

శ్రీ 5144
495

వివాహం

(నవల)

చలం

వాహిని పబ్లిషింగ్ హౌస్
విజయవాడ.2.

వాహినీ ప్రచురణ

పునర్ముద్రణ

మే 64

2

పెరి : 2-00

ఎడిటరు :

కె. వి. కె. రావు.

ముద్రణ :

వరమేశ్వరీ ప్రెస్ - విజయవాడ-3.

ప్రకాశిక

—o—o—o—

శ్రీ చలంగారి యీ రచనను గురించి మేము పరిచయము చేయ
జూనుట చంద్రుసకో నూలుపోగుచందమే. శ్రీ చలంగారు ప్రస్తుతం
“అరుణాచలంలో శ్రీ రమణ మహర్షి నెలకొల్పిన ఆశ్రమములో”
నున్నారు. ఈ నవల వారి పూర్వాశ్రమములో వ్రాయబడినది.

సంఘములోని విభిన్న వ్యక్తులయొక్క భిన్న ప్రకృతే యిందలి
యతివృత్తము.

ఇట్లు.

ప్రకాశకులు.

4

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

1.

వివాహం

తమ్ముడు రామ్మూర్తి చచ్చిపోయినాడని విసగానే డిప్టీకలెక్టరు వెంకన్నగారి మనసుకి చాలా విశ్రాంతి కలిగింది. గాని, రామ్మూర్తి సంసారానికి దిక్కులేకపోవడమూ, తనే బాధ్యత వహించితిరాలి కొంతకాలమన్నా అనే సందేహమూ అతని కా చావు పూర్తిగా రుచింపకుండా చేశాయి. చిన్నప్పట్టించి రామ్మూర్తి పెంకివాడు. తన మనసుకి తోచాయనే గాని, తనుచేసే పనులవల్ల చుట్టుపక్కల వాళ్ళకి యేం కష్టం కలుగుతుందో అని ఆలోచించే మనిషి కాదు.

రామ్మూర్తి స్వతంత్రవ్యక్తి కావడానికి వీల్లేదనీ, గడియారంలో చక్రంవలె సంఘంలో భాగమనీ, స్వతంత్రమని పేరుపెట్టి, తక్కిన చక్రాలకి ఎదురు తిరగడానికి హక్కులేదనీ, ఎన్ని సంగతులు వెంకన్న పంతులు చెప్పినా విన్నాడు కాదు. దానికితోడు అతనికి సంఘసంస్కరణం విచ్చిపట్టిం తరవాత "ఇంపాసిబిల్" అయినాడు. అతను తన తమ్ముడని చెప్పకోడమే నామర్దాగా వుండేది, మర్యాదస్తుడు వెంకన్న పంతులుకి.

రామ్మూర్తికి ఏం సంస్కరణ చేద్దామా అనే విచారం కలిగింది. వితంతు వివాహం చేయాలంటే ముసలితల్లి నెపరూ పెళ్ళిచేసుకునేట్లు లేదు. ఆ గావలెవరూ చచ్చి చెల్లెళ్లు వితంతువులు కాలేదు. కూతురికింకా పెళ్ళే కాలేదు.

కనక వింతంతూ వివాహ సంస్కరణం లాభంలేదని, రజస్వల నంతర వివాహం షట్పృష్టామ. అతని కూతురు రవణకి పద మూడేళ్లు వాచ్చాయి. రజస్వల అయిందనే అందిరి నమ్మక మూ, కాకపోయినా, అయిందనే నమ్మకం పుట్టించేవాడు అతను.

“చూడండి. మా అమ్మాయి పెద్దమనిసి అయినా...”

పెళ్ళి చేయననో, పెళ్ళి చేయలేదనో యేమనేవాడో యెవరూ సరిగా వినలేదు. రవణకి పదేళ్ళు చాటగానే వెంకన్న పంతులు రామ్మూర్తితో భోజన సాబంధం మానేశాడు. మానేసినట్లు వీలై నంతవరకు తెలిసిన వాళ్ళందరితోటీ చాటించాడు, తెలిసినవాళ్ళముందు తనకు తమ్ముడు లేనట్లే ప్రవర్తించాడు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ప్రకటించేవాడే, కాని యీ ప్రకటనకి అనసర మేమైయుండునా అని కొందరు సందేహిస్తూ రవి భయమేసింది. తమ్ముడు సంఘసంస్కర్త కాకముందు అప్పుడు వెంకన్న పంతులుకి కొంచెం అనాచారి ముండేది. ఇప్పుడు “క్రాపు” గొరిగించాడు. తలగుడ్డ చుట్టినా పిలక కొంచెంగా కిందికి దిగజార్చాడు; బొట్టు పెద్దదయింది.

“ఇప్పుడే జపంనించి లేచానండీ” అంటాడు అనేక మందితో.

తనమీద కసికొద్దీ రామ్మూర్తి చచ్చాడు.

అరవై రూపాయల జీతంలోవున్న రామ్మూర్తి యేడీ ఆదా చేయలేదు. అనాథలయిన ఆ తెల్లీకూతురూ ఏమూతా రిప్పుడు ?

వి నా హ 0

సంస్కరణానికి పూనుకున్న యోధుడు అదేదో కొస
ముట్టిందాక చూచిపోక, యీ ప్రకారం సంసారాన్నీ, సంస్క
రణానికి అచ్చువోసిన కూతురిని నిర్లక్ష్యంగా వదిలిపెట్టి,
సుఖంగా బతుకుతున్న తనకీ, తన కుటుంబానికీ తన మామ
గారి ఆచారానికీ యింత ఆపత్తు కలిగించడానికి రామ్మూర్తి
కేమి హక్కువుందని వెంకన్న పంతులికి కోపమొచ్చింది
ఒకసారి కనపడితే యివన్నీ తమ్ముడితో "అర్ఘ్య" చేసి
వుండును.

రామ్మూర్తి భార్యనీ, కూతురినీ, వాళ్ళగతికి వాళ్ళని
వదిలేసి చక్కా వెళ్ళిపోయాడు. దేవుడేవున్నాడు గతిలేని
వాళ్ళకీ, అంటే తక్కువ అపవాదా, ఆచారం లేనివాళ్ళని
తన యింట్లో పెట్టుకొని పోషిస్తే తక్కువ అపవాదా, అని
ఆలోచించాడు పంతులు. తమ్ముడికేకాని కూతురికీ, భార్యకీ
సంస్కరణాభిలాష వుండదుకదా? వాళ్ళని పూర్వ
చారంలో కలిపేసుకోవచ్చు. కాని, ఆ పిల్ల రజస్వలయిందను
కుంటున్నారే? వెంకన్న పంతులికి వెళ్ళికానలసిన కూతు
రుంటే యిన్ని జిజ్ఞాసలే గాకపోను. ఆ ఆపద లేకుంకనే
యీ వూగులాట. కాని యెట్లాగేనా కొన్ని దురూహాలు
తప్పవు. తనని గురించి అంత మంచి అభిప్రాయంగల తన
మామగారేమంటారు?

ఇరవై యేళ్లకిందట పెండ్లినాడు మొడిచెంబులో పండ
పాత్ర యిస్తానని యింకా ఇవ్వలేదని. మొన్ననే ఆ మామ
గారిని బూతులు తిట్టాడు. కాని, ఈ విషయంలో ఆయన తన

కిచ్చే గారవాన్ని పోగొట్టుకో తలుచుకోలేదు. ఎంత అనుభవంమీద ఆయన సనాతనమార్గాన్ని తొక్కి ధన్యుడైనాడో కదా ! తనా అనాచారంలో ప్రవేశించి, పాపం ముసలివాడు తన భార్య తండ్రి. ఆయన అవసానదశలో కష్టం కలిగించేది- అదిగాక ఈ కాలంలో తమ్ముడి దిక్కులేని సంసారాన్ని భరించలేదని అగ్రహించే దెవడు ? రజస్వలైనట్టు అనుమాన మున్న పిల్లని యింట్లో పెట్టుకున్నాడని వెలివేసేవాడేకాని ! వాళ్ళు అడుక్కుతంటే యెవరికేం, భష్టులెపోతే యెవరికేం ? పైగా నీకుమాత్రం మెందుకంటారు, జాలిపడి సహాయం చేసే వాణ్ణి. తమ్ముడి కర్మ యెవరు చేస్తారు ? తనే చెయ్యాలి. ఈ విషయంలో ప్రపంచం తనను తీసుకుపోతుంది. ఇంటిపక్కనున్న పురుషోత్తమ శాస్త్రుర్లు, సంస్కర్తలందరికీ ఆదర్శ పురుషుడు వెంకటేశ్వరుడూ అందరూవచ్చి, తక్కిన విషయాలు తెట్టావున్నా తమ్ముడి కర్మమూత్రం తను చేసేతీరాలన్నారు. సంస్కర్త అయితేమూత్రం రామ్మూర్తికి పుణ్యలోకా లక్కలేదా ? శాస్త్రప్రకారం అన్నకర్మ చేసేతీరాలిమని. రామ్మూర్తి ప్రేతాన్ని అన్న వెంకన్న, పితృలోకాలవరకూ నెడితే, తరవాత ఆ లోకంలో పితృదేవతలు దాన్నేమన్నా చేసుకోనీ, వాళ్ళిగ్గల వాళ్ళదీ !

శైలవు తీసుకుని తమ్ముడివూరికి వెళ్లి కర్మ ముగించి మర్యాద ప్రయాణమన్నాడు. వెంకన్నపంతులు వొచ్చినప్ప ణ్ణించీ, మరదలూ, కూతురూ, అతను తమను తీసుకుపోవ డానికి వొచ్చినట్టే తలచుకొని అట్లానే మాట్లాడుతున్నారా. వాళ్ళని తీసుకుపోనని చెప్పేసమయం అతనికి దొరకనేలేదు. అతనితో వారాశ్రమ రానిస్తేనా? ఊరికి వెళ్ళేట్టే అన్ని యేర్పాట్లూ చేయించారు. అందరితోనూ, మా పెద్దనాన్న వొచ్చారు వాళ్లవూరు పెడుతున్నామంది రవణ! ఆ వూరి పెద్దమనుష్యులూ, సంస్కర్తలూ, హెడ్డాప్టరు పూర్ణానందం గారూ, తాసిల్దారు రామకృష్ణయ్య అందరూ అతన్ని చూడవచ్చి యీ సరిసారభారం వహిస్తున్నందుకు వెంకన్న పంతుల్ని అభినందిస్తూ మాట్లాడారు. రామ్మూర్తిని అద్భు తంగా పొగిడారు. స్కూలు పిల్లలువచ్చారు. సామానంతా చిటికెలో సర్దేశారు. బళ్ళు పిలుచుకొచ్చి యెక్కించారు.

“బాబాయ్! ఈ సామానంతా వ్యాసంజరులో తీసి కెడితే చాలా ఖరీదవుతుంది. గుడ్సులో వేయిస్తా”నని.

ఆగక వెళ్ళిపోయింది రవణ. తను రవణవెనక పరి గెత్తికెళ్ళి “వీల్లేదు నేను మిమ్మల్ని తీసుకొనిపోవటంతే”దని యెట్లా అంటాడు వెంకన్నపంతులు! యెదుట నిలబడివున్న శిరిద్దారుని చీవాట్లు వెయ్యడం, గుమాస్తా శైలవ అడిగితే వీల్లేదనటం నేర్చుకున్నాడు గాని, తండ్రిపోయి యెట్టే ఆన

10

పిల్లవెనక పరుగెత్తి మనీ యేడిపించే ధైర్యమెక్కడ నేర్చుకున్నాడతను ?

తమ 'టీచరుగారి' సంగతి వచ్చినప్పుడల్లా, ఆయన ఫోటో, ఆయన దస్తూరీతో కాయితం కనబడ్డప్పుడల్లా ఆ కుర్రాళ్ళ యేడుపులు విచిత్రం ! రవణ వాళ్లని వోదార్చడం ! ఇరో కొత్తలోకంలాగుంది వెంకన్న పంతులికి. సంస్కరణం యిష్టంలేని లోకమంతా కలిసి యేవిధానో రామూర్తిని చంపినట్లు మాట్లాడుతుంటున్నారు వారందరూ. అందులో రామూర్తి బంధువులు అందులో చాలా దగ్గరవాళ్లు, బాధ్యతకలవాడు అందులో ముఖ్యంగా ఒకడు, అతని చావుకు కారణమైనట్లు వాళ్లంటున్నట్లు నోచింది వెంకన్న పంతులికి. పోనీ అట్లా పూరికే యాడవకపోతే వాళ్లలో యెవరో యిద్దరు కుర్రాళ్లు, తల్లిని కూతుర్ని కట్టుకుని నితంతు రజస్వలానంతర వివాహ సంస్కరణాన్ని సఫలపరచి, పోయిన గురూపదేశ ఋణం తీర్చుకోకూడదా, తన కీ అవస్త తప్పిపోనే అనిపించింది పంతులికి.

ఏమైతేనేం తన ప్రయత్నం రవ్వంత లేకుండానే బుధ వారం సాయంత్రం తల్లికూతురుతో సహా గంటకి ముప్పై మైళ్ళ వేగంతో తన పూరివేపు ఎగిరిపోతున్నాడు. కరణాల దొక్కలు చీల్చడానికి ప్రసిద్ధి కెక్కిన డిస్ట్రిక్ లెక్కరు. చెట్లలోంచి కనపడే గుడిగాలిగోపురం వెనక సూర్యుడస్తమిస్తున్నాడు. రైలు గేల్లు డగ్గిర ఆవు పెయ్యలు తోకలెత్తుకొని చెదరి పరిగెత్తాయి పచ్చ పైర్లమీద శాంతవస్త్రాన్ని కప్పించి సంబంధం వెంకన్నగారి మన

సులో కలవరపు టాలోచనలు విజృంభించాయి. ఈ తల్లిదండ్రులు కూతుర్ని వెంటపెట్టుకెళ్ళి తన యింటిగుమ్మంలో దిగగానే, భార్య యేమంటుందో, యేం చేస్తుందో అని ఆలోచించాడు. తన క చేరికి వచ్చే కరణాలు, స్త్రీ డర్లు, గుమాస్తాలు, వీళ్ళందరి స్వభావం-ముఖం చూడగానే కనిపెట్టి మరునిమిషం యేం మాట్లాడుతారో యెట్లా ప్రవర్తిస్తారో తెలుసుకోవడంలో నేర్పరితనం వహించగలిగాడుగాని, యిన్నేళ్ళు కలిసి కాపరం చేస్తున్నాం. భార్య రామమ్మ యే నిమమాన యామంటుందో, యేం చేస్తుందో యెందుకు చేస్తుందో రవ్వంతకూడా నిర్ణయించలేడు. తను చంగావి పంచలు మానేసి కలకత్తా అంచు పంచెలు కట్టినందుకుగాని, మధ్యాన్నం కాఫీమాని 'టీ' తాగినందుకుగాని యే కరణంవల్లనైనా ఆమె తటాలున బావిలో పడ్డా, అతనికేమీ ఆశ్చర్యం కలగదు. కాని పూర్వానుభవాన్ని పట్టి ఆమె మూడువిధాలైన ఆచరణలు అమలులో పెట్టవచ్చు, యీ విషయంలోనని అనుకున్నాడు. మొదటిది - వీళ్ళని చూడగానే పెద్దగా అరిచి వాళ్ళు యింటోంచి వెళ్ళిందాకా తను ఒక్క నిమిషం విశ్రాంతి పుచ్చుకోడంగాని. యితరుల్ని పుచ్చుకోనివ్వడంగాని లేకుండా వీలయిన శబ్దం చెయ్యడం; తన కష్టం తొలిగిందాకా చుట్టుపక్కల వాళ్ళందరికీ, ముఖ్యం భూలోకదైవం తనభర్త వెంకన్న పాతుకుకీ, తరువాత పియమైన పిల్లలకీ, అమితమైన కష్టం కలిగించే సామర్థ్యం ఆమె కతీతంగా వుంది.

రెండోది - వీళ్ళు వచ్చారని తెలియగానే ముసుగు పెట్టి, ఒక్క ఆహారానికి తప్ప, యింక అన్నిటికీ నిర్ణీతమైనది.

పడుకుని వుండడం. మూడోది-తన కోపాన్నంతా దిగమింగి, యీ కొత్తవారికి మర్యాదా ప్రేమా కనపరచడం. ఈ మూడోది సక్రమంగా, తాత్కాలికమూను. ఈ మూడో పద్ధతి పన్నిందా వెంకన్నపంతులికి సంతోషం యేమీలేదు అసలు వడ్డీతోకూడా తుపాను త్వరలోనే బద్దలౌతుంది. తనగుమ్మంలో బండి చప్పుడు కాకుండా దిగడం, వణుకుతున్న వేళ్ళతో ముందుగానే బండివాడికి డబ్బులు ఒక అణా ఎక్కువగా యివ్వడం, ముందు తను వసారాలోనికి నడవడం, దీపం చీకట్లో తన వీపు వెనకాల వీళ్లు నుంచోడం, బండివాడు సామాను తీసుకొచ్చి లోపల... చప్పున వెంకన్నగారి గుండెలు కొట్టుకోడం ఆగాయి. తనట్రంకు తోలుట్రంకు, కొత్తది అది యామయింది? రైల్లో వచ్చిందా? దాన్ని చూసి మూణ్ణెల్లయినట్టుంది. దాన్ని, తన మంచి ట్రంకుని యెట్లా మరిచిపోయినాడు? యీ పాడుగోలల్లో మతే నోచడం లేదు. బట్టలు మార్చుకున్నాడు, డబ్బు తీశాడు, టిక్కెట్టు కొన్నాడు, కాని ట్రంకు చూసిన జ్ఞాపకంలేదు. జేబులో తాళంచెవిలేదు. రైలుపెట్టి చుట్టూ చూశాడు. ఎక్కడా కనపళ్ళేదు.

“ఏమిటి, బాబాయ్, వెతుక్కుంటున్నావు?”

ఈ రవణి, తన సొంతకూతురై, ఒక్కనిమిషం తనని విడిచి వుండనంత చనువైనట్టు మాట్లాడుతుంది. స్వభావమూ, యెత్తా? ఆ పిల్లని చూసినకొద్దీ అతని కాశ్చర్యంగావుంది. తండ్రిపోయిన దిగులేమీ కనిపించదు పదమూడేళ్ళకీ చాలా

భారీవాళ్లు. యిదో దుర్లక్షణం. పెద్దది కాలేదంటే. చూశే వాళ్ళు నమ్ముతారా? యీ అమ్మాయి స్వభావంకూడా. నీచమైనదిగా కనపడుతోంది. ఆ బడిపిల్లలతో చనవూ. బండి వాడితో, ప్లేషన్ నాకర్లతో చొరవా, సిగ్గు అసలు లేకపోవడం, యివన్నీ పంతులికి వెగలుగా తోచాయి. టిక్కెట్ కలెక్టర్ని బుజంమీద చెయ్యేసి వూయించి,

“వెంకటేశ్వర్లుగారూ మేము వెళ్లిపోతున్నాం. మా బాబాయి మమ్మల్ని తీసికెడుతున్నా”రంది.

ఇప్పుడమ్మాల సాలెవాడితో బట్టలు నెయ్యడం; స్వదేశీ, పరదేశీ; లాభం, నష్టం, యేమిటో మాట్లాడుతోంది గంటనించి వాడితో వెళ్ళిపోరాదూ, తన నిట్లా యేడిపించక పోతే....

“ఏంలేదు ! ఏంలేదు... నా పెట్టె....”

చిరునవ్వుతో “వుంది బాబాయ్!... మన సామాను లోనే వచ్చింది, నీకేమన్నా కావాలా దాంట్లో!” అంది రవణ—

ఉందా ! ఎక్కడ ? తాళం లేదుగా మూల యెట్లా వస్తుంది ? తనకేం కావాలి ?

తనకేం కావాలనాలి ? ఆలోచించాడు.

“పుస్తకం కావాలి.”

‘మూడు పుస్తకాలున్నాయి. ఏది కావాలి!’

“జ్ఞాపకంలేవు చూడనీ.”

“రైనాల్డు, మేర్క్వైన్, రివిన్యూ ఎడ్మినిస్ట్రేషన్, సర్వీం-శివం-సుందరం, యేదికావాలి?”

పెట్టె తెరవడాండా చెప్పేసింది యీ పేర్లన్నీ, తను గొజూ వుచ్చరించేవాటివలె. ఎట్లా తెలుసు! అందులో “సర్వీం-శివం-సుందరం” తన దగ్గిరవుందని రవణకి తెలీడం ఆయనకి సిగ్గేసింది. అదేదో కొత్తరకం పుస్తకమని రైల్వో ఎవరో సగం ఖరీదుకి అంటకట్టారు. రెండు పేజీలు చదివేటప్పటికే, యెవరన్నా చూస్తారని భయమేసి నొదల్లేక నొదల్లేక, పెట్టెలో దాచాడు.

రవణ వాళ్లయిల్లు చేరుకున్నాక ఆపుస్తకం మళ్ళీ తీశాడు. చదవడం తప్పనుకున్నాడు. కాని తమ్ముడుపోయిన దుఃఖం-మరి ఏదో వొకటి చదివితేగాని పోనుకదా. తీరా కొన్నది చదివితేనేం? యీ లోకంలో యెటువంటి దుర్మార్గపు కవులు వుంటారో తెలుస్తుంది, అని రాత్రి వొంటిగంట దాకా చదివి చివరిపేజీవరకు ముగించి, నిట్టూర్పు విడిచి. రెండుగంటలదాకా. ఆపుస్తకం వ్రాసినవాణ్ణి తిట్టుకుని పడు కున్నాడు. కాని ఎంత తిట్టినా ఆ పుస్తకంమీద కోపం చల్లారలేదు, నిద్రపట్టలేదు.

తను దేనికోసం తన జన్మని ధారపోస్తున్నాడో ఆ మర్యాదనీ, సంసారసుఖాన్ని. ఆ పుస్తకం వ్రాసినవాడు వెక్కిరించాడనీ, ఆ వెక్కిరింపుకి కారణముందేమోననీ, వుక్రోషం కలుగుతోంది. ఒక్కసారి ఆ గాడిద కనబడితేనే పేరూ ప్రతిష్ఠాతేని వెధవయి వుంటాడు. పేరున్న వాళ్ళనిచూసి

శకుపుమంటకొద్దీ వ్రాశాడు. ఇట్లాంటి పుస్తకాలు అచ్చు వెయ్యనీయడమే బుద్ధితక్కువ. ఏ 'సెక్స్' కిందా దీన్ని విరూపలం చెయ్యడానికి వీలేదా! కాని వాడుకలేక ఆ 'క్రిమినల్ లా' ఆభాగం బూజుపట్టి జ్ఞాపకం రాలేదు. ప్రతికలకు వ్రాస్తే! ఈయన కీ కోప మెందుకని యోచిస్తారు. పోనిద్దూ! ఎవరిఖర్కం వాళ్ళదీ - వాడి పాపం వాడే అనుభవిస్తాడు. తన కెందుకు!

డబ్బుపెట్టి కొన్న పుస్తకం ఎంత చెడ్డదైనా, పారెయ్యడానికి చేతులురాక దగ్గుమందు పొట్టాలకన్నా అక్కరకొస్తుందని, పెట్టెలో వేసి వుంచాడు. అది రవణ తీసి చదవలేదుకద! ఆడపిల్ల చదివితే ఇంకేమన్నావుందా! అది పాడైతే పాడయింది, తన సంసారాన్ని, తనకిప్పుట్టబామ్యే కూతుర్ని ముప్పైయేళ్ళ తన భార్యని-ఛీ, తనభార్యని పాడు చేసేదేమిటి! ఏమో! ఏం చెయ్యగలం! మొన్న భారతిలో ఆ సిసీమా నటకుని-చూసి చూసి ఆమె కాని ఆమె ఉబలాటపడి తేనేం! ఆమెనవరు పరిగ్రహిస్తారు, కళ్ళారచూసి! అతని గుండె నిబ్బరపడ్డది! కాని అది లేదిపోతేనేం! ఎవరినన్నా కొత్తగా చిన్నపిల్లని తను వివాహమాడ వొచ్చుగా-ఈరసం యీదుదాన్ని! కాని అప్రదిష్టో! తన ఆలోచనలు చూసి తనే నవ్వుకున్నాడు — ఆ పాడు పుస్తకం చదవడంవల్ల వొచ్చాయి యీతుచ్చమైన ఆలోచనలు! వీటిని తగలెయ్యా!

తన చేతులో ఉడుతూవున్న వర్షుని పక్కనపెట్టి రవణ లేచి బొడ్డులో చీరె తడుముకుంటోంది. తన వర్షుని గుర్తు పట్టాడు పంతులు.

“అ... వద్దు... యేం... చేస్తున్నావు?”

“ఇట్లాగటి వద్దు తెచ్చుకున్నావే బాబాయ్, పెద్దమ్మ యేం చేస్తుంది ప్రార్థన సమానం! నంటమనిషి కూడా వున్నట్టుంది... యీ చేతులు - యీ మెడ చూడు. పోనీ నీ సామాను సద్ది పంపేప్పుడన్నా చూడలా?”

మొలలోంచి తాళంచెవి తీసి, బల్లకిందనుంచి కొత్త తోలు పెట్టెని బైటకిలాగి మూత తేరిచింది. లోపల సామానుని గుర్తుపట్టలేకపోయినాడు, వెంకన్న పంతులు అంతా, యేవస్తువ అక్కడ సద్దివుంది. తను చిన్నప్పటినించి వ్రపయోగించుకుంటున్న పెట్టెవలె, దానివంక చూడకుండానే చెయ్యి లోపలపెట్టి రవణ పుస్తకాన్ని సులభంగా పైకి తీసింది.

“యీ ‘సత్యం-శివం-సుందరం, చదువు బాబాయి, చాలా బావుంటుంది”

“నీ కెట్లా... తెలుసు? నువ్వు... చదువలేకు కద!”

“చదివాను నాన్నకి చదివేదాన్ని కూడాను? యీ యన రాసిన ‘దైవమిచ్చిన భార్య!’ చదివారా? నాదగ్గర వుంది యిస్తాను. యింకా పుస్తకాలు రాశారు — యేవేవో... ఒకసారి ఆయన్ని నాన్నయింటికి పిలుచుకోచ్చాడు కూడాను... నాన్నకీ, ఆయనకీ చాలా చర్చ జరిగింది. అవాళ ఆఖరికి ‘టీ’ నీళ్ళతో యిద్దరూ చల్లబడ్డారు”

“దైవమిచ్చిన భార్య! అంటే?”

“పుస్తకం పేరు”

“సరేలే, దైవమివ్వడ మేమిటి?”

“అంటే సాధారణంగా యీపెళ్ళిళ్ళల్లో మనుషులు కడతారు, భార్యల్ని. కాని అతనికి దైవం వుద్దేశించిన భార్య యింకోదై వుంటుంది”

“మనుషులు మాత్రం దైవంఆజ్ఞకిమీరి భార్యల్ని కట్టగలరా యేమిటి? యెవరి పూర్వజన్మ సుకృతంకొద్దీ వారికి తగిన భార్యలు దొరుకుతారు.”

“ఆయన అనేది అట్లాకాదు.”

“ఎట్లా? దైవమిచ్చిన భార్య కనబడగానే, ఈ మను షులు కట్టిన భార్యని వదిలెయ్యమనేనా ?”

“అట్లాకాదు బాబాయ్. ఆయన సంగతి నీకేం తెలీను. విను. అసలు కథ మొదలేమంటే. ఒకపూళ్ళో...”

వెంకన్న పంతులు వినడంతేగు. ఇట్లాంటి పుస్తకాలన్నీ చదివిన యీ రవణని యింట్లో భరించడం యెట్లానా అని?...

ఇంటికి వెళ్ళేటప్పటికి, రామమ్మ మూడోపద్ధతిప్రకారం ప్రవర్తించింది; యింట్లో ఆమె మేనమామ దిగివుండడంచేత ఏవుండవచ్చు ననుకున్నాడు వెంకన్నపంతులు. ఆ మేనమామ, వెంకట్రావు, జిల్లా జడ్జి. ఆయన్నీ, ఆయన కుటుంబాన్నీ చూస్తే, రామమ్మకి అమితమైన గౌరవం. తన కుటుంబంకూడా అంతగొప్పదేనని ఆయనకీ, లోకానికి తెలపడానికి ప్రయత్నిస్తుంది ఆమె. వెంకట్రావుకి సంఘసంస్కరణాభిలాష మోచ్చు. వెంకన్న...

వెంకట్రావు సమయానుకూలమైన చాకకి ఆయన్ని యెంకో
హృదయంలో స్తుతించుకుంటో, రైలుబడలికనల్ల చాలా
అలిసి వున్నానని భోజనందగ్గిర సూచించి, రామమ్మ గది
లోకి రాకముందే దీర్ఘంగా గురుకుడుతున్నాడు

రవణకి సంబంధం నొకటి వుందని వెంకట్రావుగాను
చెప్పారు, మర్నాడు. ఒక బీదకురవాడికి ఆయన చదువు
చెప్పిస్తున్నాడు తల్లి ఆయన యింట్లో నంటచేస్తుంది.
ఆకురవాడు బుద్ధిమంతుడూ, తెలివీకలవాడూ. కట్నం
లేకుండా యీ పిల్ల నానికి పెళ్ళిచేస్తాననీ, కాని ఆగోపాలరావు
చదువుబాధ్యత వెంకన్నపంతులు భరించాలనీ అన్నాడు
ఆయన. వెంకన్నపంతులికి అసలీ నిఘారంపిల్లని ఎవరు పెళ్ళి
చేసుకుంటారా అని భయంగా వుండగనుక, యీ సంబంధం
చాలాసంతోషంగానేవుంది. కాని ఆపెళ్ళితో ఈపిల్ల వొదిలి
పోక. ఆ కుర్రాడితోకూడా తనమెడని వేళ్ళాడుతుందే-వాడి
చదువు ఖర్చోటి భరించాలే. అని బెంగపడ్డాడు. కాని యేం
చేస్తాడు? యీ గోలలన్నీ ఆగోచించకుండా ఆ తమ్ముడేమని
చచ్చాడు? అని మళ్ళీ కోప్పడుకున్నాడు తమ్ముడిమీద.

గోపాలరావు రెండురోజుల్లో వొచ్చాడు. అతడు
చామనచాయ పొడుగు సన్నం, కొంచెం నత్తి అనుమానం.
పందొమ్మిదేళ్లుంటాయి - చిన్నప్పటినించి యింకోళ్ళింట్లో
పెరగడంవల్ల మర్యాదా. మన్ననా లేలుసు కాని లోకువా,
చాస్యమూ అలవాటైనట్లు కనపడతాయి. నడిచినా, మాట్లా
డినా, నిరంతర యాచకత్వం కనపరుస్తోవుంటాడు. అత

నాయేజ్ స్కూలుఫయినల్ పరీక్షకు వెళ్లాడు. అతని తల్లికది చాలాగొప్ప పరీక్షలాగుంది.

“వీడు బి. య్స్. టి. వాడు బి. య్స్. టి. కాని మావాడు స్కూ...లు...పై...న...ల్” అన్నట్లు మాట్లాడేది.

గోపాలరావుకి పెళ్ళి వుద్దేశ్యం లేదు. కాని, పైకి తనని చదివించమని వెంకట్రావుగారిని అడగటం బావుండదని అతనికి తెలుసు. కనుక వెంకన్న పంతులు చదువు సహాయం చేస్తాననేటప్పటికి పెళ్ళికి వొప్పుకున్నాడు.

తల్లికి యీ సంబంధం అంటే యిష్టపడలేదు. గోపాలరావు యేదోగొప్ప హోదాగల వుద్యోగం చేస్తావుంటే పెద్ద కట్నం తీసుకుని, గొప్పింటితో వైభవంగా వియ్యమందాలని కలలు కంటోంది. తన పెనిమిటి చెల్లెలు యింటోంది లేచిపోయి, రెండోపెళ్ళి చేసుకున్న తరవాత, మళ్ళీ రెండోభర్త బాధలు పడలేక, పారిపోయి వచ్చి అన్న కాళ్ళమీద పడ్డది. తన భర్త, చెల్లెలిమీద పూర్వపు కోపం మరచిపోలేక యింటోంచి గెంటితే, జారిపడి, యీమే భర్త నదిరింది, వొప్పించి-ఆమెని తనహృదయాని కద్దుకుంది. తరవాత ఆ చెల్లెలెక్కడికో వెళ్ళిపోయింది, కాని ఆమె తెచ్చిన నెలిమాత్రం యీమెని వొడల్లేదు. భర్త పోయినాడు. ఆస్తి వ్యాజ్యాల పాలయింది. బంధువులొకరూ సహాయం చెయ్యలేదు. అక్రమంగా యెమరు ‘డి. కీ. లె. న. కో. జు. స.’ కడుపుమండి, ఆ కోర్టుమునసబు వెంకట్రావుగారింటికి

వెళ్ళి, ఆయన్ని ఎదురుగ నోటికినొచ్చినట్లు తిట్టింది. తనని బైటికి నెట్టిస్తాడనుకుంది. కాని ఆయన నవ్వి,

“తరవాత మళ్ళీ తిట్టుదువుగాని, ముందు సంగ తేమిటో చెప్పు” అన్నాడు.

దాంతో శోకమంతా తిరగబెట్టి కొడుకుని ఆయన కాళ్ళమీద పడేసి తన కథ చెప్పుకుని ఆయన తీర్పు అన్వయమంది ఆయనకీ అట్లానే తోచింది. కాని సాక్ష్యం రెండో వారివేపున వున్నప్పుడు ఆయనేంచేస్తాడు ! సరే తల్లిని కొడుకునీ తన యింటోనే వుండమన్నాడు.

వెళ్ళి గుళ్ళో ఒకరోజులో జరిగిపోయింది — వెంకట్రావుగారు వెళ్ళిపోయినారు. గోపాలరావు వెంకన్న పంతులు గారియింటో స్థిరపడ్డాడు. అతను పరీక్షలకి వెళ్ళాడు.

వచ్చిన మరునాటినుంచి రవణ వెంకన్న పంతులు గృహజీవిత బాధ్యత తనదిగా తీసుకుంది. అఫీసు కాయితాలు మొదలు పొడుంకాయవరకూ రవణ స్వాధీనమే. ఇదివరకు వెంకన్నపంతుల్ని చూడ్డానికి వచ్చిన పెద్దమనుషులు సరాసరి హాలులోనికి రావలసిందే. అడవాళ్ళకి తిరగడం కష్టంగా వుండేది. ఉత్తరవేపు గదిలోసామాను వేశారు. తక్కిన స్థలంలో పిల్లలు చదువుకునేవాళ్లు. రవణ తనే ఆ సామానంతా దొడ్డోపాకలోని గడమంచిమీదికి మార్చి. ఆ పిల్లలకి చదువుకోడానికి హాలులో స్తలమేర్పరచి గది ఖాళీ చేసింది. దాంతో వెంకన్న పంతులు చమట నలుపు పడకకట్టి, యినపకడ్డీల కుర్చీలు నాలుగూ, పొరుగులు పోయిన వాత

బల్లా, అలమారూ అన్నీ సద్దించింది. ఆరోజు వెంకన్న పంతులు కచేరినించి వొచ్చి హాలులో తలపాగ తగిలించబోతూంటే.

“యిట్లా యిట్లా బాబాయి” అని,

ఉత్తరపువీధి గదిలోకి తీసికెళ్ళింది. అంతా చూశాడు వెంకన్న పంతులు వొంకకి ఆయన ఆఫీసు బట్టలు తగిలించి, చెప్పలు మూలపెట్టి జవానుచేత ఆఫీసుపెట్టె పూగులాడేబల్ల మీద పెట్టించింది. కాళ్ళు కడుక్కోడానికి నీళ్ళు వరండాలో సిద్ధంగా వున్నాయి; యెన్నడూ లేనిది మొహం సబ్బుతో కడిగించి తెల్లని తువ్వాలతో కాళ్ళూ మొహం తుడిపించి కొత్తగా తోమిన వెండిగిన్నెలో ‘టీ’ యిచ్చింది. తన పడక కుర్చీలో, నిట్టూర్పువిడిచి, పడుకుని, చుట్టూచూశాడు పంతులు. గోడ్డుమీది కిటికీలకి తెల్లని పరజాలు కట్టివున్నాయి. తన లా క లేజీ గ్రూప్ ఫోటో, తన నాన్నగారి మాసిన పటమూ, తన పెళ్ళి గ్రూప్, మూడు సంవత్సరాలక్రింద రాధాకృష్ణ క్యాలెండర్, అన్నీ తగిలించి వున్నాయి. తనిప్పుడు యింటివేపు తలుపు, లోపల గడియ పెట్టుకో వచ్చు. పోలీసు యిన్ స్పెక్టరుతో మాట్లాడుతూవుంటే, చిన్న కొడుకువచ్చి.

“నాన్నా అమ్మ వెన్న కొంచెమే పెట్టింది” అని,

యాదవక్కర లేదు—జవానుని గుక్క తిరక్కగడా గంభీరంగా చీవాల్లు పెడుతోవుండగా మధ్య రావమ్మ,

“రాత్రికేం నంట చేయించమంటాగు?” అని,

అడిగే అవస్థ తప్పిపోయింది. తన కుబిల్లైలు మొహాన్ని చూసి తనెన్నేళ్ళయింది? అదిగో పెద్దకుర్రాడు యెనిమిది నెలలవాడు చెంచాపెట్టి బద్దలుకొట్టిన డోము. యానాటికి కనపడ్డది మళ్ళీ

మర్నాడురాత్రి పందిరి మంచంమీద పడుకుని, కలెక్టరు దగ్గిరించి వొచ్చిన 'మెమో'లో కోపభావ మేమాత్రం కనబడుతోందని ఆలోచించు కుంటోండగా, రానమ్మ ప్రక్కన కూచుని గుండ్రని బొజ్జమీద చెయ్యేసి అదే కథ చెప్పింది. వంటకి సామానులివ్వడం, చాకలిపద్దు వెయ్యడం, బజారునుంచి వొచ్చిన సామాన్లు సరిచూడడం, దీసాలు చక్కగా తుడిపించడం, పిల్లలకు అన్నాలు, అన్నీ రవణే. యేదన్నా పని చెయ్యాలని వెడితే, యెవరో ఆపని అంతకు ముందే చేసివుంచుతారు. తనకి యింక పనులేలేక గిలగిల కొట్టుకొని, ఆడవాళ్ళకి మీటింగులు పెడదామా, చంకీ పటాలుకుట్టడం ప్రారంభిద్దామా, యేదన్నాయాత్రకి బయలు దేరుదామా, అని ఆలోచిస్తూంది మళ్ళీ.

“కాని యెన్నాళ్ళుంటుంది? రెండేళ్ళలో వెళ్ళిపోతుంది. మళ్ళీ మన అవస్థమనకి వుండనేవుంటుంది” అంది.

మళ్ళీ వంటావిడ చద్దెన్నాల విషయమై పోట్లాడడం, పిల్లల మారామూ, యింట్లో దుమ్మూ, అన్నీ కళ్ళకికన పడ్డాయి. మళ్ళీ తనగదిలో విరిగిపోయిన సామాన్లు చిరిగి పోయిన పరుపులూ, విడిదూదీ కనపడ్డాయి వెంకన్నపంతులుకి.

ఇద్దరూ నిష్కారణంగా నిట్టూర్పులువిడిచి, ఒకరికేసి వొకరు దొడ్లి, అనుకుని పడుకున్నారు రవణని తలుచుకుంటో.

గోపాలరావు యింటో స్థిరపడ్డ కొద్దిరోజులకే వంటామె పోట్లాడి వెళ్ళిపోయింది. రామమ్మకీ ఆరోజునే తలనొప్పి వొచ్చింది. అప్పమ్మ మడికట్టుకుంది వంటావిడ వాళ్ళరానూ లేను; రామమ్మగారికి సంపూర్ణారోగ్యం కలగనూలేదు ఆమె చేసే కూరల రుచులు పొగడడమూ. గొరిగించుకోడానికి నెలకొక అనా, ఆమెకి వెంకన్నపంతులిచ్చే జీతం. గోపాలరావు పరీక్షలై వచ్చినతరువాత వారంరోజుల్లో, చాకలి వారంరోజులు పెళ్ళికి శలవు తీసుకుని వెళ్ళాడు. ఇంటినిండా మనుషులేగాని మార్కెట్టుకీ కూరలకి వెళ్ళేవాళ్ళే లేరనుకుంటో గోపాలరావుముందునింది యిటూ అటూ నాలుగైదు నాల్గు తిరిగింది రామమ్మ గోపాలరావే మంటాడు! వెళ్లాడు. చాకలాడు పెళ్ళినింది వొచ్చాడు, కాని గోపాలరావే కూరలకి మామూలైనాడు. మొదట్లో గోపాలరావు దొరకగానే, సమర్తీకు పిల్లనింది తమని తప్పించిన దైవంలాగు తోచినసంగతీ, రెండువేలు కట్నమన్నా సరేయిచ్చి రవణని పంపించెయ్యాలనుకుందో వుంటే, ఒకదమ్మిడీ కర్చులేకుండా వెళ్ళిచేసుకున్న సంగతీ, అన్నీ మరచిపోయిరారు. తమ తిండి వూరికే పనిపాటా లేకుండా తికే సోమల్లారు కనపడ్డారు. తల్లి కొడుకూ. తన జీతంకోసం స్తీడర్లని పావలా అర్ధ అడిగి బతికే అలవాటు అతని స్వభావాన్ని గట్టిగాపట్టింది. యెంత ప్రయత్నించినా అల్లుడిదర్జా అతనికిరాలేదు. యేవో ధర్మార్థం

పోషించే పిల్ల మొగుణ్ణి వాళ్లు అల్లుడుగా చూసుకోరు. అందులో కట్నం లేకుండా చవకగా దొరికినవాడు చవకై నాడు. పూరికే వచ్చిన కాయకూరలమల్లే, గోపాలరావుని చూసినవాళ్లు కసలు అతన్ని మర్యాద చెయ్యాలని బుద్ధి పుట్టదు. అతన్ని.

“యేమిరా” అనా లనిపిస్తుంది.

“యామండి” అంటు.

గోపమొస్తుండేమో అతనికి అనుకుంటారు. ఎవరేం పని చెపుతారా చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నానన్నట్టుంటుంది అతనిచూపు. పదిహేను రోజుల్లో అప్పమ్మ వంటా, రవణ పై పనీ, గోపాలరావు పూజోపనికింద స్థిరమయింది.

వెంకన్నపంతులికి యిద్దరు కొడుకులు. నారాయణా, నరుసూ. ఇద్దరూ సాధారణంగా పిల్లలు చేసే అల్లరికేమాత్రమూ తక్కువ చెయ్యరు. ముందు సందేహాలడగడంతో మొదలు పెట్టి, దివరికి గోజూ పాతాలన్నీ గోపాలరావే చెప్పేట్టుగా నిర్ణయమైంది, పెద్దల్ని చూసి వాళ్లు అతన్ని అల్లరిచెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. వాండ్లు పరీక్ష స్వాసుకావడం అతని బాధ్యతగా పెద్దవాళ్ళు మాట్లాడారు. మొదటవాళ్ళు అతని కాళ్ళమీద వుయ్యాలలూగడం, బుడంమీద కూచోడం, తరువాత జబ్బుపీకటం, ముక్కులూగటం, అతను విసుక్కుంటే,

“గాడిదా, నెధవా” అనడం.

“అమ్మతో చెపుతా” ననడం.

తన్నడం దగ్గరికి వచ్చింది.

“ఎందుకు ఆయన్నట్లా అల్లరి చేస్తావు!”

“నీకేం?”

“తప్పువునా?”

రవణనిచూస్తే యీ పిల్లలకి అమితమైన ప్రేమ!

“కాదు.”

“కాదూ! యింకోశని తన్నడం తప్పుకాదూ? నిన్నేం చేశారాయన?”

“లెక్కలు చేసిపెట్టమంటే చేసిపెట్టలా మరి?”

“నీకు వచ్చేదెప్పుడు?”

“నాకు అవే వస్తాయి. చెయ్యడం వచ్చు.”

“ఈసారి ఆయన్నేమన్నా చేస్తే నాన్నతో చెబుతా?”
చెప్పదనీ, సిగ్గునీ నారాయణకి తెలుసు.

“తన మొగుణ్ణి యేముటో చేస్తున్నామని అక్కకి వ్రుకోషం. మొన్న పెళ్లయిందోలేదో? పాతం చదవలేదని నరుసుని గిల్లడం బాగానేవుంది. వీడెవడో తమ్ముణ్ణి గిల్లడానికి!” అని అరవడం మొదలుపెట్టాడు.

గోపాలరావుకు రవణ తన భార్య అనే దృష్టి బాగా కుదిరినట్టేలేదు. యింట్లో అతనికన్నా ఆమెకే యెక్కువ గౌరవం. అతనూ ఆమెని గౌరవంగా చూస్తాడు. రవణకి సిగ్గు పడి దాకోకోటం మామూలుకాదు కాని మాట్లాడదు.

మాట్లాడే అవసరంలేదు. గోపాలరావు యిట్లా నీచంగా బాధలుపడడం ఆమెకి కష్టంగావుంది. పెళ్ళికాగానే ఆ గోపాల రావు, తనూ వొకటనీ, అతను తనవాడనీ ఆమె మనసులో ఏర్పడ్డది—అతనికి న్యూనత కలిగితే తనకి కలిగినట్లుంది. ఆ గోపాలరావుకి తనకి అవమానాలు జరుగుతున్నట్లు తెలిసినట్టే లేదు. తెలిసికూడా తప్పనిసరి అని వూరుకున్నాడా ?

గోపాలరావు స్కూలుఫైనలు ప్యాసైనాడని తెలిసింది. అతనూ—అతని తల్లి, అతను యింటరుమీడియేట్ చదవాలన్నాడు. వెంకన్నపంతులు ఓవర్సీర్ పరీక్ష మంచి దన్నాడు. అసలు గోపాలరావు మాక్కులు తెచ్చుకోడానికి, వరంపొంది పుట్టిన అవతార పురుషుడు. కాని ఆ పనిలో 'ఆసక్తి లేదనీ. ఆ సబ్జెక్ట్లలో ప్రవేశం లేదనీ' చెప్పినా 'వెంకన్నపంతులు వినిపించుకోలేదు.

నాలుగేళ్ళు బి. యే. తరవాత రెండేళ్లు బి. యల్. యివన్నీ లెఖివేసి చూస్తున్నాడు. ఈ గోపాలరావు జీవన మేమైతే అతనికేం ? గోపాలరావు పట్నం వెళ్ళేటప్పుడు అతనికి రెండు పంచలూ, ఒక కోటూ, రెండు షర్టులూ కొన్నాడు. జితం ముందే కట్టేసి, అతనికి నెలకి యిరవై రూపాయలకంటే ఒక్కదమ్మిడీ యెక్కువ యియ్యనని కఠినంగా చెప్పాడు వెంకన్న పంతులు. చిన్నబంకు సద్దుకొని, కూలివాడి నెత్తి మీద పెట్టి, తన తల్లితో అతను వెళుతున్నానని చెప్పడానికి వస్తే రవణకి కళ్ళంబడి నీళ్ళు తిరిగాయి. ఏదో తనకి తేలీని గొప్ప స్నేహబంధాన్ని విడిచి వొంటరిగా వెళుతున్నట్లు

గోపాలరావుకి తోచింది కాని ఆ అనుభవాన్ని కలుగ చేసింది ఆ పన్నెండేళ్ళ చిన్న హృదయమని అతనికి తెలీదు.

గోపాలరావు వెళ్ళిపోగానే యిల్లంతా శూశ్యమైనట్టుంది రవణకి. తను అతనితో వొక్కమాట మాటాడక పోయినా, అతనిసంగతి తనకేమీ తెలియకపోయినా ఆ వొక్క రోజూ అతనిపక్కన పీటలమీద కూర్చోడమూ, అతని చిటికెనవేలు పట్టుకోడమూ, తనని అతనిదానిగా చేసిన అభిప్రాయాన్ని తెచ్చాయి.

ఎండా కాలపు శలవలకి. గోపాలరావు వచ్చేలోపున రవణ పెద్దమనిషయ్యింది. వెంకన్నపంతులికి రవణ కన్న కూతురుకన్న ఆస్తురాలయింది. ఆఫీసునించి వొచ్చింది మొదలు మళ్ళీ పడుకోపోయేవరకూ రవణ వొక్క నిమిషం యెడంగా వుండటానికి వీలేదు. ఆయన్ని క్లబ్బులో చేర్పించి, వద్దువేసి, కండువా వేసి, చేతికర్ర అందించి సాయంత్రం క్లబ్బుకి పంపించేది, భోజనం చేసేటప్పుడు రవణ యెదురుగా కూచోవాలి. భోజనం కాగానే ఆంధ్రప్రతికా, సాహితీ, కథాసరిత్సాగ రమూ, ఆయనకి రవణ చదివి వినిపించాలి. పొద్దున్నే రవణ అనేపిలుపుతో లేస్తాడు. రామమ్మకి అప్పమ్మకి రవణప్రాణం.

అప్పమ్మ రోజుకోసారి రవణని కావలించుకొని,

“మా గోపాలం అదృష్టం” అంటో వుంటుంది.

రామమ్మ “ఋట్లాంటి పిల్లని ఆ వెధవ చేతులో పెట్టాము, సుఖపడిపోతాడు దర్రిదుడు” అనేది,

చెన్నపట్నంనించి బైలుదేరేముందు, గోసాలరావు తను వెళ్ళబొయ్యో యిల్లుసంగతి తలుచుకొని భయపడ్డాడు; కాని ఆలోచించగా మళ్ళీ, తను యీసారి గౌరవంగా వుండ కూడదా అని నోచింది. తనంతట తనే లోకువపన్నుకున్నా ననీ తనుమాత్రం బెట్టుగావుంటే, వాళ్లుకూడా గౌరవం చూపు తారనీ నోచింది. యీదాది చెన్నపట్నంలోవుండి, యితరు లతో సమపద్ధతిని మెలగి, కొన్ని విషయాలు నేర్చుకున్నాడు. కాని గొప్పవాడివలె తనతో ఒక్కమాట మాటాడక, తన వంకన్నా చూడక, పైగా తనభార్య రవణతో నవ్వుకుంటో పనులు చేయించుకునే వెంకిన్నపంతులూ, చాకలికన్నా తనని హీనంగాచూసి, మాటలనే రావమ్మా, తన ప్రాణాలు కొరుక్కుతినే హిగ్గణ్ణకళిప హిరన్నాక్షుల్ని తలుచుకునేటప్ప టికి మళ్ళీ భయంతో ప్రాణం తత్తరిల్లింది. కాని మళ్ళీ వాళ్లం దరూ ఒక సంవత్సరం నూరం కావడంచేత కొంచెం మంచి వాళ్ళలాగే నోచాడు. రవణని తెల్పుకుంటే యేదో కడు పులో సంకోషం పూగినట్లయింది. ఇంకొకళ్ళ యింకో తన చదువుకోసం చాకరిచేస్తున్న తెల్లని జానీవల్ల చూడాలనిపిం చింది. ఏదో స్కూలుఫెనలన్నా ప్యాసుకాని కు గాడిని తనని అడిగిచాడు, గాని కాబొయ్యో వోవర్సీరును యేదిపిస్తారా? మొన్న ప్రెస్సుపాలు తనని కుర్చీ యిచ్చి మర్యాదచేశాడే? ఆ సంగతి యెట్లాగో వాళ్ళకి తెలిసివుండదా” అన్నట్లుగా భావించుకున్నాడు. ఈసారి తన హోదా తను నిలుపుకో వాలి... రైలుదిగి జట్కాబండిమీద దర్జాగా యింటికివచ్చి సామాన్లు హాలులో పెట్టించి బండివాడిచేతిలో నాలుగు

అణాలు పెట్టాడు. వాడు చాలదని గోలచేశాడు. గోపాలరావు కేకలేశాడు. వాడూ కేకలేశాడు. యిదేమి తనకొత్తహోదాకి తగినట్టుగాలేదని, సరే వాడడిగిన రెండణాలూ పారేద్దామని సంచిలో చెయ్యి పెడితే అణన్న రేవుంది, ఇంట్లోనుండి ఒక్కరూ రాలేదు. కనపళ్ళేదు. ఆ అణన్నరయిదీచి గొంతు తెగించి,

“చిల్లరలేదు యెప్పుడేనా అప్పటిదప్పుకొంటా” నని.

వాణ్ణి బతిమాలి, గుర్రపుబండిదర్జాకి తనని తాను తిట్టుకొని హాలులోకి వస్తూవుంటే, యింట్లో రామమ్మ.

“ఏం. ముందేమాట్లాడుకోగూడదూ. బండిబాడుగ! ... వెధవదర్జా”

అనటం వినబడ్డది. ఇంకేందర్జా తనకి! హాలులోకి వెళ్ళి పెట్టిమీద కూలబడ్డాడు. ఒక్కళ్ళూ రాలేదు. పలక రించలేదు. రవణవూళ్ళోలేదా? తన అమ్మకూడలేదా? పోనీ యింట్లోవాళ్ళు వచ్చి, ఆ సంగతి చెప్పి పొమ్మనకూడదూ? కాలు కదల్చడానికి అభిమానం. యెప్పటిదాకా యిట్లా! తనురైల్లో అనుకున్న సంగతులు జ్ఞాపక మొచ్చాయి. తను రైలు దిగగానే వెంకన్నపంతులు కుర్చీచూపించి కూచోమని కబుర్లుచెప్పడం. రామమ్మ కాళ్ళు కడుక్కోడానికి నీళ్లు తెమ్మని కేకెయ్యడం, రవణ యెక్కడో వెనుక నుంచొని నవ్వుతున్న ముఖంతో కనపడ్డం, తనతల్లి,

“నాయన వొచ్చావా, అనడం,

యిప్పుడిట్లా అయిందే! అని దిగాలుపడిపోయినాడు. ఇంక రెండు నెలలెట్లా గడపటం యీ యింట్లో! ... పావుగంటకి

అప్పుమ్మ వచ్చి సంతోషంతో అన్నీ అడిగి కాళ్ళు కడుక్కోమంది.

గోపాలరావు రైలు ఆలస్యమయింది. అందుకని ఆశేళకే వెంటన్న పంతులు కచేరికి వెళ్ళాడు. పిల్లలు బడికి పోయినారు. అప్పుమ్మ అన్నంతింటోంది, గోపాలరావు రాజేంద్రనుకొని, బండిచప్పుడుకాగానే, రవణ కిటికీ దగ్గిరికి వచ్చిచూసింది గోపాలరావు మారినట్లు కనిపెట్టింది. పొట్టిగా కత్తిరించిన తివాసీకాప్ పెట్టాడు మీనాలు పెరిగాయి, ఆ పట్టు కాలరు చెన్నపట్నం రకం, మాటకూడా మారింది. కొంచెం నాగరికం వచ్చింది అనుకుంది. గోపాలరావు ప్రతి శనివలకీ వస్తాడనుకుంటోవుండేది. ఇరుగు పొరుగు పిల్లలు పట్నంనించి వస్తే పైకి అప్పుమ్మా, లోపల రవణా గోపాలరావు రాజేంద్ర తమకే డబ్బుంటే, రైలుచార్జీ పంపించే వారంకదా, అనుకునేవారు. రవణదగ్గర వాళ్ళ నాన్న నెలకు పావలాయిస్తే పూర్వం కూడపెట్టుకున్న సొమ్ము నాలుగురూపాయలుంది. చెన్నపట్నం రాను పోను అది సరిపోతుండేమో పంపాలని వుండేది కాని యెట్టా తెలుసు కుంటుంది? అడిగితే గోపాలరావుకోసమని తెలుసుకుంటారని భయం. అప్పుమ్మతో మాటాడటం కూడ సిగ్గే గోపాలరావు మీద రవణాకి పెద్దప్రేమ అప్పుడే వుందనికాదు. తన వాడ తననీ, తను అతనికి సంతోషం గలిగిస్తాననే అభిప్రాయం యేదో వుంటుంది. బొమ్మలమీద చూపే ప్రేమకొంత అతనిమీదకి వెళ్ళింది. అతను బండి దిగడమూ, తను

యెనురుగా నుంచోడమూ, అతని మొహంలో కనపడే సంతోషాన్ని తను చూడ్డమూ తలుచుకునేది. కాని ఆమె పెద్దమ్మనిషయిం తగువారే, యింట్లోవాళ్ళనే మాటలూ, గోపాలావు వొస్తాడనగా వాళ్ళుచేసిన వేళాకోళాలు పెద్ద సిగ్గుతెచ్చిపెట్టాయి ఆమెకి. అందుకనే కిటికీలోంచి ఒకనారి చూసి పారిపోయి మళ్ళీ కంటపళ్ళేదు.

రాత్రి భోజనం దగ్గర వెంకన్న పంతులు గోపాలావుని పలకరించి, చదువు సంగతి, ఖర్చు సంగతి, మాట్లాడాడు.

“అయినా మీరు చదివే దేమిట్లే, యీ కాలవ వొడ్డునా, ఆ కాలవ వొడ్డునా, తాతారం చెయ్యడమేగా; ముసపటివాళ్ళు వోవర్సీర్లయినారంటే, యే బిల్డింగన్నా కడితే యింక వెయ్యేళ్ళయినా చెక్కుచెదరక పడివుండవలసిందే. ఇప్పటివాళ్ళు బొచ్చురిల్లు కట్టాలంటే, యిగవై తొమ్మిది ప్లానూ ముప్పై యెస్టిమేట్లూ వేసి, చివరికి ఆరు నెలల్లో కింద కూలేట్టు తయారు చేస్తారు.”

అంత సర్వజ్ఞంగా మాట్లాడుతోవుంటే గోపాలావు యేమంటాడు? రాత్రింబగళ్ళు మేలుకుని తను చదివిన సంగతి. వోవర్సీరు పరీక్షకు వెళ్ళమని తనని ప్రోత్సహిస్తూ యాదాది కిందట వెంకన్న పంతులు ఆ డిపార్టుమెంటుని పొగుడ్తో చెప్పిన మాటలూ జ్ఞాపకంవొచ్చి పూరుకున్నాడు.

“మీ ‘లాడ్జి’లో యెంతమంది వున్నారు?”

“యిగవై ముగ్గురం.”

“అందరూ బ్రాహ్మలేనా?”

‘అకుగురు కాదు.’

“క్రిష్టియన్లున్నారా?”

“ఒకడు.”

“వాణ్డెందుకు రానిచ్చారు?”

“నాయిష్టమా! అయినా యెవరయితేనేం!”

“యివీ వీళ్లు పట్నంపోయి నేర్చుకునే సంగతులు. చదువేమాత్రం వెలిగిస్తారో కాని, యీ కులాచారాన్ని వెక్కిరించడంలో మాత్రం గట్టిగా తయారౌతారు.”

పట్నం పోమ్మని పట్టుపట్టింది వెంకన్న పంతులేగా! ఆయనకే మాత్రం కులాచారాలున్నాయి! యివి అనాలని పించింది గోపాలరావుకి. కాని లోకువతనం బాగా ఆలవాటు కానడంచేత ఆ మాటలు పైకిరాలేదు. గోపాలరావు మాట్లాడకపోవడంచూసి, వెంకన్న పంతులు—

“నీయిష్టం కాకపోతే, ఆ లాడ్జ్‌లో యెందుకున్నావు?” అన్నాడు.

మీరు పంపే యిరవై రూపాయలతో యింకెక్కడండేదీ! అనాలని పించింది. కాని వూరుకున్నాడు.

“పోనీ సుళర్ల వెంకటేశ్వరరావు పంతులుగారిని చూశావా?”

“యెందుకు!”

“యెందుకట! అట్లాంటి ప్రయోజకుల్ని, ధర్మాత్ముల్ని చూస్తే యేంలాభం! యీక్రిష్టియనువాణ్ని, యీశెల్ల మొహాన్నీ, పట్టుకుని వేళ్ళాడడంతో సరిపోతుంది. వెంకటేశ్వ రావు పంతులంటివాళ్ళుండబట్టే, మన సాంప్రదాయాలూ, ఆచారాలూ నిలబడివున్నాయి దేశంలో,”

తను దొరలచుట్టూ తిరగడం, కలెక్టరాఫీసు సిరద్దారు క్రిష్టియనువాడికి ముందు నమస్కారం పెట్టవలసిరావడం, తన హృదయంలో కలిగించే బాధని, యిట్లా యితర్లని అంటూవుండడంలో తీర్పుకొని, కొంతవరకు గాఢ్యత చెల్లించి, పురాతనధర్మం నిలపెట్టానని సంతృప్తి పొందుతో వుంటాడు పంతులు. ఆ వెంకటేశ్వరావు గొప్పవకీలు. కాని వేషమూ భాషా అంతా వీలైనంత పూర్వాచారంగా వుంచుతాడు.

పూర్వాచారం సంగతి తలుచుకున్నప్పుడు ఆయన్ని ప్రజలు—పొగుడుతూ, ఆయన, గోర్తులో బడ్జీలు, మొదలైన వాగు చేస్తే మానసిక దురాచారాలు జ్ఞాపకం చేసుకోరు. యింటి దగ్గర కనపడే పిలకా, విభూదీ, గావంచాపంచలేగాని! పురాతనమతం తలుచుకున్నప్పుడు వకీలు వెంకటేశ్వరావు యీనూతన నాగరికతకు, ధనాశక, లోబడక తమ శిష్టాచారమే ప్రధానంగా యెంచి పల్లెటూళ్లు విడవక వేళ్ళాడే, సనాతన స్వభావులైన శిష్టాచారపరులు జ్ఞాపకంరారు.

వారంరోజుల్లో గోపాలరావు స్థితి మళ్ళీ మొదటి కొచ్చింది. పిల్లలు అల్లరి ప్రారంభించారు. ఒకరోజు రాముమ్మ

మేనమామ వొస్తే అతని మంచం లాక్కని ఆయన కేశాను.
మళ్ళీ బజారుకి స్పష్టంగా చెప్పి పంపుతున్నారు. పైగా

“యేమిటీ వంకాయలు తేవడం, అన్నీ పుచ్చు”
అంటారు కూరచాలకపోతే,

“తెచ్చేవాళ్ళంత తెలివిగా తెస్తున్నారు” అనేదీ,

బెండకాయలు వాడిలిపోయినాయంటే

“మెక్కవూ? బజారు వెళ్ళటం తప్పకుందికదా అని
ఒకేసారి కొనితెచ్చి పడేస్తే!” అనడం ప్రారంభించారు.

ఒకసారి గోపాలరావు దారిలో వున్న పాలచెంబు తెంతే

“కళ్ళు కనపట్టం లేమా?” అన్నారు.

రవణ కివన్నీ చాలాకష్టంగా వున్నాయి. తనకోసం
పాపం అతడి బాధలన్నీ పడుతున్నాడని విచారం వెంకన్న
పంతుల్లో అప్పమ్మతో మాట్లాడాలంటే సిగ్గు అప్పమ్మ
చాలా మేధాకురాలు నోరెత్తడం చాతకాదు. ఎక్కడా
కోషమూ, చిరాకూ, కోవమూ, యేమీలేకుండా, ఆమె
శండ్రి, మొగుడూ జీవనమూ చావ కొట్టేశారు పతివ్రత
క్రింద చాలా పేరు తెచ్చుకుందే కాని, విలంతువై లోకంలో.
మొలగవలసి వచ్చినప్పుడు మొగుడూ పనికిరానిదయింది.
మొదట చిన్నప్పుడు తనమాట వినకుండా పెంకెతనంచేస్తే
తనశంతం వినేప్పటికి వాణి కేట్టుగా తండ్రి చావకొట్టి
తనకుక్కని చేసుకున్నాడు. ఈశండ్రి సరైన కట్నం యివ్వ
లేదని అని పేరెత్తితే తన్నేవాడు ఆ భర్త. ఆ భర్తపోయిన

తరువాత ఆ భర్త పేరూ అతని పునర్వివాహపు చెల్లెలు పేరూ యెత్తితే నోరు నొక్కింది సలఘం. చివరికి యేమీ చాతగాక, కొడుకుని కాపాడుకోలేని అప్పమ్మా, నోరెత్తడానికి భయపడేట్టు ఆమె పెంచి తయారుచేసిన గోపాలరావు మిగిలారు. ఆమెనట్లా పిరికిదాన్ని గాతయారుచేసి, గోపాలరావు చిన్నప్పుడు పిరికితనం చూపితే

“పిరికి వెధవని కన్నావు” అని

వెక్కిరించేవాడు ఆ భర్త.

స్వేచ్ఛగా రామ్మూర్తి దగ్గర పెరిగిన ఒక్కరవణకి మాత్రం యీ గోపాలరావు అవస్థ దుర్భరమయింది. యెట్లాగో అతనికి సహాయం చెయ్యాలని పించేది. నారాయణనీ, నరుసునీ చివాట్లేసింది. వాళ్ళతో మాట్లాడ్డం మానేసింది. కాని వాళ్ళు ఆమెనికూడా అల్లరిచేశారు. ఒకరోజు సాయంత్రం నారాయణ గోపాలరావుని బజారుపోయి తనకి తెల్లకాయితాలు తీసుకు రమ్మన్నాడు. పికారు వెళ్ళి వచ్చేటప్పుడు తెస్తానన్నాడు. కాని మరిచిపోయినాడు.

“మరిచిపోయినావూ? రేపెట్లా నాకు? మా మాస్టరు కొడితే నువ్వడ్డ మొస్తావా? కావలసి. నన్ను కొట్టి చాలనే తీసుకురా లేదు. మరచిపోయినానంటావా దొంగగాడిద!”

రవణ చీకట్లో నుంచుని, చూస్తోంది. గోపాలరావు మొహం కూడా జంకినట్లు కనపడ్డది. ఆమె యింక సహించ లేకపోయింది. అందరూ భోజనాలు చేసేప్పుడా రాత్రి.

"నారాయణ యామన్నా అంటే రెండు చంపలూ వాయిచండి. పూరుకోడం నీచం. పూరుకుంటే యింకా అంటారు. యామైతే అదే అవుతుంది. పూరుకోకండి" అని

రాసి అతని ఆఫారం జేబులో పెట్టింది. అది చూచు కున్నాడో లేదో గాని, గోపాలరావు పిల్లల్ని యేమీ చెయ్యలేదు.

గోపాలరావు మళ్ళీ పట్నం వెళ్ళకముందు ఆప్పమ్మ గారు కార్యం సంగతి యెత్తించి ఎందుకెత్తినో ఆమెకే తెలీను. ఏదో సాధారణంగా పిల్ల పెద్దవగానే అట్లా అడగడం తల్లివిధి అనుకుని వుంటుంది. కాని వెంకన్న పంతులిది వరకే సమాధానం యోచించి పెట్టుకున్నాడు. యిప్పుడు కార్యం చేస్తే వీళ్ళిద్దర్నీ పట్నంలో కాపరం పెట్టాలేమో! కాపరం పెట్టక పోయినా, యిప్పుడు రెండుమూడు వందలు తగలేసి యెందుకు తను కార్యం చెయ్యాలి? అరవణని ఆప్పుడే వీడికి స్నేహంచేసి యెందుకు వాణ్ణి సుఖపెట్టాలి. వెంకన్నపంతులు మనసుకి ఆ నిమిషానికి ఆ కార్యమంతా యేదో అసహ్యంగా కనపడ్డది. ఈ గోపాలుగాడే తన తల్లికి పురెక్కించి మాట్లాడించి వుంటాడు. వాడికి సిగ్గులేదు. అంత తొందరకో చమ్మిడి లేని వెధవ, వాడి పెళ్లాన్ని పిల్లల్ని యెవడు పోషించను? వీడిమీద శ్రద్ధ యెక్కువై రవణ తనని సరిగ్గా చూస్తుందా? తనమీదవున్న గౌరవం ముగిదు వుంటుందా? రవణ తన కూతురై నట్టూ, యీ గోపాలరావు ఆమెకి యేమూత్రమూ తగని నీచుడై నట్టూ తోచింది, పంతులికి.

పైకిమాత్రం, యింత చిన్నతనంలో కార్యం కూడదని నిశ్చయించాడు. అదివరకు మూడు నెలలకిందే యెంత చిన్నతనంలో కార్యంచేస్తే నైతికంగా అంతమందిదని క్లబ్బులో గంట వాయిం చా డీ పంతులే. అదిగాక కార్యమైతే యింటిసంగతే అలోచిస్తూ, సరిగా, చదవడచేశాడు? తీరిపోయింది.

ఈ గోలంతా వొడిలి చెన్నపట్నం యెప్పుడు పోదామో అనిపించినా, వెళ్ళే చివరిరోజు వొచ్చేప్పటికి గోపాలరావుకి చాలా కష్టమనిపించింది. రవణని వొడిలి వెళ్ళడం. తనొక్క మూట రవణతో మాట్లాడక పోయినా, నిలకడగా రవణ వొంక చూడ్డానికి కూడా యీసారి అవకాశం దొరక్క పోయినా, ఏదో రవణ హృదయం తన్నావరించినట్లే వుండేది. ఆమె పమిటచెరుగు చివరో, కాలుమడమో, కంఠస్వరమో, అతన్ని ఝల్లుమనిపించేవి. తనకోసం ఒకడు సిగ్గుపడుతున్నారంటే, తనని ఘనంగా చూసుకుంటున్నారంటే యెంతో ఆహ్లాదం కలిగింది అతనికి. ఈపూళ్ళో, యీకుటుంబంలో అతనింత నీచంగావున్నా, తన కాలేజీలో తనని అందరూ కారవిస్తారని తను చాలా తెలివిగా పనిచేస్తాననీ, రవణకి తెలియ చెయ్యాలని వుండేది. ఒకసారి రవణకి వినపడేట్టు నరు సుతో తన సంగతీ, తన కాలేజీ సంగతీ చెప్పాడు. కాని యింతలో నారాయణ వొచ్చి నవ్వి, అన్నీ అబద్ధాలు పోమ్మన్నాడు.

చిన్నటంకు సద్దుకుని ముందే కూలి మాట్లాడుతుని కూలివాడి నెత్తిమీదపెట్టి, తల్లితో వెళుతున్నానని చెప్ప

కానికి వొస్తే మళ్ళీ రవణ హృదయం చిన్నిపిట్టలాగు కొట్టి
కుంది తను దాచుకున్న నాలుగు రూపాయలూ అత్తచేతుల్లో
పెట్టి, మెల్లిగా.

‘ఇయ్యండి’ అంది.

వెనక దొడ్డిగుమ్మంలో నుంచుని రవణ చూస్తోంది.
గోపాలావు చెతుల్లో తల్లి రూపాయలు పెట్టి

‘యియ్యమంది’ అంది.

అశనికి నోట మాటరాలేదు. ఆశ్చర్యం, దుఃఖం
అన్నీవొచ్చాయి. సిగ్గు మరీహెచ్చింది. తీసుకోవాలనిలేదు.
కాని యియ్యడమెట్టాలో తెలీక జేబులో వేసుకుని, తలపై
కెత్తి రవణవేపుచూసి నెళ్ళిపోయినాడు.

౪

క్రిశంబు శలవలకి రావమ్మ తమ్ముడు అక్కని
మాడ్డానికి వొచ్చాడు. అతను కవి. అనేక ప్రతికల్లో అచ్చు
పడ్డ అతని పద్యాలను గావకీ అక్కకీ వినిపిస్తూ వుంటాడు.
రసవంతమైన చోట్ల తలెత్తి రవణవంక చూస్తాడు, ఆమె
కవేమీ అర్థంకాకపోయినా, కవిచేసే వ్యాఖ్యానాలవల్ల.
అతని కంఠస్వరపు స్ఫురణలవల్లా అర్థమైనట్టూ. ఆనంద
దాయకంగానూ తోచేవి. ఒకరోజు ఆదివారం మధ్యాహ్నం
తాసిద్దూరుగారివాళ్ళువొస్తే రావమ్మ వెళ్ళింది. అదవరకే
కుర్చీలో వెంకన్న పంతులు నిద్రపోయినాడు. కవి రవణకి

చదువుతోనేవున్నాడు. రవణకి నిద్రవస్తోంది. చెప్పడానికి సిగ్గు.

“నిద్రపోతున్నావా?”

రవణ కళ్ళు తెరవలేదు. ఆమె చెయ్యిపట్టుకు పూసాడు. ఆమెవొళ్లు ఝల్లుమన్నది.

“వింటున్నా చదవండి.”

“ఏం వింటున్నావు? నిద్రమసకల అలజడేనా?”

ఇంకా అతనిచెయ్యి ఆమెరూదనేవుంది. చెయ్యి దూరంగా లాక్కుని కూచుని

“చదవండి” అంది

మర్నాటినించి రవణకి అతన్ని చూడడమంటేనే సిగ్గుగా వుండేది. ఆవొక్క నిమిషపు స్వర్గతో కొత్తలోకపు ద్వారాలు తెరుచుకున్నాయి రవణకి. ఆమెకి తెలీకనే ఆమె శరీరం అట్లాంటి అనుభవంలోనం వెతుకుతోంది. ఆ అనుభవానికి తనమోహపు జీవనానికి సంబంధ మున్నదని ఆమెకు తెలీదు. కాని సుబ్బారావు అతని ముఖాన్నీ, అతని మాటలన్నీ, యెంతో సరదాగా చూస్తోంది. ఆమె మనసులో యేమాత్రమూ వికారమన్నది లేకుండా చిన్నపిల్లలు బాజాలని చూసినట్లు. కాని సుబ్బారావు ఆచూపుల్ని తనయందలి అనురాగ చిహ్నాలుగా గ్రహించి. ఆమెవైపు గాఢమయిన అనురక్తిని కనపరచాడు. రవణ కని అర్థంకాలేదు. వాటిలోని ఆపాయము ఆమెమనస్సుకి తెలీలేదు. సుబ్బారావుకి పెళ్ళి

అయింది. పురుషుల్లోనూ, ముఖ్యంగా స్త్రీలలో నూతన పద్యాలరసానికి సహృదయుల్ని వెతుకుతో వుంటాడు. తన కవిహృదయంతోనూ, తనభావాధిక్యంతోనూ రవణ ఐక్యమై, తనను ప్రేమించి, తన అసంతృప్తిని పరిహారము చేయ్యనిశ్చయించుకొన్న దనుకున్నాడు. ఈ కవికుమారుడికి అంతరాత్మ తిక్కువ. సంఘబంధనాలు అంటవు కాని యితని స్వేచ్ఛా విహారం వల్ల కలిగే బాధ్యతలను మాత్రము వహించడు. పరస్త్రీ హృదయాన్ని జయించి, శరీరాన్ని అనుభవించి, సంతానాన్ని కటాక్షించేవరకే యితని బాధ్యత.

ఆ స్త్రీపడేబాధలూ, ఆ సంతాన పురోవృద్ధి, పరమేశ్వరుడి బాధ్యత కావలిస్తే ఆమెకి తను కల్పించిన అశ్రుధారలమీద రెండు గీతాలు వ్రాస్తాడు. అవి చదువుకుని ఉపశమన పడవొచ్చు, 'ఆ' అనామక స్త్రీ వ్యక్తి. యితని అంతరాత్మ అంతంతో సంతృప్తి పడుతుంది. యానీతి నిబంధనలను యితని మనసుగోను, గోదులలో రహస్యంగానూ, స్నేహితులతో, వేళాలోళంగానూ, మాట్లాడుతాడుగాని యెదిర్చి లోకం అడిగితే, యేకించివైన బాధగాని, తటస్థించేట్టుంటుంది.

‘నిజమంటే యేమిటి!’ అని

అడుగుతాడు. ఈ శలవలు అయిపోతే తాను వెళ్ళిపోతాడు. ఒక్కరోజు ఆగడు. రవణ కన్నీళ్ళుగాని, ప్రేమగాని, ఒక్కగంట ఆతన్ని ఆపవు. తననునమ్మి తనవెంట వస్తానంటే, చెప్పకుండా పారిపోతాడు. కాని ఆ పదిరోజులూ ఆమె ననుభవించడాని కితనికేమీ అభ్యంతరంలేదు. యింకా

యొక్కవ మాట్లాడారంటే, కృష్ణలీలక్రిందా, అధ్యాత్మిక ప్రేమక్రిందా మార్చి పద్యాలు రాశేస్తాడు.

సుబ్బారావు చూపులు రవణని చాలా కలవర పెట్టాయి.

ఒకరోజు బావిగట్టున రవణ నొక్కదాన్ని పట్టాడు.

“నిన్నరాత్రి వినడానికి రాలేదేం?”

“అత్త ముట్టయింది. పని చేస్తున్నాను.”

‘పనా? లేక నా పద్యాలు బావుండవా!’

“బావుంటాయి. పనివల్లే రాలేదు.”

“బావుంటే, నీకోసం అవన్నీరాసి, చదువుతో వుంటే...”

“నాకోసం?”

“నీకోసమే. నిన్ను చూడకపోతేనేం, యిన్నాళ్ళూ నాకు తెలీకుండా, నీరూపమే. నీసౌందర్యమేనన్న ప్రాశ్నా పొందాయి.”

“నాకు తెలీటం లేదు.”

“మరి. నాకేం బహుమానం?”

“బహుమానం ! యేమిటి?”

“మరి కవిని సత్కరించవా?”

“నేనా?”

“నువ్వే”

“యెట్టా?”

“నీచూపు; ప్రేమగల వొక్కమాట చాలనూ?”

“సరేతెండి నాకేం తెలీదు.” అని

వొచ్చేసింది.

మర్నాడు అప్పమ్మగారు

“సుబ్బారావునంక అట్టా చూస్తావేమిటి? మంచి దానివే? యిట్లాంటి అమర్యాద పనులు చేశావంటే వాడికి రాయిస్తాను.” అంది.

ఏం జవాబు చెప్పాలో రవణకేం తెలీదుగాని, ఆ మాటతో ఆమెమనసులో సందేహాలూ, ఆలోచనలూ. మొదలు పెట్టాయి. ఆనిర్మలాంతః కరణంలోంచి ‘యెన్నో విషయాలు’ ఆమెకి తెలీనివి, తెలీవనుకున్నవి, పైకి కొంచెంగా తలలెత్తాయి. తనచూపుల్లో అర్థమున్నదనీ, బేధాలున్నాయనీ ఆమె గ్రహించింది. పెద్ద సిగ్గొకటి ఆమె నాకర్పించింది. సుబ్బారావునంక తేరిపార చూసేపిల్లి, యిప్పుడు కలవర పడడమూ, రెప్పల్ని సిగ్గుతో వార్చడమూ. అతను చూడ నప్పుడు కను చివరల్లోంచి అతన్ని చూడడమూ మొదలు పెట్టింది. సుబ్బారావు కివి యింకా శుభసూచకాలుగా కనపడి, నూత్న యవ్వనంమీద, వాలుచూపులమీద నాలు గైదు గీతాలు వ్రాసి ప్రతికకి పంపాడు — స్నేహితులకి అతని అదృష్టం ప్రకటించ వుండేందుకు.

మార్నాడు సుబ్బారావు వెళ్ళిపోతన్నాడు. సాయం
త్రం కాయితమూ, కలమూ, తీసుకుని కాలవవొడ్డున చింత
చెట్టుకింద పద్యాలు రాయాలని కూచున్నాడు; గాని రవణ
తలంపు మనసుని కలవర పెట్టి విరహావస్థని హెచ్చుచేసింది.
కొత్తగా సిండ్ ఆమె వక్షమూ, కళ్లువిప్పని యావనభావమూ
అతన్ని చాలా ఆకర్షించాయి. యిప్పుడు తనువొదిలి వెళ్ళి
పోయినాడా యింక మళ్ళీ ఆభర్త వస్తాడు. ఇంక రవణ శరీ
రాన్ని. హృదయాన్నికూడా అతనే స్వాధీనం చేసుకుంటాడు.
ఏమీయెరక్క మిణుగురు పురుగు కాంతివలె అప్పుడప్పుడు
తోచి ఆకర్షించే ఆకళ్ళలోని కాంతి మాయమాతుంది, తన
చేతి కందినప్పుడు. కొత్త అనుభవంతో ఆమె మొఖంలో
వచ్చే మాధుర్యం, ఆమె శరీరం భయంతో వణకడం,
లజ్జతో ముడుచుకోడం, తలుచుకుని, ఆ స్వర్గానుభవంలో
పరవశుడై, తన్మయుడై ఆ కవి యెంచుకొన్న ఆనందం
లోనూ, తనది కాదనుకునే తియ్యని బాధలతోనూ, తన
యవ్వనశోభలో తనే మైమరచి కూర్చున్నాడు.

రాత్రిపడ్డది. తెల్లారి వెళ్ళిపోవా లనుకున్నాడు. ఏ
చెయ్యాలనుకున్నా యేమీ చేతకాదని తెలుసు గనక కవి
త్వంలో పడ్డాడు. రవణ సైరంగిధి, అక్క సుధేష్ఠ, బాగానే
వుంది. కాని యీ అక్కతో తన బాధసంగతి యెత్తితే,
చెప్ప తీసుకుంటుంది. కొంచెం ప్రణయం విస్తరించే గీతం
ఆమె ముందు చదవడమే భయంగా వుంటుంది. కాని పాండ
వుల భయంలేదక్కడ; విషాదాంత కావ్యం కాదు. కాని

యీ అందాన్ని అనుభవించకుండానా ? యింటివేపు నడిచాడు. ఒక వేళ రవణ తనకోసమై యెదురు రాదుకద! వాస్తే యీ కోడ్డుమీది దీపాలొకటి ! మర్నాడు వెళ్ళిపోతున్నానని తెలీదా ! ఆమెకి ! యింక అప్పట్లో రానని చెప్పాడుగా తను ! తనబాధ ఆమెకి తెలీదా ? కాని యీ కవికి, పురుషుడు నేర్పితేనేగాని, కన్యవృద్ధయం వికసించడనీ, యీ భావాలూ, విరహాలూ, సహజం కావనీ తెలీదు. రవణ గాలేదు. దొడ్లో పచ్చడి రుబ్బుతోంది. ఎక్కడ చూసినా, యీ అప్పమ్మ రవణని కాపాడుతోంది. ఈ ముసలి దెక్కడ పోగయిందో ! తన సంగతంతా కనిపెట్టి వెయ్యికళ్ళతో వెతుకుతున్నట్లుంది. ఈ ముసలివాళ్ళమీద ఒక పద్యం రాసెయ్యాలి... ..

రవణకి రాత్రి యేనోవేళ మెళుకువ వచ్చింది. ఏనో మెళుకువ తెప్పించినట్లయింది. దీపంకింద అత్త నిద్రపోతోంది. దీపం మెల్లిగా ఆరిపోతోంది. ఇంకా ఎవరో హాలులో వున్నట్లు తట్టింది. కనురెప్పల కిందనుంచి మెల్లిగా చూస్తోంది, దీపం ఆరి చీకటయింది. ఎవరో చీకట్లో కదులుతున్నారు. కళ్లు బాగా తెరిచి చూసింది. ఏమీ కనపట్టలేదు. ఎవరో దగ్గరిగా మెల్లిగా అడుగడుగు వేస్తోవోస్తున్నారు. తల బాగాయెత్తి చూస్తే ! కాని తను కదిలినట్లు తెలీదా ? యింకా వోస్తున్నారు, కొంచెం దూరమే, చెయ్యిజాస్తే తగిలేట్టున్నారు. సుబ్బారావు అనుకుంది. దగ్గరిగా ప్రక్కదగ్గరిగా వచ్చాడు. ఘోషిరి పీలవడం వినపడుతోంది. అర్ధమయీ కాకా అర్ధ

మవుతోంది. మనసుకు తెలీను, శరీరానికి తెలుస్తోంది, అతని రాకకి అర్థం. వాళ్లంతా లాక్కుపోతోంది. దొర్లాలి, బేవాలి, యామన్నా చెయ్యాలి, ఎందుకట్లా వూరికే నుంచుంటాడు ? యెంతసేపు ? యెందుకు వచ్చాడు మరి ! చీకట్లో తెల్లని మల్లుపంచ కళ్ళదగ్గిరిగావుంది. ఆమె శరీరమంతా కదలకండా అతనివేపు జరిగింది. చేతులు వణికాయి. అతను కడులుతున్నట్టుంది. వూపిరాగింది. అతని వేళ్ళ కొనలు ఆమె నడుమును తాకాయి వాళ్ళంతా బిగుసుకుంది. కదలకండా వుండడం దుస్సహం. నిట్టూర్పు విడిచాడు. చెయ్యి కదిలించింది. అతన్ని తాకడం, ఆవేళ్లు ఆని పట్టుకోడం యెంతసుఖభం. కాని అమితమైన సిగ్గు, భయమూ కలిగాయి. చేతిని గట్టిగా మోపి వూయించాడు. అమ్మా ! కల మాయమయింది కదలక వూరుకుంది వూయించాడు.

“ఎవరు ?” అంది బిగ్గిరిగా.

వెళ్ళిపోతున్నాడు. అతను కదలగానే శూన్యంతోచి నట్టయింది. ఇంతేనా ? అయిపోయిందీ ! వెళ్ళిపోతున్నాడే ! పక్కకి దొర్లింది. నిట్టూర్పు విడిచింది. చెయ్యి జాచింది. అతను చూడలేదు. తరవాత చాలసేపు రవణకి నిద్రపట్టలేదు.

మర్నాడు పొద్దున్న రాత్రిసంగతి రవణకి కలలాగు తోచింది. కాని తలుచుకుంటే సిగ్గు, కొంచెము న్యూనతా తోచాయి. సుబ్బారావు వెళ్ళిపోయినాడు. రవణ త్వరతో అంతా మరిచిపోయింది.

మళ్ళీ గోపాలరావు యెండాకాలపు శలవలకి రావలసి
వోచ్చింది. యెట్లానన్నా తప్పించుకోవాలని చూశాడు. ఒక
స్నేహితుడితో తంజావూరిలో యెండాకాలం గడపటానికి
యేర్పాటయింది; యింటికి రానని రాశేశాడు. రవణని మళ్ళీ
వొక సంవత్సరం చూడననే దగులు తోచింది - కాని కొత్త
దేశం కొత్త స్నేహితులూ, అతన్ని ఆకర్షించారు. నారా
యణా నరుసూ, పెట్టే శాధలు జ్ఞాపక మొచ్చాయి. కాని
పాపం చివరికి ఆ స్నేహితుడి తండ్రి హతాత్తుగా చచ్చిపోవడం
వల్ల గోపాలరావు యెత్తు సాగలేదు. విచారంతో యిల్లు
చేరుకున్నాడు. కాని యీసారి నారాయణా నరుసూ పెట్టే
శాధలు పడదలుచుకోలేదు. తన చర్యని, నమ్రతని, రవణ
నిరంతరమూ చూస్తుందనే భావం గోపాలరావుకి సహితం
కోపాన్ని కలిగించింది. వాళ్ళిద్దరూ అల్లరి చేసినప్పుడల్లా
చంపకాయలూ, గిల్లులూ, సాగించాడు. వాళ్లు రావమ్మతో
చెప్పుకున్నారు. కాని వాళ్ళ అల్లరిమాసి అమ్మ యేమీ
అనలేకపోయింది. కాని

“పిల్లల్ని వృధాగా కొట్టడం వొకటి చాతనవును.
చిన్నపిల్లలు వాళ్ళకేం తెలుసు?” అంటుంది.

అయినా ఆ పిల్లలకి గోపాలరావు, యీ యాచకుడు,
తమకు యెనుకు తిరిగినందుకు కోపమెక్కువై అతన్ని దొంగ
తనంగా యేడిపించేందుకు-కొత్త పద్ధతుల్ని కనిపెట్టారు.
అసలు అతనిమీద కోపమేకాకుండా అల్లరిమీద అభిలాషా,

శత్రువిజయ ప్రోత్సాహమూ, వాళ్ళకి తోడ్పడ్డాయి. అతను లేకుండాచూసి అతని బ్రతుకు సొట్టలు పోగొట్టడమూ, దణ్ణం మీది అతని చొక్కాలకి చిల్లులు చెయ్యడమూ, అతని కలంపాళీ చిట్లకొట్టడమూ మొదలై వి ప్రారంభించారు. యెవరితో చెప్పకుంటాడు బీద గోపాలావు! అతని బతుకు కష్టతరమయింది. చివరకి అతని కాలేజీ లైబ్రరీపుస్తకంలో పదిపేజీలు అడ్డంగా దించారు. అతను దాని ఖరీదెట్లాయించుకుంటాడు. అతని వాళ్ళుమండి, దుఃఖంపట్టలేక, ఆ పుస్తకం వెంకన్న పంతులుగారి ముందుపెట్టాడు. అసలు వెంకన్న పంతులు గోపాలావుతో మాట్లాడ్డమే మానేశాడు. యింక యే యేడాదికో రెండేళ్ళకో, రవణని తనదగ్గిర్చించి తీసుకుపోతాడనే కోసం ఆయనకి జెల్లీకుండానే మనసులో పనిచేస్తోంది.

“మీ అబ్బాయిలు మేంచేశారో చూడండి. యెన్ని చిలిపిపనులు చేసినా వూరుకున్నాను, యిప్పుడు మీ పుస్తకం ఖరీదు యెవరిస్తారు?”

“పాపం! యిన్నాళ్ళూ నువ్వు వాళ్ళకేమీ చెయ్యనే లేదు కదూ!”

“మరి వాళ్ళు నన్ను పెడుతున్న బాధలో?”

“సరిపోయింది.

“కాని మీ పుస్తకం ఖరీదు యిరవై రూపాయలు. మీరిస్తారా ఖరీదు?”

చంటిపిల్లతో ఆడుకుంటున్న వెంకన్న పంతులు
మాస్ట్రీలు పదవి నలంకరించాడు చప్పున.

“వాళ్లు చింపగా నువ్వు చూశావా!”

“యింకెవ్వరున్నారా?”

మాస్ట్రీలు కాకముందు వెంకన్న పంతులు కొన్నాళ్లు
మాస్టరు పనిచేశాడు.

“యెక్కడ పెట్టావు?”

“నా పెట్టెమీద.”

“అంతఖరీదైన పుస్తకాలు దాచుకునేందుకు చోలు
అదా! యెవరుచింపా? నువ్వేచింపి వాళ్ళమీద పెడుతు
న్నా వేమో!”

గోపాలరావు కళ్ళ వెంబడి నీళ్లు తిరిగాయి.

“అయినా అంత పుస్తకం చదవాలనే తీసుకొచ్చావా?
నీవుసాంతం వొకటి చదివావు గనకనా? సరిగా చదివితే ఆ
'స్కాలర్స్ గిఫ్' రానేవొచ్చేది. (తనకి జీతం వెలకి పదిహేను
రూపాయలూ తగ్గేది) యింతా ఖర్చుచేసి నిన్ను చదివిస్తో
వుంటే (వెంకన్న పంతులు యెఫ్. ఏ. మూడేండ్లు బి. ఏ. ఒక
యేడు ఫైలైరాడు. అడిగేవాళ్ళేవరు!) ఆఖరికి, యివీ నేర్చు
కునే బుద్ధులూ చదువే, చదువు! ఆపిల్ల యెక్కడ యేంచే
స్తోందా అని తొంగి చూడ్డంతో సరిపోతోవుందిగాని నీకు
చదువుకూడానా?”

గోపాలరావు పెదిమ కొగుక్కుంటూ నుంచున్నాడు.

“ఇట్లయితే నేనిక్కడ వుండడం కష్టమండీ?” అని సంకోచంతో అనేశాడు.

“నిన్నిక్కడ వుండమని బతిమాలానా!”

గోపాలరావు తల గిగుస తిరిగింది. చప్పున హాలులోకి వచ్చి కూచున్నాడు. యేం చెయ్యాలి? యెక్కడ దిక్కు? తనూ తల్లి వెళ్ళిపోవాలి రవణకూడానా? యెక్కడా గతిలేదని అతనికి నిమిషంలో స్పష్టమయింది. యెక్కడన్నా గుమాస్తాగా చేరితే. యెవరిస్తారూ? యిక్కణ్ణించి కదిలేదెట్లా? వెంకట్రావుగారికి రాయడం పిగ్గేసింది. ఏనా వారంరోజుల్లో పట్నం యెట్లానూ వెళ్ళాలి కళ్ళు మూసుకుంటే. కాని వెళ్ళేప్పుడు ఆ వెంకన్నపంతులు దగ్గిరించి డబ్బు తీసుకోడం, యెట్లా? యిట్లా ఆలోచించుకుని, ఆలోచించుకుని, తన దౌర్భాగ్యానికి యేడ్చి అలిసిన అదిక్కులేని హృదయాన్ని నిద్ర కావలించుకుంది. అతనికి వెంకన్నపంతులికీ జరిగిన సంభాషణలో చివరిభాగం విని బాధపడి, వెంకన్నపంతులు దీపం తుడువక, నీళ్ళియ్యక, దొడ్డివేపున అతని దౌర్భాగ్యానికై కన్నీళ్లు కాచుస్తున్న ఒకకన్య హృదయం వుందని తెలిస్తే గోపాలరావుకి కొంత శాంతి వచ్చివుండను. కొంత సేపటికి కళ్ళు తెరిచిచూస్తే రాత్రిపట్లుంది. అక్కడే చాప పరుచుకుని పక్కవేసి మళ్ళీ యేడ్చాడు. యీ పెళ్లెందుకు చేసుకుని, వీళ్ళకింద బిచ్చగాడనై పడ్డానా? ఆస్కాలుఫైనలవగానే యెక్కడో గుమాస్తాపని చూసుకుంటే యంతో ఆనందముగా

వుండునే జీవితమూ అనుకుని. మళ్ళీ రవణ జ్ఞాపక మొచ్చి. ఆ ఆలోచనకి సిగ్గుపడి, దిగులుపడి యింకా రెండేళ్లటానా గడపటం అనుకుంటూ నిద్రపోయినాడు. పదిగంటలయింది. అందరూ భోజనాలుచేసి యెవరిగదులకి వాళ్ళు వెళ్లారు. వెంకన్నపంతులు చదవడానికి రమ్మంటే రవణ లెలనొప్పి అని నంక పెట్టి వెళ్ళలేదు. గోపాలావుని భోజనానికి పిలవమని సిగ్గువిడిచిచెప్పి అప్పమ్మని ఐదుసార్లుపంపింది. అతను రాలేదు. రవణ వూరుకోలేకపోయింది. తనకోసం యీగదిలోపడి యేడుస్తున్నాడు పాపం !

పెళ్ళికాగానే రవణ యింక తనకి అతనే రక్షకుడు నాథుడు అనుకుంది. కాని క్రమంగా అతని అసహాయత్వం చూసి, క్రమేపీ అతడే తనవాడైనట్లు అతన్ని తనే రక్షించ వలసినట్లు, ధైర్య మివ్వవలసినట్లు, నోచింది. అతని హీనత్వ మూ, నమ్రత. యాచకబుద్ధి, యితరులలోకూర్చే ఆమెకి పరమ అసహ్యం కలిగివుండును. కాని తన భర్తలో కనపడితే ఆమెకి విచారమూ దయా, ప్రేమూ కలిగాయి. అతనిసాధ, అసహాయత్వం చూసి, క్రమేపీ మార్మవుచేకం వుదయించింది. అట్లాపడిదిక్కులేక ఏడుస్తున్న తనభర్తని చూసి ఆగలేక, మెల్లిగావచ్చి, అతని పక్కన నుంచుని,

“అన్నానికి లేవరూ?” అంది

ఆ కంతం విసిప్పటికి గోపాలావు తలయెత్తి చూశాడు. బైట లాంతరుగొంచివచ్చే వెలుతురులో పసుపు

పచ్చ కాళ్ళు, నీలం కుచ్చెళ్ళూ కనపడ్డాయి. పెద్దసిగ్గొచ్చింది. మాట్లాడకుండా తల ముణచుకొని పడుకున్నాడు.

“నేను పిలుస్తున్నాననిన్నా రారూ?”

అతని వ్యసనమూ, ఆకలి, బాధ అన్నీపోయి పెద్ద సత్కౌషం వొకటి వచ్చింది.

“నేనింకా అన్నం తినలేదు.”

ఆ నిమిషాలు యింకా దీర్ఘం కావాలనిపిస్తోంది. తననించి సిగ్గుపడే యీ భర్తను చూసి; రవణకి జాలి యెక్కువైంది. ధైర్యమెక్కువయింది.

“మీరన్నంతిన్నదాకా నేను తినను.”

అతని మెడమీద ఒక వేడినీళ్ళచుక్క పడ్డది.

“వెళ్లు. వస్తాను”

విస్తే, అప్పుడే వేగిన రెండు వాడియాలున్నాయి, అన్నంతింటో తల్లితో—

“నేనింక యీగుంటో వుండను. మువ్వనుక్కుని బతుకుతానుగాని, యీనీచపుబతుకు బతకను”

“ఈ రెండేళ్ళూ అజ్ఞాతవాసంగా కానీ నాయనా, పూర్వజన్మంలో యేం పాపం చేసుకున్నామో వీళ్ళ చేతుల్లో పడ్డాము. నాకు యీ చాకిరీ యేమిటిచెప్ప, మొగపిల్లాణ్ణి చ్చుకుని పైగా వంట చాకిరీ! నా చుట్టాలా పక్కాలా!”

“ఆ పుస్తకం చూడు, దానిఖరీదు యిరవై రూపాయలూ యెట్లాయ్చుకోను! రేపెట్లా కాలేజీకి పోను?”

కళ్ళంబడి నీళ్ళుకారాయి. అన్నం తినలేకపోయినాడు.

రవణకి వెంకన్న పంతులుమీద చాలాకోప మొచ్చింది.

ఆయన మొహం చూడడమూ, ఆయనకి పనులు చెయ్యడమూ, కష్టమనిపించింది కాని తనభర్త పక్షం వహించిందని అనుకుంటారనే సిగ్గువల్ల, పనులు చేసింది కాని, యెంత ప్రయత్నించినా, సరిగా సంతోషంతో మాట్లాడలేక పోయింది. మర్నాడు మధ్యాహ్నం గోపాలరావు యెవరినో,

“నాట్రంకు కొంటావా? నాకలం కొంటావా?” అని అడగడం వింది. మొదట రవణకి నవ్వొచ్చింది. ఆ సాట్టలు పోయిన పాత్రలంకు పాళీచిట్టిన కలం యెవరు కొంటారని! కాని అతని ఆత్మతలో గర్భితమైన నిరాశ. విచారమూ, స్ఫురించి యెంతో విచారం కలిగింది. ఆ యిరవై రూపాయలూ యెలాగో అతనికి సంపాదించి యివ్వాలి యెట్లా? యెవరిస్తారు? ఈ వెంకన్న పంతులెందు కివ్వడు? తనపిల్లలు చెయ్యకపోతే, యెవరు చేస్తారాపని? ఆ నారాయణా నరుసు మీద అధికమైన కోపం కలిగింది. పైగా అబద్ధం చెప్పడం. అల్లరి అల్లరితో ఆగాలిగాని, యిట్లాంటి పనులా! వాళ్లు చింకాగని రూఢిచేస్తే వెంకన్న పంతులిస్తాడు. యెట్లా రూఢి చెయ్యడం! గోపాలరావు విచారంతప్ప ఆమె కింకేమి కనపడలేదు. ఆలోచించింది. యెట్లానన్నా వాళ్ళని వొప్పించాలి. నారాయణే చేసివుంటాడీపని!

నాలుగురోజు లయింది. గోపాలరావు చెన్నపట్నం వెళ్ళబోతున్నాడు. ఇంకా పుస్తకం ఖరీదు యివ్వలేదు. రవణ దైర్యంచేసి, సిగ్గుచంపుకుని.

“మరి ఆ పుస్తకం ఖరీదు యివ్వరూ!”

“ఖరీదు! ఖరీ దెండుకివ్వాలి!”

“మరి నారాయణ చింపలా?”

“యెందుకు! వాళ్ళకంటేట్టు యెందుకు పడెయ్యడం!”

“మరి యెట్లా?”

“యెట్లానూలేదు.” అని

మూఖం తిప్పేసుకున్నాడు. అట్లా తిప్పేసుకున్న తరువాత యింక పెంకన్న పంతులుతో లాభంలేదని నిరద్దారుకీ తెలుసు, రవణకీ తెలుసు. యీ అన్యాయం, క్రూరత్వం రవణ నధికంగా గాఢించింది. అప్పటికీ యింకోరి విషయమైతే, ఆయనతో తర్కించేదే కాని, యీవిషయమై మాట్లాడ్డానికి అభిమాన మెక్కువయింది. ఆ రెండుమూడు మాటలు మాట్లాడ్డమే కష్టమైపోయింది. రవణకేమీ తోచలేదు! చాలా న్యూనతా, రోషమూ, కలిగాయి. కాని పైకి యేమీ చూపక వ్రాసుకుంది. గోష్ఠాలావుకి పుస్తకం మనోవ్యాధి అయింది. కాలేజీకి పోనని, యెక్కడికో పారిపోతానని, బైరాగుల్లో కలుస్తానని అతను అనడంవింది. మరొకడు సాయంత్రం దీపం వెలిగించడానికి పెంకన్నపంతులు గదిలోకి వెళ్ళినప్పుడు అతనిబల్లమీద కిరెంసీనోట్లు కనపడ్డాయి. అప్పుడప్పుడు అట్లా అతను వొడిలేసి వెళతాడు. అయినా యెప్పుడూ దొంగతనమన్న మాటలేదు కనక అనుమానాల్లో నిండిన పెంకన్నపంతులు మనసుకూడా యీ విషయమై

అశ్రద్ధ వహించింది. ఒక్క నిమిషంలో ఆలోచించడానికైనా వ్యవధిలేకుండా చప్పువ, రెండు పదిరూపాయలనోట్లు తీసి దాచేసింది. వెళ్ళి ఆరాతే గోపాలరావు పుస్తకంగా చినిగిపోయిన పేజీలద్దగ్గర ఆ నోట్లని పెట్టేసింది. తను తప్పు చేశానని రవణ కేమూరిమూలేడు. ఆ రూపాయలనివే. తాను యిచ్చేసింది, వాళ్ళివ్వరుగనక.

అరగంటలో వెంకన్నపంతులు నోట్లుపోయిన సంగతి కనుక్కున్నాడు. సరిగా యిరవై పోవడం అతని కనుమాన మేసి, గోపాలరావు సామానులన్నీ వెతికించాడు. దాంతో గాటు పనివాళ్లనికూడా బెదిరించాడు. గోపాలరావు పుస్తకంగా నోట్లుదొరికాయి. వెంకన్న పంతులతనిని పిలిపించి,

మూండు బాగుపడవలసినవాడివి, యిల్లాంటి బుద్ధులు నేర్చుకున్నా వంట పాడైపోతావు. నువ్వు పాడైతే పాడై నావు. వీభార్యనీ సంసారానీ పాడుచేసుకుంటావు. యింకో శ్చయితే. చివరకి నా కొడుకైనా సరే పోలీసువాళ్ళకి వప్ప చెప్పి వుండును; కాని తండ్రిలేని ఆ పిల్లని తలుచుకుని నిన్ను వొదిలేస్తున్నాను!” అన్నాడు.

“మళ్ళీ యింకోసారి నేనేమి యెరుగనని చెపుతున్నాను. యిల్లాంటివి నేనెప్పుడూ చెయ్యలేదు. నే నెల్లాంటి వాణ్ణో టెంకట్రావుగారికి రాసి తెలుసుకోవచ్చు.”

“చాల్లే వూరుకో; అబద్ధంచెప్పి ...”

రవణ లోపలికివచ్చి, వొంచిన తలతో

“ఆ రూపాయలు తీసింది నేను. ఆయన పుస్తకాన్ని నారాయణ చింపాడు. ఆ ఖరీదు మీరు యిచ్చివుండవలసింది; యిచ్చులేకు. అది అన్యాయం. ఆయన యెక్కిణ్ణించి తెచ్చి యిచ్చుకుంటారు ? అందుకని ననే తీసికెళ్ళి ఆయన పుస్తకంలో పెట్టాను పెట్టాననికూడా ఆయనకి తెలీదు. ఆయన మీ అనకండి” అంది.

వెంకన్న పంతులు చిరునవ్వుతో గదిలోనించి వెళ్ళిపోయినాడు. ఆయన వెళ్ళిపోగానే గోపాలావు చాలా కోపంగా గదిలోనించి వెళ్ళిపోయినాడు.

ప్రతి మనిషికి పాపాలన్నిటిలోనూ తనలోగాని యితరులలోగాని సహించని పాపం వొకటివుంటుంది. సాధారణంగా వాస్తవికతలో వానికి యెక్కువగా చెయ్యాలని పించే పాపమే ఉంటుందది. వర్తకుడికి మోసమూ, భర్తమీద ప్రేమలేని భార్యకీ వ్యభిచారమూ, స్త్రీడనుకి దొంగసాక్ష్యమూ, సిపాయికి పిరికి తనమూ, మొదలైనవి. యితరపాపాలు చేశారంటే వ్రాసుకుంటారు. ప్రత్యేకించి ఆ పాపం చేశారనగానే మండిపడతారు. అట్లానే గోపాలావుకి దొంగతనమంత ఘోరమైన పాపంలేదు తను చెయ్యడు. ఇతరులలో ఆపని సహించనూలేదు. బీదవాడు కావడంచాలనూ, యితరుల యిళ్ళలో పెరగడంచాలనూ, అతనికి అస్తివిషయమైన నీతిగొప్పదయింది.

తాముచేసిన దుష్కార్యం కలగచేసే అంగారాత్మ బాధని, ఆ దుష్కార్యం చెయ్యవొద్దని బోధించడంవల్ల నయం చేసుకునేవాడు కొందరు. ఒకచావుముందు విల్లు ‘రిజిస్ట్రేషన్’

ఇట్లే అన్యాయంచేసి, నాకసత్వం తప్పించి, యాభై నేలు సంపాదించి 'పిన్నను' పుచ్చుకున్న రిజిస్ట్రార్ రొకాయన ఆ పూజోపుండేవాడు. ఆయన్ని స్కూలు జీతం యాచించడానికి గోపాలావు పూర్వం వెడితే —

"ఇదుగో ! అశ్చయ్, నువ్వుమాత్రం లంచాలు తీసుకోకు. స్కూలు ఫైనల్ ప్యాస్ పై పనిలో ప్రవేశిస్తావా! అప్పుడు లంచాలిస్తామని వస్తారు, తీసుకోకు. అంతపాపం యుంకోటిలేదు." అని ప్రతిసారీ చెప్పేవాడు.

ఆ విధంగా నీతులు విసిరివిసి వుండడంచేత, గోపాలావుకి చాలా నీతివర్తన కలిగింది. కనుక వెంకన్నపంతులు తన మీద దొంగతనం కడితే యెక్కడలేని రోషమూ వచ్చిందనీ, చివరికి రవణ తన దొంగతనం చేశాననేటప్పటికి ఆతను నిర్భాంతపోయాడు. తనకోసం చేసిన త్యాగమని తోచింది. కాని ఆ బావాన్ని పైకిరానీలేదు. యీ దొంగ తనంమీద కోపం దాన్ని అణగతొక్కింది. అదిగాక తన కోసం దొంగతనంచేసి అది వొప్పుకునేటంత త్యాగం చేసింది తన భార్య అని తనకి తానే వొప్పుకుంటే తన కెంత న్యూనత ? భార్యచేత సహాయం చేయించుకో వలసిన గతి పట్టించని వొప్పుకోడు. అదిగాక అంత ఉపకారభారం భరించడంకూడా దుస్సహమే.

యీ ఆలోచన లన్నిటినీ, ఆమె త్యాగానీ, ఉదారానీ దొంగతనం చేసిందనే కోపంలోమాడ్చి ఆమెవైపు

తృణీకారంగా చూసి, రై లయింజనుకంటే యెక్కువగా ముందుతో రై లెక్కి పట్నం వెళ్ళాడు గోపాలరావు.

సాయంత్రం రవణసాహితీ ముందు పెట్టుకొనికూచుంది. గుమస్తానిపంపి వెంకన్నపంతులు గదిలోకి వచ్చి, రవణభుజం మీద చెయ్యేసి -

“అతనిమీద అప్పుడే అంతప్రేమా ! నువ్వు చేశా నంటే మాత్రం నేను నమ్ముతానా ? అతన్నేమీ అననులే, పిచ్చిపిల్లా!”

వెంకన్నపంతులు ప్రతిరోజూ అబద్ధం నిజంగాచెప్పే సాక్షిల మొహాలు, కరణాల మొహాలుచూస్తూ వుండడంచేత ఆయనికి నిజంచెప్పే మొహానికి చెప్పనిదానికి భేదం కను క్కు చేసహజశ క్తినశించింది. సాక్ష్యబలంమీద ఆధారపడడమే గాని మనిషిస్వభావంమీద ఆధారపడడం మానుకున్నాడు. అదిగాక రవణమీది ప్రేమచేత ఆమె ఆపని చేసిందని వొప్పుకోవడం అతనికిష్టంలేదు. రవణే ఆపని చేసిందంటే ఆ పని చెయ్యవలసిన అవశ్యకతా, తనఅన్యాయమూ, అన్నీ వొప్పుకోవలసి వస్తుంది. కనుక తన లోభత్వం గోపాలరావు చేసిన కార్యంమీద ద్వేషంలో దిగమింగి. అతను వూరు కున్నాడు. యింతాచేసి, గోపాలరావుకి సొమ్ము యిప్పించ లేక, అతనిమీది అపవాదునూ తొలిగించలేక తనకోపమూ తన ప్రేమూ, తనత్యాగమూ, అన్నీ నిరర్థకములైనా. లోప లనే అణచుకుని నిత్యజీవనం గడుపుతోంది రవణ.

ప్రబవరి నెలలో రావమ్మ మళ్ళికన్నది. నాయంత్రం
 ఆ రోజంతా వాన. అయిదున్నరకే చీకటిపడ్డది. నొప్పులు
 పడుతూ పగలంతా పెద్దగదిలో పడుకుని కేకలేసి, వివర
 అలసి పడుకుంది. ప్రతికానుపుకూ యిట్లా మూడు నాలుగు
 రోజులు బాధపడడం మామూలే యింకా కానుపు లక్కలే
 దని ప్రతివారితోకూ అనడం, మళ్ళికనడం మామూలయింది
 ఆమెకి- ఆరోజరాత్రి డాక్టరుగారింటికి గృహప్రవేశ భోజనా
 నికి వెళ్ళి యింటికి రాత్రి పదిన్నరికి వచ్చాడు వెంకన్న
 పంతులు. పట్టుబట్టవిప్పి పంచకట్టుకోడానికి వెడితే దీపాలేని
 ఆఫీసుగదిలో కుర్చీమీద కూచుని బల్లమీద చేతులు పెట్టు
 కుని రవణ నిద్రపోతోంది. ఆమె మెడవరకు వెన్నెల పడు
 తోంది తలంటి పోసుకుని వాదులుగా జడవేసుకున్న జట్టు
 గుబురుగా చేతులమీద వేళ్ళాడు తోంది. పిరుదులదగ్గిరించి
 మెడవరకు నాగే ఆ వొంపుల్ని. ఆ అమాయకత్వాన్ని.
 నూతనత్వాన్ని, వెన్నెలలో ఆ చర్మంలో కనపడే కొత్త
 యవ్వనపు మెరుపునుచూసి, వెంకన్నపంతులు మనసులో
 సంచలనం కలిగింది. బల్లకి వొత్తుకోకుండా ఆమె రొమ్మును
 తప్పించాలనిపించింది. యిన్నాళ్ళూ ఆమె మీదవుండే పిత్త
 వాత్సల్యం గృహప్రవేశ భోజనంతో అడుగునపడి, యింత
 అందమైనదాన్ని యిన్నాళ్ళూ మెట్లా గుర్తించలేదా అను
 కున్నాడు వెంకన్నపంతులు. ప్రపంచంలో స్త్రీలు లేకు, ఆ
 రావమ్మతప్ప - అందరూ కరణాలూ, కలెక్టర్లూ, గుమా

స్త్రీలూ, కామితాలే. లోకం ప్రకారం మర్రితి అతనిలో
యేమీలేదు. ఆ ధ్యాసేలేదు. ఆ వాంఛ వచ్చినపుడు భార్య
వుంటేచాలా. కాని యింకా చావని కొన్ని రసభావాల్నూ,
సౌందర్య పిపాసా కొంచెంగా వుంది. అది యీ రాత్రి విజృం
భించింది. యేంచెయ్యాలనివుందో, యేంచెయ్యబోతున్నాడో
అతనికే తెలీదు. మెడకింద చెయ్యేసికదిలించాడు.

“యిక్కడపడుకున్నావేం ?” అన్నాడు రహస్యంగా.

వెంకన్నపంతులికి తెలుసు రావమ్మ లేచిపిలుస్తే పలక
డానికి దగ్గరగా వుండాలని అక్కడ పడుకుందని? రవణలేచి
కళ్ళు తెరిచిచూసి నుంచోబోతోంది. పంతులు చేతులు ముం
దుకు వస్తున్నాయి; వెనక్కు తగ్గుతున్నాయి తను ఆమెను
ప్పొక్కుకుందామనే అనుకుంటాడు చేతులెత్తలేదు, యింకా
కళ్ళు నలుముకుంటోనే వుంది. యామంటుందో, వొప్పకుం
టుందా ? అరిస్తే! తిరగబడతే! యేంచేస్తుంది ? యామం
టుంది ? సిగ్గుకదూ ? యెవరితో చెప్పకుంటుంది ? తన విష
యమై నమ్మతారా? ఏనా యెవరున్నారో చెప్పకోవడానికి ?
దాని మొహం అదేం చేస్తుంది ? పూరికే యెందుకు తిండి
పెట్టాలి ? నుంచుంటోంది. వీపు వెనకనించి చేతులేసిపట్టుకుని
నగ్గిరికి లాక్కుంటున్నాడు. రవణకి అర్థమైనట్టులేదు.

“ఎక్కడికి ?” అంది.

నోరుగూడ నోరుపెట్టాడు. యాలక్కాయల వాసన
వేసింది. జుట్టు కొత్త శీకాయ వాసనవేసింది. రబ్బరుమట్లే !

నకుము, వెచ్చగా చెయ్యికింద సాగుతోంది. యేర్పూరానో
ఎముకలకుప్పని, రావమ్మని కావిలించుకోడాని కలవాలుపడ్డ
వెంకన్నపాతులి కది స్వర్గంలాగుంది రవణ దూరంగాజరుగు
తోంది, వొదిలించుకుంటోంది పట్టుకుని బలాత్కరించేధైర్యం
లేదు పంతులికి. రవణ వెళ్ళిపోయింది.

తెల్లవారి రాత్రిజరిగింది నిజమా కలా అని యిద్దరికీ
అశ్చర్యం వేసింది. యాభేయేళ్ళ ముసలివాణ్ణి నాకట్లాంటి
బుద్ధి యెట్లా పుట్టిందని అతనికి, అనంతపని చేసివుంటావా,
తన గురూహేమోనని రవణకీ అనిపించింది.

2

వెంకట్రావుగారు వొస్తున్నారని ఆయన్ని చూడ్డానికి
శలవలకి యింటికి వచ్చాడు గోపాలావు; లేకపోతే యామై
నాసరే వచ్చేవాడు కాదు వెంకట్రావుగా రుండవంపల్ల
గోపాలావుకి గౌరవం యెక్కువయింది. ఒకరోజు వెంకట్రావు
గారితో గోపాలరావు తనకు తటస్థించిన కష్టాలూ, అవమా
నాలూ చెప్పుకున్నాడు. ఆ యెండాకాలపు శలవలంతా
గోపాలావుని తనతో తీసికెడతానన్నా డాయన.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం కాఫీయిస్తోండగా వెంకట్రావు
రవణతో,

“యేమమ్మోయ్, మీ ఆయన్ని నాతోతీసుకెసు
తున్నాను” అన్నాడు.

లేచున చంచాయతీ
తలపూలు గంధారియం,
శ్రీశైలం

రవణ చిరునవ్వు నవ్వింది.

“నామీద కోపంలేదుకద !”

“యేమారు వెడతారు ?”

“బందను. ”

రవణ మొహంలో సంతోషమూ చప్పున దుఃఖమూ కనపడ్డాయి.

“అవును అది మీనాన్నగారి వూరుకనూ ? ఆయన అక్కడే పనిచేశాడు. నే నొకసారి వచ్చి ఆయన్ని చూశాను. కొంచెం చిన్న పిల్లవి. నేను జ్ఞాపకం వ్రుడివ్రాడను

“నాన్నగారినిచూడ్డానికి పైవాళ్ళు రోజూ నలుగురైదుగురు వొచ్చేవాళ్ళు, జ్ఞాపకం పెట్టుకునేదెట్లా? ఏతే ఎవరూ నన్ను పలకరించకుండా వెళ్ళేవారుకాదు ”

“అవును. అంత గొప్ప వదర్బాలూ, కార్యోత్సాహం. త్యాగంవన్న మనిషిని చూడలేదు నేను ”

తన తండ్రి స్లాఘనతో రవణ హృదయం వెంకట్రావుగారిదై పోయింది

“ఇల్లారా. కూచో, యిక్కడ బావుందా నీకు?”

“అ”

ఆ రాత్రి వెంకన్నవంతులు చేసిన పనీ, గోపాలావు తిప్పలూ జ్ఞాపకం వొచ్చాయి.

“కాని...”

“చెప్ప”

“ఏం లేదు. బాగానేవుంది.”

“గోపాలానికి బావుండలేదుట.”

“అవును”

“నువ్వు చూస్తున్నావుగదా?”

“ఊ”

“మరి నేను అతన్ని తీసికెడితే, నీకు యాడాద్దాకా కనపడదు”

దిగులుగా చిరునవ్వు చూపింది.

“పోనీ, నువ్వుకూడా వస్తావా?”

సంతోషంతో కళ్ళు తళతళలాడాయి.

“కాని రానిస్తారా?”

“ఎందుకు రానియ్యరు?”

“ఓని?”

“ఏం ఓని? ఆ రావమ్మ యేంచేస్తుంది! ఎల్లకాలం నువ్వే చేసిపెడతావా!”

రవణ వెళ్ళడానికి పెంకన్నపంతులి కేమాత్రం యిష్టం లేదు. కాని వొద్దనడానికి కారణ మేం చెబుతాడు?

రెండురోజుల్లో ఒక మధ్యాహ్నం బయలుదేరారు. బండిలో రవణ మొహం కలకలలాడుతోంది. గోపాలరావుకి సంతోషం పొంగిపోతున్నది. ఈ రావమ్మ, కుర్రాళ్ళూ, చీకటిహాలూ, ఆ పాతమంచం, అన్నీ, తామూబైలుదేరు తామని కిందపడి దొర్లి యేడ్చే నారాయణా, నరుసూ, అగు

పులు, మంగళవాద్యాలుగా వినబడుతున్నాయి అతనికి. కాని దయనలది వాళ్ళని కూడా రమ్మనరుకద అని భయమేసింది. “వాస్తవేనం గానీ, బందను సంగతి చూపిస్తాను.” అనుకున్నాడు. ఒక మల్లుపంచకట్టి మోకాళ్ళవరకు వొచ్చే నల్లచారల కోటు వేసి, పాత ఫెల్టుక్యాప్ నెత్తిమీద పెట్టి మరచెంబుతో నడుస్తున్నాడు బండి వరుక. బండిలో యెక్కినప్పట్టుంచి రవణ వాళ్ళల్లోంచి వొచ్చేసి తనదైపోయినట్లు కనపడ్డది.

ఇంక తనతో స్నేహంగా వ్రాసుకుండా యెవరడ్డ మొస్తారు? ఇన్నాళ్లు తను రవణతో మాట్లాడ్డానికి ప్రయత్నించినట్టూ, ఆ యింటివాళ్ళందరూ అభ్యంతర పెట్టినట్టూ, తోచింది అతనికి. బండిలో కూచున్న రవణని కళ్ళెత్తి తినివీటిరా అప్పుడప్పుడు చూచి, “ఇంత అందమయినదని యెన్నడూ అనుకోలేదే. నాకు నిజంగా యింత అందమయిన భార్యవుందా, నిజంగా నాదేనా ఆ సౌందర్యమంతా” అనుకున్నాడు చాలానార్లు.

రైల్వో తనెక్కడ కూచుంటాడు? వెంకట్రావుగారూ భార్యా శైకుండుక్లాసులో వడతారు. ఇదివరకు తనూ తల్లి మూడోక్లాసులో వెళ్ళేవాళ్ళు. ఇప్పుడు రవణకికూడా మూడోక్లాస్ కోంటారుగా! రవణని తనతో యెక్కించుకోరుగదా! మూడోక్లాసు కిక్కిరిసి వుంటుందేమో! దగ్గిరిగా కూచుంటుందా? రాత్రి యెక్కడ నిద్రపోతుంది? తన తొడ మీద తల పెట్టుకుంటే! ఒకవేళ అడవాళ్ళ పెట్టెలో యెక్కి

స్తారేమో! వెంకట్రావుగారు నాలుగు శేకండుక్లాసు టిక్కెట్టు కొనమని డబ్బిస్తే గోపాలరావు కేమీ సంతోషం కలుగలేదు. తెలిసిన వాళ్ళిద్దరితోకూ కూచోవలసి వచ్చింది. ఇంక ఇంటికెళ్ళింతరువాత ఎట్లానూ కనపడదు. రైల్వోనన్నా స్నేహం చేసుకోవాలంటే! రైలెక్కారు; పెట్టె అంతా వీళ్ళకే ఖాళీ. ముందు మంగమ్మ రవణా యెక్కి ఒక పరుపుమీద కూచున్నారు. వెంకట్రావుగారుకూడా వాళ్ళప్రక్కనే కూచున్నారు, గోపాలరావు ఎదురుగా యెండలో కిటికీదగ్గి రిగా కూచున్నాడు. వెంకట్రావుగారు కొంచెంసేపు కబుర్లు అడిగి తరువాత చదువుకుంటున్నారు. మంగమ్మ కిటికీలోంచి చూస్తూ అప్పుడప్పుడు రవణతో మాట్లాడుతోంది. గోపాల రావు వీలైనప్పుడల్లా రవణకేసి చూస్తున్నాడు. రెండు మూడు స్టేషనులైన తరువాత మంగమ్మ.

“నడుం చాలుకుంటా, మీరు దానిమీదికి వెళ్ళండి” అంది వెంకట్రావుగారిని

అయిన రవణతో మువ్వకూచో అమ్మా, అట్లా అతను వొక్కడూ యేం తోచక కూచున్నాడు. ముసలిదాని కబుర్లు యెంత సేపని వింటావు ?” అన్నాడు.

రవణ సిగ్గుతో కదలేదు. గోపాలరావు గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. తనవంక వొక్కసారి చూడకుండా, తను లేనట్లే ప్రవర్తిస్తున్న రవణమీద యిండాకణ్ణించి రగుల్తున్న కోపం చల్లారింది. కాని యిప్పుడైనా కదలదేం! మళ్ళా యెవరూ మాట్లాడలేదు. వెంకట్రావుగారు మళ్ళీ చదువు

కుంటున్నాడు. ఆ మంగమ్మ నడుంనొప్పి యాసుయింది! మాట్లాడదేం! ముసలిది ఆమె కెంత వోపికో! ఆయనకా మశిమరుపేమిటి! కొంచెం యిటూ అటూ కడిలాడు. తన నడుం కొంచెలచాచి మంగమ్మకిచెప్పి జ్ఞాపకం చేయాలని చూశాడు. లాభంలేక కొంతసేపున్న తరువాత వెంకట్రావు గారే పుస్తకం సంచి కల్పేత్తి.

“యింకా వెళ్ళేలేదు!” అని రవణ జబ్బపట్టుకుని, తీసుకొచ్చి సిగ్గుతో కుంగిపోతున్న దాన్ని, గోపాల్రావు సక్కన కూచోబెట్టాడు. అమాంతంలేచి వెంకట్రావుగారిని కావలించుకొని కాళ్ళమీదపడి, ఆయనకి మహోపకారాలు చేసి ముసలితనంలో తనే పోషించి, యింకేమేమో చెయ్యా లనిపించింది గోపాల్రావుకి. కాని అట్లాటివేమీ ప్రస్తుతం మంచిది కాదని తోచినట్లుంది. అందుకని తలవొంచుకు కూచున్నాడు. వెంకట్రావుగారు చెయ్యవదలగనే పరుపు క్రింద ‘స్నిగ్ధ’ అన్ననట్లు యెగిరి రవణ పరుపు చివర యెడంగా కూచుంది మంగమ్మ కళ్ళు మూసుకుంది. వెంకట్రావుగారు పుస్తక ప్రపంచంలో పడ్డారు. అప్పుడైనా వాళ్ళకి తెలీకుండా రవణతో స్నేహసంబంధం కొనసాగించే పద్ధతాలోచించాడు గోపాల్రావు. వాళ్ళిద్దరివంకా చూస్తూ బల్ల కిందినించి కాలుజాచి రవణ కాలుకి తాకించాడు కదలలేదు. బొటనవేలు గోరుతో. మడమగోళాడు. కాలు లాక్కుంది. కొంచెం ఆగి కిటికీ అవతలనించి తొంగి ఆమె మొహం కేసి చూశాడు. మొహం అటుతిప్పుకుని వుంది. దగ్గాడు. లాభంలేదు.

“అటుచూస్తే, రైలురవ్వలు కళ్ళల్లో పడతాయి” అన్నాడు.

ధైర్యంచేసి, రవణ రవ్వలు కళ్ళల్లో పడేసుకునేందుకే రయిలులో యెక్కినట్టు వాటివేపే చూస్తోంది. ఇంక కొత్త ప్రసాయశ్రీమీ హోచక పూరుకున్నాడు అప్పటికి.

రెండు చిన్నగుట్టల మధ్య వెళుతోంది రైలు. అస్తమిస్తున్న సూర్యుడి కిరణాలు గుట్ట వెనకనించి పక్కలకి చిమ్ముతున్నాయి. చిన్నపల్లె వొచ్చింది అరుస్తున్న గొర్రెల్ని పల్లెవేపు తోలుకుపోతున్నాడు గొల్లవాడు. సాయంకాలపు పొగలు పూరిగుడిసెల కప్పుల్లోంచి, గాలికి మెల్లిగా వంకర్లు తిరుగుతో, తేస్తున్నాయి. తనూ రవణా ఆ చిన్న అరుగుల్లో ఒకదానిమీద కూచునివుంటే మెంత గావుంటుంది! రవణ వంక చూశాడు. రవిక కింద గుండ్రంగా ఆమె చెయ్యి కన పడుతోంది. చీకటిపడ్డ తరువాత ఆ చేతిని గట్టిగా పట్టుకుంటే అరుస్తుందా! ఆవేశ రాత్రి అంతప్రేమతో అన్నానికి లేవ మని అడిగిందే!

రైలాగింది. గోపాలావు స్లాట్ ఫారంమీద జోకుగా నడవాలనే వృద్ధేశ్యంతో తలుపు తీశాడు. మంగమ్మ

“ఎక్కడికి దిగుతున్నావు?” అంది. ఏం చెప్పాలో చప్పనతోచక,

“డబ్బులు పడ్డాయి” అన్నాడు.

ఇంక తిరగడ మేముంది! డబ్బులకోసం వెతికినట్టు వెతికి, “దొరకాయి!” అని

రై లెక్కాడు. రవణ నవ్వుతోంది.

చీకటిపడ్డది. రవణదగ్గరిగా జరిగాడు. అతనికి ఆకలి వేసింది. ఇల్లు జ్ఞాపకంవచ్చి. ప్రస్తుతం ఆపీడ వాదిలిపోయింది కదా అని గొప్ప సంతోషం చప్పున స్ఫురించింది. పంజరం లోంచి బైటపడ్డ పిట్టకు కలిగే సాహసం గలిగింది.

“ఒసే” అన్నాడు,

తలెత్తి చూచి తిప్పేసుకుంది రవణ. తనదైర్యానికి తనే భయపడ్డాడు. తనతో రవణ మాట్లాడదని నిరాశ, తను లేనట్టే హాయిగా. నిశ్చలంగా వున్నదనే ప్రకటన-వీటివల్ల ఆ సెకన్లు క్లాసులో సౌఖ్యమూ, సాయంత్రపు శాంతమైన గాలి, మెత్తని వెలుగునూ, అతను అనుభవించనేలేదు. కోపంతో రవణ నుదుటిమీద జుట్టు లాగాలనుకున్నాడు. ఇటు చూశాడు. అటుచూశాడు చప్పున దీపం వెలిగింది వెంకట్రావుగారు ‘స్విచ్చి’ నొక్కారు. గోపాలరావు దూరంగా జరిగాడు.

నల్లని చీకటిని చీల్చుకుంటూ రైలు పరిగెత్తుతోంది. పెట్టెల వెలుగులు పటాలవలె కేలమీద పరుగెత్తుతున్నాయి.

పల్లెటూరి గాటమీద పటం వూరేగిస్తూ పోతున్నాడు కుర్రాళ్ళు. మంగమ్మ కిటికీ దగ్గరికి వచ్చి వెనక్కి చూస్తోంది.

“చూశానా, ఆ మృదువైన ఆ బత్తి ఇంకా పల్లెటూళ్ళని విడువలేదు. ఈ నాగరికత యెక్కువైన కొద్దీ

నిర్లక్ష్య మెక్కువై 'దేవుడన్నా దెయ్యమన్నా' భయం
తీకండా తయారవుతారు," అని వెంకట్రావుగారు అన్నారు.

"అది భక్తిఅంటారా? వాళ్ళది ఉత్త మూఢత్వం"

అన్నాడు గోపాలరావు

"రెంటికి బేధ మాట్టేవుందా? ఒకలాగుచూస్తే భక్తి
అంతా మూఢత్వమే!"

"ఈయనతో మాటాడకోయ్. వున్నమతి పోతుంది."

అంది మంగమ్మ.

"మీరేమంటారు?" అని అడిగాడు వెంకట్రావుగారిని.

"నే నేమంటేనేం! నువ్వు యోదించు? చదువుకున్న
వాడివి. మీరుసొంతంగా యోదించరు. టీచర్లదగ్గిరా ఫుల్స్
కాల్లోనూ, చదివిందే నిజమనకుంటారు. నువ్వేమంటావు?"

గోపాలరావు మాట్లాడలేదు. రవణ నవ్వుతో ముహం
తిప్పకుంది. ఆమె నవ్వునిచూస్తూ గోపాలరావు వూకు
కున్నాడు.

వెంకట్రావుగారు నవ్వుకున్నాడు రైలాగింది, తెల్లని
దీపాలు రైలుపక్కన మెరిశాయి. రాధామనోహరి వాసన
గప్పుమంది.

"గోపాలం, కడుపులో దేవుడు గోలపెడుతున్నాడు.
భోజనం తీసుకురావోయ్."

గోపాలం దిగి వెడుతో వెనక్కి తిరిగిచూశాడు. రవణ
చూపులు తనవెనక వొస్తున్నాయి. హృదయంలో వెలుగు
వెలిగింది. వెళ్ళివచ్చాడు.

“ఇంకా రెండు విస్తళ్ళు అడిగి తీసుకురాక పోయినావా?” అంది మంగమ్మ రైలుపోతూవుండగా.

“ఇవ్వనన్నాడు ”

“ఏం చేస్తాం ? నవ్వు నేనూ ఓదాంట్లో. రవణా గోపాలం ఓదాంట్లో. వాళ్ళిద్దరికీ ఇది మొదటిమాటూ. మనకి ఆఖరిమాటూ...!”

“ఫీ వూసుకోండి.”

“అదికాదే. యీ భోజనంతో చస్తాననికాదు. ఎన్నాళ్ళుబతికితే మాత్రం మళ్ళీ యిట్లా ప్రయాణంచేస్తో ఒక విస్తట్లో తింటామా ? అంటున్నాను.”

కింటికొలికిలోంచి రవణని చూస్తున్నాడు గోపాలరావు. రవణ తలతిప్పి ట్రంకులవంక చూస్తోంది.

“మొగుడిచేతి పనిచేయించుకోడం మొదలా ? రావొడ్డిచరాదూ ?” అంది. మంగమ్మ నవ్వుతో.

సిగ్గుపడుతో రవణ వొచ్చి నుంచుంది.

“అట్లా కూర్చో దగ్గిరగా, ఇంతలో మే మేం ఆనుకోములే.”

రవణని ముందు విస్తట్లో చేయిపెట్టేటట్టు చెయ్యడం కష్టమయింది. ఒక్కొక్క ముద్దని గొంతుకలోంచి దింపడం కష్టసాధ్యమయింది రవణకి.

“సరిగా తింటావా, గోపాలం కలిపి నోట్లో పెట్టాలా?”

రవణ చప్పున తింటోంది. ఇద్దరి వేళ్ళూ విస్తట్లో

కలియబడ్డాయి చక్కలిగింతల తీగలు బుజాలపైకి పరుగెత్తుతున్నాయి.

రైలు మళ్ళీ ఆగింది.

“గోపాలం, మరచెంబులో మంచినీళ్లు తీసుకురా రాత్రికి వుంటాయి,” దిసుగో గోపాలరావు మళ్ళీ రవణనంక చూశాడు.

“రవణమ్మా! అట్లా కూచుంటే విసుగుపుట్టడంలేదా? నువ్వు ఒకసారి దిగు! ప్లేషన్ చూసిరా” అన్నారు వెంకట్రావుగారు.

గోపాలంఆశ్చర్యంతో ఆగాడు ప్లాట్ ఫారం కంకరనిషరీక్షిస్తూ

అట్లా నుంచున్నావేం? తీసికెళ్లు.”

“రా” అని చెయ్యిజాచాడు.

రవణ బండిదిగి నడిచింది అతనికి అందకుండా. ప్లేషన్ దగ్గరికి వెళ్ళారు. ‘వెయిటింగ్ రూమ్’ అనే యింగ్లీషు అక్షరాలు చదవమన్నాడు, చదివింది, ఆమె మాటలు వినబడి తేనే గొప్పగా మధురంగా వుంది. నీళ్ళ కుళాయికేసి తీసికెళ్ళాడు. నీళ్ళు పడుకో అనుకుంటాడు: ఆ చీకట్లో రవణ బుజంమీద చెయివేస్తే? తనకి అందకముందే, వుద్దేశ్యం గ్రహించి వెనక్కు జరిగిందా నామర్దాగా వుంటుంది - గాని యిప్పుడు గానపోతే - ఆమెని చూశాడు. కుచ్చెళ్ళుమీద జీరాడుతో - చీకట్లో చెట్టుకింద తెల్లగా ఆపమిట-ఆబుజాలు-

“చెంబు పుచ్చుకో నిండింది.”

“గ్లాసువే ... రైల్వో నా దగ్గరగా కూచోవేం ? అసహ్యమా. మాట్లాడు మరి చెప్పు - ఏతే - నేను వెళ్లిపోతాను. ” ‘ఎక్కడికి వెడతాడు ? వీడి మొహం. అని అనుకుంటుండేమో ’ అని ఆలోచన వొచ్చి ఆగాడు.

“ఇంకమాట్లాడను నీతో - నాకు కోపమొస్తుంది ... మాట్లాడు. అసహ్యమా ? కోపమా?”

“ఛీ, అసహ్య మేమిటి ? కోపమెందుకు?”

పరవశుడైనాడు.

“మరి దగ్గర కూచుంటేనేం?”

“వాళ్లు లేరూ అక్కడ?”

“వాళ్లు కూచోమంటున్నారేగా?”

“అంటేమాత్రం, సిగ్గుకదూ?”

రైలు కూతేసింది. కదిలింది. గోపాలరావు పెట్టె తలుపు తెరిచి చెంబు లోపలికి నెట్టాడు. గాబరాతో చెంబు దొగ్గి నీళ్ళనీ వొలికాయ. పెట్టెలోపలికి చూశాడు. రవణకి చెయ్యి అందిచ్చాడు. చెయ్యి పట్టుకొని ఎక్కేసింది రవణ.

“అమ్మయ్యా” తలెత్తి చూశాడు.

“డామిట్ ! హు ఆర్ యూ ?”

ఎవరూ ? ఎవరో తెల్లవాడు ఇదేమిటి ? తెలిక పక్కనున్న ఫస్టుక్లాసులో ఎక్కారు.

గోపాలరావుభయంతో తెల్లబోయి చుట్టూచూశాడు. దొర కోపంతో అతనివంక చూస్తున్నాడు. రవణ యింకా

భయంతో చూస్తోంది అదిచేసిన పొరపాటు యింగ్లీషులో చెప్పాడు దొరతో గోపాలరావు.

“ఈ నీళ్లు చూడు. బుద్ధిలేమా ?”

“అవును తొందరలో వొలికాయీ తమించండి”

దొర పక్కన నవ్వాడు.

“పక్క పెట్టేలో వుంది మీరేనా ? ఆ ముసలాయన మొవరు ?”

గోపాలం చెప్పాడు.

“కూచోండి, వొచ్చే స్టేషన్ దాకా ఒకరి కొకరం నెప్పం ... నవ్వు కూచో, అమ్మాయి.”

రవణకి ఇంగ్లీషు తెలీదని చెప్పాడు.

“కూచోమను.”

“కూచో” సిగ్గుపడ్డది.

“ఎందుకట్లా సిగ్గుపడుతుంది ?”

“నా భార్య.”

“ఏతే ?”

ఏం చెప్పాలో తెలీలేదు.

“అట్లానే సిగ్గుపడతారు.”

“ఎందుకు ?”

“కొత్త.”

దొర అర్థం చేసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

“కూచోపెట్టు.”

చెయ్యి పట్టుకొని కూచోపెట్టబోయినాడు. సిగ్గుపడి విడిలించుకుంది.

“ఎంత అందంగా సిగ్గుపడుతోంది ! ఈ దేశస్తులకి ఎంత అందమైన కళ్ళు ?”

గోపాలరావుకి ముందు తెల్ల ఆయనమీద కోపం వచ్చింది. తన పెళ్ళాన్ని మెచ్చుకున్నాడని.

“నేను కూచోపెడతాను చూడు.”

ఆమె వేపు నడిచాడు ఆ తెల్లాయన.

పరుపు చివరగా చప్పున కూచుంది. ఆమె పెదములు నవ్వు తున్నాయి. గోపాలరావుతో మాటాడుతున్నా, అతని కళ్ళు రవణ మీదనే వున్నాయి. గోపాలరావుకి భయం యెక్కువయింది. వీడురవణని మోహించి నట్లున్నాడే! తనని కిందికి తోసేసి, రవణని యెత్తుకుపోతే ! తోసేస్తాడని నిశ్చయ మేర్పడ్డట్టే జాగ్రత్తగా వున్నాడు. గొర పెట్టె తెరుస్తున్నాడు. రివాల్వర్ కోసం కాదుకద ! చప్పున వెళ్ళి రవణ పక్కన కూచున్నాడు.

“చూడు, నా కేమన్నా అపాయం కలిగితే —”

రవణ బొమలు ముడిచి వింటోంది. పెట్టెలోంచి ఒక పెద్ద అట్టపెట్టి తీసుకొచ్చి రవణ కియ్యబోయినాడు. తీసుకోదు తలెత్తి చూడదు.

“తీసుకోమను.”

“ఏమిటది ?”

“చోకలెట్లు, ”

“తీసుకో, చోకలెట్లే. యింకేమీకాదు.”

చెయ్యి కొంచెం జాచి తీసుకుంది చాలాసిగ్గుతో.

“ఇట్లాంటి సిగ్గు నాకు కొత్తగా వుంది. నేనీ దేశంలో దిగి మూడు రోజులు యింకా కాలేదు. ఈ అమ్మాయిని చూస్తే ముచ్చటేస్తోంది. ఆ బట్టకట్టుకోడం చాలా బావుంది. ఎంత నెమ్మదిగా కూచుంటారూ ! చక్కగా ఏదో సాధు మృగంమల్లే నడుస్తారు. ఈ యీడువాండ్లు మా పిల్లలై తేనా యీ పాటికి బండిని సగం విరగగొట్టేవారు — ”

రయిలాగింది. గోపాలరావు రవణని ముందు తోసు కుంటో తలుపువేపు పరుగెత్తుతున్నాడు.

“గుడ్ బై” గోపాలరావుకి షేకాండుచ్చి రవణవేపు చెయ్యి జాచాడు. రవణ మూలకి వొదిగింది. ఆ దొర తెల్ల బోయి చూసి వూరుకున్నాడు.

౨

వెంకట్రావుగారి బంగళా చాలా పెద్దది. గోపాలరావుకి ప్రత్యేకం ఒకగదివుంది. వెంకన్నపంతులు అధ్యంతరం ఒదిలిపోయిందికదా, రవణ యింక తనతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుతుందనుకున్నాడు గోపాలరావు. అతని ఆశలన్నీ నిరాశలైనాయి. రవణ ఒక్కసారి మాట్లాడలేదు సరికదా, అసలు కనపట్టలేదు. అంతపెద్దయిల్లు కావడంచాత తప్పించు

కోడం చాల సులభం. వెంకటాపుగారు తన వ్యవహారాల గొడవలో వీళ్ళ సంగతి కల్పించుకోవటం లేదు.

వెంకటాపుగారిని చూడ్డానికి రోజూ డాక్టరు వస్తున్నాడు. ఆయన చిన్నప్పుడు రవణనీ, రవణ తండ్రిని ఆవూళ్ళో యెరుగును. డాక్టర్ గారు చెప్పారని ఆ వూరి హెడ్డాస్టరు రవణని చూడ్డానికి వచ్చాడు. వీళ్ళ దరితోనూ చనువుగా మాట్లాడే రవణ తనతో మాట్లాడక పోవడం అన్యాయంగా కనపడుతోంది గోపాలరావుకి. తన కాలమంతా వంటింటిలోనే గడుపుతోంది. రవణ గదిలో, తను వాకిట్లో కూచోవలసి వచ్చింది.

రెండు రోజులైనాక ఒకనాటి సాయంకాలం పది పది హేనుమంది పిల్లలు గుంపుగా వచ్చారు. గోపాలరావుతో రవణ కోసమన్నారు.

“ఏం పని ?”

“పని వుంది.”

తనకి తెలీకండా రవణతో ఏం పని ! రవణ మీద నున్న తన సాతంత్రం తెలియచెయ్యా లనిపించింది. కాని ఎట్లాచెప్పటం ! కొంచెం సేపుండి వాళ్ళల్లో ఒకడు;

“కొంచెం పిలవండి.” అన్నాడు.

“రవణా లేదు గివణా లేదు. పొండి అనా” లనిపించింది. రవణతో వీళ్ళ కేంపని ! కాని ఈ విధంగానన్నా రవణతో మాట్లాడవచ్చు కదా అని లోసలికి వెళ్ళాడు. రవణ స్నానం

శేసి రవిక వేసుకుంటోంది. అతన్ని చూసి ఆ గదిమూలకి ఒక్క పరుగు తీసింది.

“నీకోసం ఎవరో వచ్చారు. ” అనేసి.

వొచ్చేవాడు. ఎవరన్నా చూస్తారనే భయంతో ...

“చెప్పారా?” అని

అడిగారు నాళ్ళు. ఇప్పుడు కూడా రవణతో సరిగ్గా మాట్లాడానికి వీలేపోయిందికదా అని వాళ్ళు మండిపోతోంది అతనికి. అదృష్టంకొద్దీ ఆ సమయాన్నే తను వెళ్ళాలి!

“నాకు తెలీదు పాండి అదియెవరో!” అని

ముందున్న గుర్రాన్నే ఒక్కతోపుతోసి చెట్లకిందికి గుచ్చి పోయినాడు. అతను కొంచెంనూరం వెళ్ళగానే గుర్రాల్పందరూ నవ్వారు. వాళ్ళని ఏం చెయ్యాలి అని యోచించాడు. “వెళ్ళ కెడితే! అందరున్నారే! బూతులు తిడితే, వెంకటాపుగారు వింటారు ” అనుకుంటో వాళ్ళవేపు చప్పున తిరిగి వచ్చాడు. వాళ్ళు తనవేషే చూట్టంటేదు. అప్పుడే పొన్నం చేసి తెల్లచీర కట్టుకొని, కొత్తగా నుంచుందిరవణ. ఒకడు యీ చెయ్యి, యింకోడు ఆ చెయ్యి, కట్టుకుని నేళ్ళాడుతున్నారని గుర్రాళ్ళు. పెద్ద గాడిద ఒకడు ఆమె బుజం మీద కూడా చెయ్యేళాడు కలా, నిజమా? రవణ అమితానందంతో నవ్వుతోంది. వాదాల చప్పుడు చేశాడు. రవణ తలెత్తి చూసింది. సిగ్గుపడి పరుగెత్తుతుందనుకున్నాడు. ఏం లేదు. అతను అక్కడ లేనట్టే వాళ్ళతో మాట్లాడుతోంది. కొంచెం చూసి, తిరిగి వెళ్ళిపోతున్నాడు. ఒకడు —

“రవణా, వాడెవడు మీయింటో?” అన్నాడు.

గోపాలరావుకి రవణ వమంటుండో వినాలనివుండి కాని సిగ్గుతో తల తిప్పలేక పోయినాడు.

వాండ్రు సంభాషణ విన్నకొద్దీ బాధ భరించలేకపోయినాడు. వెంకన్న పంతులు యెంత మంచివాడో! ఆయన యింటో తనకియెంత కష్టంగావున్నా, రవణని యే ముగళుతోనూ, మాట్లాడకుండా కట్టుదిట్టంచేశారు. ఈ వెంకట్రావు గారి యింటో. ఒక్కతోవా, ఒక్కపద్ధతీ లేవు. వెంకన్న పంతులికి యీ సంగతి తెలియజేసి, రవణ యింకా చెడిపోక ముందే, హెచ్చరిక పట్టించి, యిక్కణ్ణుంచి రవణని తీసుకు పోవాలి. ఈ లోపల! వెంకట్రావుగారితో చెప్పితే, ఆయన వినిపించుకోరనీ, నవ్వుతారనీ, అతనికి నిశ్చయం. కాని. తప్పదు. తన మర్యాద పోతేనేంగాక, రవణని, తన భార్యని రక్షించుకోవాలి. ఆలోచించి చీటి వ్రాసిపెట్టాడు.

“జాగ్రత్త

జాగ్రత్త

రవణ స్థూలుకుర్రాళ్ళతో చాలాచనువుగావుంటోంది.” కింద దస్కుతు యేం చెయ్యాలా అని: శ్రేయోబిలాభి, చిత్ర గుప్తుడు, మొదలైనవి యోచించి, యేమీ దస్కుత్ లేకుండా వెంకట్రావుగారి బల్లమీద పెట్టాడు. వెంకట్రావుగారుయేం మాట్లాడలేదు గాని రవణమొహం చిన్నపోయింది. భోజనం దగ్గిరికి మొహం వేళ్ళాడేసుకుని, ధుమధుమ లాడుతో రావటంతోటే, వెంకట్రావుగారూ రవణా ఒకరి మొహాలు ఒకరు చూసుకుని చిరునవ్వు నవ్వుకోడం చూశాడు. కాళ్ళు వొడి

కాయ. తల తిరిగింది. తనకి అర్థంకాని నడిమంత్రపు ప్రపంచంలో పడ్డట్టయింది. బిగ్గరగా యేదో అరవాలనివుంది. విస్తరి చింపి నేలకేసి కొట్టి తేచిపోవాలని వుంది. వీళ్ళందరూ కలసి తనని “ఘూల్” చేస్తున్నారు. ఎట్లా తనాయంతో వీళ్ళ మొహాలు చూస్తూ తిరగడం ! చెప్పకండా వెళ్ళి పోతే; కాని రవణని వొదిలిపోవాతే ! ఇంకా ఆ రవణమీద బాధ్యత యేమిటి ? ప్రేమా ? ప్రేమేనేమో !

మళ్ళీ సాయంత్రం కుర్రాళ్ళు రావడం దూరానుంచే చూశాడు. మళ్ళీ నవ్వుతాను. చప్పన కండువా వేసుకుని చిల కలపూడివేళు పికారు బైలుదేరాడు.

ఈ వెంకట్రావుగారు మున్నటిదాకా అంత దయగా కనపడ్డవాడు ఇప్పు డిట్లా ఏనాడేం ? తనబాధ చూస్తూ వూరు కుంటాడేం ? మారింది తనుగాని, ఆయనకాదని తెలుసుకునే స్థితిలో లేడు గోవాలరావు. అంతకన్న వయస్సూ జ్ఞానమూ కలవాళ్లుకూడా తెలుసుకోలేరు ! తన కెందుకు యీ బాధ ! అందరు బర్తలూ యిల్లాంటి అవస్థ పడతారా? అనుమానం తోస్తే రెండు తంతారు. తను తన్నాలంటే రవణ చిక్కడు. ఇంకా కార్యం కాకపోవడం వచ్చింది ఇబ్బంది. కార్యమే ఏతేనా పగలు ఎక్కడవున్నా రవణని రాత్రి తనగదిలోకి పంపుతారుగదా ? ఆ కుర్రాళ్ళతో మాట్లాడవద్దనీ, వాళ్ళని తిట్టమనీ, తన దగ్గిర్నించి కదలవద్దనీ, ఆజ్ఞాపించ వచ్చు. వెంకట్రావుగారిని అడిగితే! కార్యం చెయ్యమని! ఆ బాధ్యత అంతా వెంకన్న పంతులిది అంటాడేమో !

మళ్ళీ అనుకున్నాడు : ఆ రవణ తనకెందుకు ! ఇంత కోపం వచ్చినా తనకి అనుమానం కలిగినా యెందుకు ఆ రవణని అంతగా కోరడం ? విడిచి యే దేశాంతరమో లేచిపోతే- ఎవరేమనగలరు తనని ! మొగుడు పోయినాడని బాగా ఏడిపిస్తారు రవణని! ఎవరూ ప్రేమించరు. బాగా పనిచేయించుకొని వెళ్ళి గొట్టిచాళిస్తారు. తన రవణని ఎవరన్నా ప్రేమించి లాలిస్తే ! సుఖపెడితే ! వీల్లేదు. రవణ తనదనే భావం వదలలేదు. ఆమె ఏం చేసినా, యే మైపోయినా; ఆమె బాధ్యత తనదేనని, ఆమెని ప్రేమించడం తన ధర్మమని, అతనిమనస్సు అడుగునించి యేదో వినపడుతోంది.

రవణకి అతను బాధపడుతున్నాడనే తెలీదు. బాధ కనపడుతోంది కాని హృదయంలో యెంతటి నరకమో తెలీదు. ఆ బాధంతా తన మీద ప్రేమవల్లనే కదా అని. పైగా ఆనందం. స్త్రీ ఎంత సేపటికీ తన ఆనందాన్ని దూరంగా చాచుకుని, ప్రేమ వుందిగదా అని సంశోషిస్తుంది. పురుషుడు మీద పురకాలనుకుంటాడు. అతని దగ్గిరికి వచ్చేసరికి దాన్ని ఆమె యింకాయెరుగను. అతను చేర్చిందా కాతేలుసు కోలేదు. ఈ సంగతు లేమీ గోపాలరావుకి తెలీవు. కావలసి తననియేడిపిస్తోందను కున్నాడు.

కార్యం చెయ్యమని చీటీ వ్రాసి, తన దస్కత్ చేసి వెంకట్రావు గదిలో పెట్టాడు. రాత్రి భోజనం కాగానే వెంకట్రావుగారు గోపాలరావు గదిలోకి వచ్చి కూచున్నారు.

“ఎందుకు తొందరనీకు ! కానీ “కోర్సు” పూర్తి అయిందాకా ఆగా లనుకున్నావు కదూ ?”

“నా కట్టాంటి తొందరవమీ లేదు. కానీ మితిమీరు తోంది. అదుపు అజ్ఞా పెట్టేవాళ్ళు లేక చెడిపోతుంది. ఇంకా వుపేక్ష చేస్తే చాలా ముదురుతుంది”

వెంకట్రావుగారు గోపాలరావు కొత్తదైర్యానికి నవ్వు కున్నారు. ఇన్నిమాట లనడానికి ముందు ఎంతబాధపడి వుండాలో ఆయనికి తెలుస్తోంది. దిక్కులేక యితరుల మీద ఆధారపడివుండి, తనది అనే కానీలేని వారాల క్షరవాడు కూడా, తనకి భార్యరాగానే, లోకువ చేసుకుని, బాధ్యతా, యోగ్యతా, మర్యాదా, మాట్లాడుతాడుగదా! ఇరవై యేళ్ళు పెద్దవాడవుతాడు ఒక్కసారిగా, ఒక్కసారి గోపాలరావుతో చాలా మాట్లాడాలనుకుని అనుభవంవల్ల సంపాదించ వలసిందేగాని, తన మాటలవల్ల జ్ఞానం కలగదనుకుని వూరు కున్నాడు వెంకట్రావుగారు.

“ఇంతకీ రవణ ఏం చేస్తోంది యిప్పుడు ?”

“అదే నేనంటోంది. ఈ ఇంట్లో మీ కెవరికీ విపరీతంగా కనపడ్డంతేదు.”

“మాకు విపరీతంగా కనపడితేమాత్రం, అడ్డుపెడతా మనుకున్నావా ? నేనూ, నా భార్య. నీకుగాని, నీ భార్యకు గాని అత్తమామలము కాము. మీ యిద్దరూ మా అతిథులు, స్వతంత్రులు. ఇద్దరికీ యిష్టముంటే యివాళే కలిసివుం

డండి- మా అభ్యంతరం యేమీ లేదు. నన్నడగడ మెందుకు!”

“కాని అది వొప్పుకోదు. నాలో మాట్లాడదు.”

“మరి నే నేం చెయ్యను ! ... చూడు, రవణ చాలా అమూల్యమైనది. జీవితమంతా కూడా నీకు నిక్షేపంవంటిది. కాని స్వతంత్రపు టాలో చనలు గలది. ఉపయోగ పరుచు కున్నావా, స్వర్గమనుభవిస్తావు చెరుపుకున్నావా, నీ అంత దౌర్భాగ్యమండదు. రవణ ఏమవుతుందో అని నీ కేమీ భయం వొద్దు. అవసరం యేమీ లేదు. దాన్నిబంధించావా, చస్తుందో, ఎగిరిపోతుందో, జాగ్రత్త!” అని లేచి వెళ్ళి పోయినాడు.

మర్నాడు మధ్యాహ్నం రవణ స్నానంచేసి యిం టాకి వొచ్చేప్పుడు దోవకాశాడు. చివరలనించి నీళ్ళ బొట్లు పడుతున్న జట్టుతో, చీరేమాత్రం చుట్టబెట్టుకున్న తడి వొంటితో వెళుతోంది. చుట్టూ యెవరూ లేరు. ఆమె చెయ్యి పట్టు కున్నాడు ఆకస్మికంగా. దడిసి, అరవబోయి, అతన్ని చూసి, ఆగి. చెయ్యి లాక్కుంది. చెయ్యి వదలక.

“ఒక్కమాట విను ... లాభంలేదు. వొదలను, ఆగు, నీతో మాట్లాడాలి. మాట్లాడి తీరాలి. ఈవాళ సాయంత్రం చిలకలపూడి రోడ్డుమీద అట్లా.రా. నేను అడివిదగ్గర కలుసు కుంటాను. తప్పకుండా రావాలి, ఏం ? ”

రవణ మాట్లాడలేదు. ఆ మధ్యాహ్నపు మెత్తని కాం తిలో, ఒకచేత్తో అస్పృశ్యమైన తన లేత రొమ్ము మీదికి

చీర పట్టుకుని. యింకో చేతిని అతను కైదుచేస్తే, సిగ్గుతో భయంతో యిటూ అటూ బెదిరి బెదిరిచూసే, రవణ అం దాన్ని అతను చూడనేలేదు. ఇతర స్త్రీలను యెరక్కపోవడం చేత, తనమీద యిష్టమే లేనిదైతే, రవణ యెట్లాప్రవర్తించి వుండేదో, అతనికి కేలీలేదు.

“చెప్పు రావాలి నువ్వు.”

“వొదలండి.”

“వొస్తానను, వొదులుతా.”

‘పియర్సు’ సబ్బువాసన వేసింది అతనికి. నున్ననిచర్మం మీది నీళ్ళ బొట్లుమీద ఎండపడి మెరుస్తున్నాయి. రెండు జుట్టుపాయలు వస్త్రంలేని బుజంమీద తడిగా జీరాడు తున్నాయి.

“ఎక్కడికి ?”

“చెప్పటా ? చిలకల ...”

“ఎందుకు ?”

“మాట్లాడాలి.”

“ఎవరో వొస్తున్నారు వొదలండి. ”

ఆ మెకంతంలోని మాధుర్యం, మార్దవం అతనికప్పుడు గోచరించడంలేదు. కాని మనసు అడుగున వుండిపోయి, రెండుకోజులు అతనికి అర్థంగాని ప్రేమశాధన కలిగించాయి.

చెయ్యిలాకుని వెళ్ళిపోతోంది. చప్పున మళ్ళీ అందు కున్నాడు. జుట్టులో ఒకపాయా, పగంచీర చెరగూ చేతికి

దొరికాయి. తల దూరంగా లాక్కుంది. తడిజుట్టు జారి పోయింది. చీర చెరుగు వొంటి మీదనుంచి అతని వేపు వొచ్చేసింది. అతనికి మొదటసారి కనపడ్డ ఆమె శరీరాన్ని చూచి సిగ్గుపడి చెరుగు వొదిలేశాడు. రవణ పెళ్లిపోయింది.

సాయంత్రం దోవలో తూముమీది వొంతెన మీద కూచున్నాడు. రవణ వొస్తుందన్న ఆశ పూర్తిగా వుంది. తన అంత గట్టిగా చెప్పింతరువాత నిర్లక్ష్యంచేస్తుందా ? వొంటరిగా ఆడది కొత్తపూల్లో ధైర్యంచేసి యట్లా రాగలదనే సందేహం అతనికి రాలేదు. నాలుగైదు నార్లు రవణ కోసం కోడ్డువెతికాడు. అతనిముందు చెవులూ, తోకలూ ఆడిస్తూ, గడ్డి మేస్తున్నాయి ఆవులు. ఎవరో ఒకామీ, ఒకాయనా, సైకిల్లమీద వెడుతున్నారు. అతనికి యీర్ష్య కలిగింది. వాళ్లకి కొత్తగా పెళ్లి అయింది. ఎంత స్వేచ్ఛగా నవ్వు కుంటున్నారూ ! ఊరపిచ్చుకలగుంపు కదలకుండా కూచున్న అతని కాళ్లముందు వాలి, రివ్వున యెగిరి పోయింది.

చీకటి పడుతోంది. క్రమంగా చెల్లూ, రోడ్డుమాయ మవుతున్నాయి అతని దృష్టినించి. నిరాశా, రోషమూ, దుఃఖిమూ కమ్ముకున్నాయి అతని మనసుమీద. చీకటిపడ్డ తరువాత బైలుదేరుతుండేమో ! 'నిజంగానే వొకసారివస్తే. ఇంత యేడిపించి నందుకు రెండు చెంపలూ గట్టిగా వాయింది' ... నాపం యేడుస్తుంది. అప్పుడు దగ్గిరికిలాక్కుని గట్టిగా చేర్చుకుని, అన్ని అపరాధాలూ మరచిపోనచ్చు. రాకూడదూ ? రాదు. మళ్ళీ కోపంవచ్చింది. ఎందుకు తన

నిట్లా బాధ పెట్టాలి. తనబార్య ! కానీ, కానీ, యెన్నటి కన్నా తన యింటికి రాకపోదుకద ! తన అధికారం లోంచి తప్పించుకోలేదుకద ! అప్పుడూ - యీ కసి అంతా తీర్చుకోవాలి. ఏడ్చి పాదాలమీద పడి వేడుకున్నా క్షమించ కూడదు.

అతను లేచేటప్పటికి, చంద్రుడు తాటిచెట్ల వెనక నించి సముద్రంలోంచిమల్లే పచ్చగా వుదయించి గోపాల రావు కాళ్లదగ్గర వున్న నీళ్లలో పక్కున నవ్వాడు. అంతా నిశ్శబ్దం. ఎక్కడ వున్నానని చుట్టూ చూశాడు చుట్టూ యిసికి మైదానం - వొంటరిగా తను - వెనక అడవి. అతని హృదయంలో పెద్ద శాంతి వొచ్చింది.

ఇంటికి వెళ్ళేటప్పటికి తన శాంతి అంతా అబద్ధమని తోచింది. తానిందాకటి నించి పొందిన వైరాగ్యం కల - తన బార్య, ఆమె నిర్లక్ష్యమూ, తన అసహాయత్వమూ, అవే సత్యం - స్థిరమైనవి. గుండెలలో బరువుతోచింది ఈలోకంలోకి, ఈ కష్టాలలోకి మళ్ళీ యెండుకు వొచ్చానా, ఆ బావ ప్రపంచంలోంచి అనిపించింది భోజనం చెయ్యాలని లేడు. కాసి వంటావిడ కాచుకుని కూచుంది. వెంకట్రావుగారు గదిలో కూచుని వున్నారు. తనమీది అదుర్దావల్లనే నేమో! భోజనానికి రమ్మంది ఆవిడ. రానంటే ప్రశ్నలు, ఏవో అబద్ధాలు, ఇవన్నీ నిర్వహించలేదు భోజనంచేసే బాధే నయం.

ఏం తింటున్నాడో తెలీకుండా తిని, చెయ్యికడుక్కుని బైటపడ్డాడు. అంతసేపూ రవణ యేమయిందా. తను అన్నా

నికి రాలేదనే ఆదుర్దాకూడా లేదుకదా ఆమెకి - అని జిజ్ఞాస పడుతోనే వున్నాడు. చెయ్యి తుడుచుకుంటో హాల్లోపలికి వోచ్చేటప్పటికి ఆ మూల మంచంమీద పడుకున్న రవణ కనపడ్డది. దగ్గరలో ఎవరూ లేరు, చప్పున పక్క దగ్గరికి నడిచాడు,

“ఒకసారి బైటికిరా, మాట్లాడాలి”

రవణ మాట్లాడలేదు. నిద్రా ! కాదు. తప్పక దొంగ వేషమే ! అబద్ధపు సిగ్గు, వొంగి నడుంమీద చెయ్యేసి కోపంతో కదిలించాడు. అతనిమనసంతా కోపంమీదనేవుంది. కాని చేతివేళ్ళ చివరలనుంచి, ఆనందతెంతులు చలిస్తున్నాయి. హృదయంలోని కోపం అటూ ఇటూ చెదిరి, పొంగి పాల మీది మడ్డివలె పక్కలకు వొడుగుతోంది. కోపంతో మండే కళ్ళతోనే, దగ్గిరగా కలుసుకున్న ఆమె పెదిమలూ, చంపల మీద పడుకున్న కనురెప్పల చివర్లూ, చూస్తున్నాడు. కాని కోపాన్ని అతను వొదలతలుచుకోలేదు. ఆమె బుజాన్ని, గట్టిగా పట్టుకొని సౌఖ్యపడుతో వ్రూయించి — గట్టిగా గొంతుక శబ్దం కాకుండా.

“వొస్తావా, రావా ! రావూ! పెంకితనం వొదులుస్తావుండు.”

కదలేదు. వేళ్ళు గట్టిగా బిగించాడు ఇంకా గట్టిగా... అబ్బా, యెంతబాధ ఓర్చుకో గలదు ! గోళ్లు గుచ్చాడు. నిద్రలోవలె పక్కకి తిరిగింది, చేయిని తప్పించుకొని. స్త్రీవిషయంలో పురుషుడికి అధికమైన ప్రేమ, ద్వేషంగా మారడం

చాలాసులభం. కోపమూ, భగ్నమయ్యే ప్రేమా, అతన్ని పశువుని చేస్తున్నాయి.

వంటావిడా, వెంకట్రావుగారూ తెలుసుకుంటారనే విరికి తనమూ, తన అసహాయత్వానికి కారణమైన దుర్బలత్వమూ, అతన్నంత క్రూరుణ్ణి చేశాయి. ఆమె జడలో యిమడక చెంపలమీద జీరాడే జట్టుని, దేని మెలికలుజూచి కవులు పరవశమాతాలో, ఆ జట్టుని పట్టుకుని గట్టిగాలాగాడు. సిగ్గు, భయమూ, జాలీ, అన్నీపోయినాయి. గట్టిగా యింకా గట్టిగా లాగాడు. దిండుమీద నుంచి తల పైకి లేచింది. బాధతో మొహం ముడుచుకుంది. ఇంకా అరవ దేం ? ఇంకా బశిమూలుకో దేం ? ఇంకా ఓడిపో దేం ! క్రొర్యం హెచ్చు తోంది. బాధ పెట్టాలి — నరకాలి. చంపాలి అర్థంకాని ప్రోత్సాహాలు సముద్రతీరంగాలవలె హృదయంలో వూగి పోతున్నాయి. అదంతా ప్రేమంటే నమ్మడు.

చేత్తో జట్టుపట్టుకుంది.

“అబ్బా” అంది జాలిగా, ఉత్సాహం తక్కువయింది అతనికి, రెండో వేపు జట్టుపట్టుకుని లాగాడు. వేడిగా శ్వాస వస్తోంది. బాధకు లోబడి, చెయ్యి వొదిలేసి కూచుంది, ఏమనదు, జట్టు వూడిపోతుందేమో ననిపించింది.

“కోపం” వచ్చింది, తల తిరిగింది. ఇంకేం చేస్తాడు ? తలపట్టుకుని విసిరి వెనక్కి కొట్టాడు. గోడకుతగిలి “దబ్” మని శబ్దమయింది. ఇల్లంతా మేలుకొని చూస్తున్నదని పించింది. ఒక్క నిమిషం యిటూ అటూ చూశాడు. చప్పున

కూలబడి యేడ్చాడు. ఎండాకాలంలో వురిమి వురిమి, చప్పున నిశ్శబ్దమై చల్లని గాలివేసి, వర్షించి నట్టయింది. గుండని చేతులు తలకింద పెట్టుకుని గుడ్లువిప్పి రెండునిమిషాలు రవణ అతనికేసి చూచింది. అతను యేడుస్తోంటే తను పడుకున్నందుకు సిగ్గుపడి చప్పునలేచి, నుంచో బోయింది. వెళ్ళిపోతేందనుకుని, గోపాలరావు చెయ్యి పట్టుకునికూచోపెట్టాడు. సిగ్గుపడుతో చెరుగుతో అతని కళ్లు తుడిచి, సిగ్గుకువై కళ్ళు వాల్చి, వూరుకుంది. గోపాలరావు దగ్గికి జరిగాడు. ఆమె చేతులు అతని మెడచుట్టూ కలిపింది. గోపాలరావు కన్నీళ్ళు ఆమె వొళ్ళో పోగుపడుతున్నాయి. ప్రతి వేడిచుక్క ఆమె తొడల్ని వొణికించింది. ఆమె మాట్లాడాలని వుంది. సిగ్గు కంఠం నొక్కుతోంది. సిగ్గుతో పోట్లాడి జయించింది.

“ఎందుకు ఏడుస్తారు?”

కంఠం సంతోషాన్ని సూచిస్తోంది. తనకోసం యేడుస్తున్నాడు భర్త ! తను - తనబాధ కారణం.

“నిన్ను బాధించాను.”

నవ్వు వొచ్చింది, తనవొళ్ళో యేడుస్తున్న ఆ పెద్ద పాపని చూసి.

“మరి ఎందుకు అట్లాచేశారు ?”

“మరి ఎందుకు రాలేదు నువ్వు ?”

“ఎందుకురాలేదో రవణి! తెలీదు. ఎందుకంత వుగుడైనాడో అతనికే తెలీదు. ఆమె వెంకితనమూ అతనికోపమూ

రెండూ పురాతనం నుంచీవోచ్చే “యన్స్టింక్టు” అని
తెలిస్తే మాత్రం ఏం ప్రయోజనం? తెలిసిన వాళ్ళందరూ
తప్పించుకో గలుగుతున్నారా?

“అందరూ యామంటారు!”

“ఎవరేమంటే మనకేం?”

రవణకంటే తా నెక్కువగా యితరుల అభిప్రాయాలకు
జంకుతానని అతనికి తెలీదు తెలుసుకోలేదు.

ఎందుకు నన్ను రమ్మన్నారో చెప్పనేలేదు.”

“ఇక్కడా! బైటికిరా.”

“బైటికా! ఎందుకు? ఇక్కడ చెప్పండి.”

ఏమన్నా వుంటే అక్కడే చెప్పును. రవణకావాలి.

“ఇక్కడకాదు. రా”

“ఈవాళకాదు. రేపు.”

ఎంత బతిమాలినా రాలేదు, వంటావిడ వొస్తున్న
చప్పుడయిందాకా తగాదా జరుగుతోనేవుంది.

రాత్రంతా వొంటరిగా పక్కమీద పడుకుని
యోచించుకున్నాడు రవణ యెందుకురాదా! అని. అంత
మాత్రం పెంకితనంలేక భర్తకి జడిసి ఎట్లా చెబితే అట్లా వినే
భార్య వుత్త అవివేకి అనీ, అటువంటి నిస్సత్తువమనిషిమీద
భర్తకి త్వరలో విసుగువస్తుందనీ తెలుసుకో గలడా? ఎన్నే
ళ్ళో గానిరాదు ఆ జ్ఞానం, ఎంతో అనుభవంమీదగాని;

అప్పుడు ఆజ్ఞానం అనవసరం. “టూలేట్,” ఈలోపల ఎన్ని తప్పులో. యెంత విచారమో. ఎంత “వేస్తు!” అనుభవం కలవాళ్ళు చెప్పరు, చెప్పినా తెలుసుకునే స్థితిలో వుండరు. చిన్నవాళ్ళు.

రవణకి యీ పెంకితనమంతాకూడా అతనికి చవకగా లోబడకూడదని! అతని హృదయాన్ని కట్టివేయాలని, తన వ్యక్తిత్వం నిలుపుకోవాలని, తన చాతుర్యం, స్వంతబుద్ధి నశిస్తే. తనే నశిస్తుంది. ఆ జ్ఞానం “యిన్ స్టింక్టు” రూపాన సృష్టియిస్తోంది. ఆమెకా! ఆలోచనలులేవు. కాని గుడ్డిగా సృష్టి ఆజ్ఞలకు, తన స్వరక్షణోపాయాలకు లోబడి ప్రవర్తిస్తోంది. మూర్ఖులైనవారు అధికారంచూపి, నలిపి, చంపి, శివార్లించేసి, స్త్రీలను అవతల పారేస్తారు. యింతమాత్రం తెలిక వాళ్ళు తమ ఆజ్ఞలకు తిరగబడుతున్నారని అనుకుంటారు.

౯

అరవింద రాగానే నోపాలరావుకి కొత్త సమస్యలు పట్టుకున్నాయి. రవణకోసం వచ్చే కుర్రాళ్ళను తప్పించాలని ప్రయత్నించాడు. రవణతో రాత్రులు మాట్లాడడం సులభమయింది ఒక రాత్రి నవ్వుతో మాట్లాడుతుంది, మళ్ళీ కొన్ని రాత్రులు కనబడదు-ఒక్కమాట నొచ్చుకునేట్టు అన్నాడా. మూడురోజులు అసలు కనబడదు. ఈచర్యలన్నీ ఆరితేరిన

కులటలు చేసేపనులని పుస్తకాల్లో చదివాడు. కాని ఆరితేరిన కులటలు కావలసి జ్ఞానంతో చేసేపనులే, ఏమీ తెలియని అమాయకురాలైన రవణ సృష్టిశక్తి చేత ఉద్బోధితురాలై చేస్తోంది.

“సాయంత్రం వస్తారే కుర్రాళ్లువాళ్ళతో మరీ చనువుగా వుంటున్నావు”

రవణ మాట్లాడక పూరుకొని—

“అదేనా మేమిటి, మీకోసానికి కారణం”

“మరి నువ్వుఅంత అన్యాయంగా ప్రవర్తిస్తావుంటే.”

రవణ నవ్వింది,

“మీకు పిచ్చి” అంది.

ఎంతో అనుభవమున్నట్టు తనని అదమాయించడమేమిటి? ఇవో వేషం!

“వీల్లేదు. నువ్వు వాళ్ళతో—”

రవణ నవ్వుతో—

“ఛా, పూరుకోండి వాళ్లెవరు, నేనెవరు?”

గోపాలరావు ‘సీరియస్ గా’ మాట్లాడుతున్నాడని అనుకోదు రవణ. వాళ్ళకీ తనకీ సంబంధం కట్టడమంత దూరం పోదు ఆమె నిర్మలమైన మనసు. ఆటలాగుంది. తనని వుడికించడానికి అంటున్నాడనుకుంటుంది.

“కాని, చూసేవాళ్ళకి—”

ఇట్లానే అనుమాన మలినంతో నిర్మలమైన 'మను
షుల్ని దుర్మార్గంలోకి పరిచయం చెయ్యడం—

“మాట్లాడకండి—పాపం, నన్ను విడవలే—నాన్న
గారున్నప్పుడు ఎంత ఆనందంగా వుండేది! ఎన్ని ఆటలాడు
కునేవాళ్ళం?”

“ఇప్పుడు బావుండలేదా?”

“ఆ రోజులు వేరు.”

గోపాలరావు మనసు శాంతించలేదు. పగలంతా
యోచించాడు. రాత్రి ఎన్నివిధాల ఆజ్ఞాపించినా వినదు.
నవ్వుతుంది, పెక్కిరిస్తుంది, ఇంకేమో మాట్లాడుతుంది.
కారణం లడుగుతుంది.

“వాళ్ళను పొమ్మను—రానీయకు”

“రాగానే, పొండి అంటాను.”

“అంటావా?”

వాళ్ళు పోకపోతే నాకు తెలీదు.”

“ఎందుకు పోరేం?”

“నేను పొమ్మంటానని అనుకోరు,”

“నేను గెంటుతాను.”

‘ఒక్కణ్ణి గెంటితే, మిగిలినవాళ్ళు వస్తారు,”

“అబ్బ! నీ నవ్వుటం ఆపు ”

ఇంతే, దొరకడు. వొప్పకోదు. ఇప్పుడే తనమాట
వినకపోతే, ముందు వింటుందా? వొప్పించితీరాలి.

మర్నాడు—

“వాళ్ళని పంపవన్నమాట. ఏతే నేను వెళ్ళిపోతాను.”

“ఎక్కడికి?”

“ఎక్కడకో.”

*

*

*

రవణ పట్టుచూసి అతనికి అనుమానం ఎక్కువయింది.
వాళ్ళు తనకంటే ఎక్కువవా?

పరిస్థితులు యిట్లావుండగా అరవిందవచ్చింది. అరవింద వెంకట్రావుగారి కూతురు. ఇన్నాళ్ళు మదనపల్లిలో చదువుకుంటోంది. ఆమెకి పెళ్లికాలేదు. ఆమె గదితలుపు తీసుకు బైటికివస్తే, రవివర్మ పటంలోంచి బొమ్మనడచి ముందరికి వచ్చినట్టుంటుంది—ఆ పెద్దజుట్టూ, పెద్దకళ్లూ—శరీరమూ—కాని బొమ్మలకన్న సన్నం—అంతే—

ఆమె తనని పలకరిస్తుండేమోనని గోపాలరావు భయం—పలకరించలేదు. పలకరించలేదని కోపం. వెంకట్రావు గారు అతన్ని ఆమెతోపరిచయం చేసినప్పుడు, కళ్ళెత్తించూసి, ఇంకేదో సంగతి మాట్లాడింది. అన్నిటికన్నా కోపం— రవణ అసలు కనపడ్డం మానేసింది. ఎప్పుడూ ఆమెతోనే,—

అరివిందని చూడగానే చాలాశారవం కలిగింది గోపాలరావుకి. చాలామందికి అంతే—తమస్త్రీలు చదువుకోడం, స్వేచ్ఛగావుండడం యిష్టం ముండదు. మళ్ళీ చదువుకున్నస్త్రీలను చూస్తే చాలాశారవం. కానితమకు శారవమున్నట్లు

యితరులకు తెలీడం యివ్వముండదు. కనక 'స్కాండల్ సుస్' మాట్లాడతారు. వాళ్ళనిగురించి హేళనచేస్తారు.

గోపాలరావుతో ఆమెమాట్లాడక పోయేటప్పటికి— ఆమెకి తన గూడ తృణీకార మనుకున్నాడు. తనని ఎవరన్నా గౌరవిస్తే ఆశ్చర్యం, తృణీకరిస్తే సహజంగానే వుంటుంది. కాని కోపమాత్రం వుండకపోదు, అందులో తనబాధ్యతో స్నేహముచేసి, తనను నీచంగాచూస్తే భరించలేదు. ఆమెలో లోపాలువెతకటం ప్రారంభించాడు. ఎందుకు పెళ్ళిచేసుకో లేదు? ఎందుకంతగర్వం? ఎందు కంఠపోకు ఆ తీవియేమిటి? వుత్త అందమూ పై తెలివితేటలేకాని, అసలు తెలివి వున్నట్లు తోచదు. 'మొగాళ్ళతో మాట్లాడితే తప్పా! మరి యిదేం స్వతంత్రం! ఇదేంచదువు? కాని డాక్టరుతో అంత చనువుగా మాట్లాడిందే! చదువువల్ల ప్రయోజనంయిదా? ప్రతి మొగా డితోను చనువుగా మాట్లాడ్డమా! అధికారనంతుడితో సర నాలు - బీదవాణ్ణిచూస్తే అసహ్యం- ఇట్లాంటిస్త్రీలవల్లనే దేశమిట్లా పాడైపోతోంది. ఈ సంగతి పేపర్లకి ఒక వ్యాసం వ్రాయాలి. పేరుపెట్టా? పేరు లేకుండానా?'

అగవింద ఆపూరి చైర్మనుగారిని యెరుగును. ఆయన్న డిగి, ఒక మోటారుకారు తెప్పించింది. రెండురోజులు ఆమె, రవణా షికారు పెళ్ళారు. తనతో మాట్లాడనన్నా మాట్లా డని ఆ మనిషిలో రవణక స్నేహ మేమిటి? ఐనా ఆమె "కాక్సెక్టర్" మంచిదై వుండదు. రవణాని చెడగొడుతుంది. ఎవరితో చెప్పుకుంటాడు? తన పెళ్ళాన్ని మందలించుకునే శక్తి

తనకి లేకుండా విచోయింది. సామంత్రాలు ఎక్కడికి పోతున్నారో, యేమో! దైవర్లతో చాలామంది గొప్ప స్త్రీలకి సంబంధాలున్నాయని విన్నాడు. తనకే అధికారంవుంటే రవణని వెళ్ళవొద్దనేవాడు. అప్పుడే చేస్తుంది అరవింద, తనతో మాట్లాడక, తనముందు ప్రాధేయపడక! ఆమె, రవణా తననిగురించి వెక్కిరించుకుంటో ఉంటారు, తనమీద అసహ్యం పుట్టిస్తోంది. ఈ అడయూరు మనుష్యుల ప్రవర్తనను గురించి ప్రపంచం అనేకవిధాల మాటాడుతోంది.

మూడోరోజు వెంకట్రావుగారుకూడా బైలుదేరారు. గోపాలరావు వరండాలోనుంచున్నాడు. ఆయనేదో అన్నారు. అరవింద కారు దిగివచ్చి

“మీరూ వొస్తారా?”

ఇదివరకంతా పిలిచినా వెళ్ళకూడదు, పిలిస్తే—

“నీ నెవర్నిలెండి?” అందామనుకున్నాడు. ఇప్పుడు మాట్లాడలేదు.

“పని వుందా?”

“ఏమీలేదు, చోటుందా?” అన్నాడు.

వెంకట్రావుగారు క్లబ్బుదగ్గర దిగిపోయినారు—తను ముందు కూచున్నాడు. వాళ్ళిద్దరూ వెనక కూచున్నారు, ఆమె మాటలుచూస్తే ఆమెకేమీ గర్వం లేనట్టు తెలుస్తోంది. కాని అతను ఆ సంగతి వొప్పుకో తలుచుకోలేదు. అతనితో మాట్లాడి, యితరుల్ని తృణీకరిస్తే, ఆమెకేమీ గర్వంలేదుఅనుకుంటాడు.

అప్పుడప్పుడు అతన్నికూడా పలకరిస్తోంది. అతన్ని పిలవాల్సి వస్తే, బుజంమీద చెయ్యేసి, లాగి పలకరిస్తుంది. అతనివొళ్లు ఎట్లా అయిందని? జల్లుమని నరాలు వొణికి, నోట మాటరాదు, ఎంత అమాయకురాలా, అనుకున్నాడు.

మోటారుదిగి ముగ్గురూ కాలవవొడ్డున నడిచారు. అరవిందకి తాను ఆడదాన్ననే జ్ఞానమే లేనట్టుతోచింది. రవణ తానక్కడ లేనట్టే ఉత్సాహంగా స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుతోంది. అది అతని కిష్టంలేదు. ఈ అరవింద "ఇన్ ఫ్లయన్సు." రవణకూడా తన కట్టూ జట్టూ మారుస్తోంది. కాని ఇది వరక్కంటే అందంగా వున్నదని వొప్పుకోడం యిష్టం లేదు.

"ఈ పేటలో మేము నాలుగేళ్లు కాపరం వున్నాము. ఇది దాటితే శివగంగ. అక్కడ తోటవుంది—ఆ మూల—ఎప్పుడన్నా వెడదాం దాంట్లో చిన్నకోనేరు. ఆదివారము మధ్యాహ్నం నాన్నా నేనూ వెళ్ళేవాళ్ళం. చాలాసార్లు ఆయన కంటలేడి పెట్టుకునేవారు. ఎందుకంటే— 'నీకు చెప్పినా తెలీదమ్మా, అప్పుడే. అనేవారు. ఇట్లా నన్ను వొదిలెయ్యాలని తనకి తెలుసేమో అనుకుంటాను." అంటోంది రవణ.

కాలన యెండిపోయింది. కాని కొత్తనానలకి గడ్డి పచ్చగావుంది. దానిమీద కూచున్నారు. ఎండా కాలపు గాలి వీస్తూ వేవుంది.

“లోకంలోక్కడా నాకు యిదే అందమైన వూరు”
అంది రవణ.

“మీకూనా?” అంది అరవింద.

“నాకెందుకుంటుంది? ఆ అందమేదో యీవూరివాళ్ళకే
తెలియాలి!”

“నాకు ఏమీ అందం కనపడదు.”

“ఈవూళ్ళో నాలుగై దేళ్ళువుంటే తెలుస్తుంది!”

“అంతకాలం ఉండలేనబ్బా.”

“నాకీ నాలుగు రోజులే ఏమీతోచడంలేదు. నువ్వు
లేకపోతే యింక అసలే తోచేదికాదు.”

“నాలుగై దేళ్ళు వుంటే, యమలోకం మీదకూడా
యిష్టం కలుగుతుంది.” అన్నాడు గోపాలరావు అరవిందతో

“అంతేనా, రవణా?”

“కళ్ళులేకపోతే మన మేం చేస్తాం?”

“మనుషులు బావుంటే వూరు బావుంటుంది.”
అన్నాడు అతను వుండివుండి.

“ఏ మనుషులు?”

“మన చుట్టూ వున్నవాళ్ళు.”

“బావుండడమంటే—”

“సవ్వతో, సఖ్యంగా—”

“అంటే, రవణ అట్లావుండటం లేదంటారా?”

“నేననందే?”

“ఏం, రవణా!”

“ఎట్లా అనుకుంటే అట్లాను.”

“మధ్య నేనేమిటి! ఇద్దరూ మాట్లాడుకోండి,” అని తేచి వెళ్ళింది. కాని ఆమె అరగంటకి తిరిగి వస్తే, ఆలోపున యిద్దరూ ఒక్కమాటా మాట్లాడుకోలేదు.

ప్రతిరోజు సాయంత్ర పికార్లు వెదుతున్నారు. అత వింద మాటలూ ప్రవర్తనా గోపాలరావుకి చాలా సరదాగా వున్నాయి. ఆమె అభిప్రాయాలూ తెలుసుకోవాలనివుంది. చాలా వివాదాలు జరిగాయి, ఆ మాటల్లో యిద్దరూ రవణని మరచిపోయ్యేవాళ్ళు.

“మీరు వెళ్ళిచేసుకోరా?”

“ఏమో ఏంచెప్పను! కాని చేసుకునే రకం మనిషిని కాను.”

“రకమేమిటి?”

“అంటే—యిల్లూ, బిడ్డలూ యివ్వంపున్న వాళ్లకి వెళ్లి. నాకులేదు.”

దానిమీద చాలా ప్రశ్నలు తోచాయి అతనికి. కాని ఏమను కుంటుందో అని వూరుకున్నాడు.

“మరి ఏం చేస్తారు?”

“అందరూ ఏం చేస్తున్నారు?”

“సంసారమూ, పిల్లల్ని పెంచటమూ”

“అవి చెయ్యకపోతేనేం?”

“మరి లోకమెట్లా?”

“లోకం లేకపోతేనేం?”

“మనందరమూ?”

“లేకపోతేనేం?”

“దేవుడున్నాడా?”

“వుంటే?”

“లోకం వుండదూ?”

“వుంటే లోకం సంగతి ఆయన చూసుకుంటాడు.”

“మనచేత లోకాన్ని నడుపుతాడు.”

“నాచేత నడపనీను.”

“మియిష్టమూ?”

“నా యిష్టం కాకపోతే, ఇంత వాదన యెందుకు? ఆయనే చేస్తాడు నాకు పెళ్ళి.” నవ్వింది.

“వూరికే నాతో వాదిస్తున్నారు. ఏమో వుద్దేశ్యం వుంది మీకు.”

మాట్లాడలేదు.

“మీ కోసం, మీరు బతకడం చాలా స్వార్థం”

“పెళ్ళానికీ పిల్లలకీ పెట్టడం చాలా ఉదారత్వం. అవునా?”

“మరి వాళ్ళని ప్రేమించినా?”

“నేనూ ప్రేమిస్తాను.”

“ఎవర్ని?”

“నా యిష్టం వొచ్చిన వాళ్ళని-!”

“అప్పుడు పెళ్ళి చేసుకుంటారా?”

“ఏమో!”

“మీకు మతమే లేదన్నమాట?”

“మీకు వుందా?”

“అవును”

“అంతమాత్రం నాకూవుంది.”

“మరి దేవుడే లేడంటారు.”

“మీ మతానికీ, నా మతానికీ అదే భేదం. మీరు చూడని దేవుణ్ణి మీరు ఉన్నాడంటారు. నేను చూడని దేవుడి సంగతి నేను తెలీదంటాను”

“ఇతే లోకం ఎట్లా వొచ్చింది?”

“నాకు తెలీదయ్యా అనలేదా? మీకు తెలుసా?”

“అ— దేవుడు చేశాడు.”

“దేంతో! చేశానని చెప్పాడా?”

“మరి ఎవరు చేశారు?”

“నాకు తెలీదయ్యా. నేను తెలుసు ననలేదు. మీరే చెప్పాలి.”

గోపాలరావుకి చాలా కోపం వస్తోంది. కాని ఆమెనీ, ఆమె స్వేచ్ఛనీ, నిర్లక్ష్యంనీ చూస్తే అతనికి పరదాగావుంది. రవణ ఎంతెవరకు ఆమెని అనుకరిస్తుందో అనే భయం ఒకటే అతన్ని కలవర పెట్టింది.

వొచ్చినప్పట్టేంచి అరవింద యింటో ప్రాముఖ్యత వహించింది. ఆమె యెట్లాచెపితే అట్లా నింటారు నెంకటా వుగారు. ఆమెనిచూస్తే అమిత మైన నమ్మకం. వంటదగ్గి ర్నించి కోర్టు వ్యవహారంవరకు ఆమెదే పెత్తనం. గోపాలా వునీ, రవణనీ మాట్లాడించాలని ఆమె చాలా ప్రయత్నాలు చేసింది. వొంటరిగా మాట్లాడుకోరు గాని ఇతరులు వున్నప్పుడు స్నేహితులవలె పలకరించుకుంటారు. ఎప్పుడీ శలవలై పోతాయా, ఎప్పుడు వెళ్ళి పోతామా అనుకుంటున్నాడు.

ఒరోజు పొద్దున్న అరవిందకి టెలిగ్రాం వొచ్చింది. అప్పట్టేంచి ఆమె చాలా అడావిడిగావుంది. ఏవో సద్దుతోంది, బజారునించి తెప్పిస్తోంది. మధ్యాహ్నం అతని గదిలోకి వొచ్చింది. ముహూన కొత్త కాంతితో జట్టులో పువ్వులతో చాలా అలరకంగా కనపడ్డది

“మిమ్మల్ని ఒక ప్రార్థన చేయాలని వొచ్చాను. మీరేమంటారో”

“అంత అడగాలా?”

‘నాలుగురోజులు యీ గది కావాలి నా స్నేహితులు వొస్తున్నారు. ఆయన చాలా మహిమకలవాడు.

“సరే, అందుకే?”

“‘థాంక్స్’ మీసామాను హాలులో పెట్టిస్తాను.”

హాలులో రవణ వుంటుంది. ఇంకేం?

అరవిందచేసే ప్రయత్నాలు చూస్తే ఆ ఆశిధి చాలా గొప్పవాడై వుండాలి ఆయనకి ప్రత్యేకం రొట్టెలు, స్వయంగా కూర వొండింది. తింటాడో తినడో అని సందేహపడుతుంది; అరవింద నీ విధంగా చూడ్డం గోపాలరావుకి కొత్తగావుంది. ఈమెకి ఇంకొకరి మీద యింత శ్రవణముందా అనుకున్నాడు.

స్త్రీషణ్ కి మోటారుతీసుకు వెళ్ళి, ఆయన్ని తీసుకొచ్చింది. ఆయనపేరు “వార్గ్లీ” గారు. సరాసరి యిద్దరూ గదిలోకి వెళ్ళారు. భోజనానికి ముందు ఆమె బైటికివచ్చి అన్నీ సన్నాహంచేసింది. ఆకొత్త ఆయన చాలా పొడుగ్గావుంటాడు. లాగులు వేస్తాడు. సగం మీసం. మొహం తళతళ మెరుస్తో వుంటుంది, వార్షిషుపూసినట్టు. పెద్ద కళ్ళజోడు, పొడుగటి చొక్కాయి. జాగ్రతగా ఆలోచించి చేస్తాడు ప్రతిపని— అన్నం కలపడం, తినడం, మాటమాట్లాడ్డం, కళ్ళెత్తడం,— అన్నీ?

వార్గ్లీ వెంకట్రావుగారితో మాత్రమే మాట్లాడాడు. వెంకట్రావుగారు సాధారణంగానే మాట్లాడుతాడు గాని ఆయనమీద యేమీ గొప్పభక్తి చూపలేదు ఆయనకి వేమీ గావుండనట్టుతోచింది గోపాలరావుకి.

భోజనమైన తరవాత వార్గ్లీ, అరవిందా తిరిగి ఎవరి గదుల్లోకి వాళ్లు వెళ్ళారు. అప్పటిదాకా గోపాలరావు పడుకోనేలేదు.

రెండు రోజుల్లో రవణకూడా వాగ్గీ సేవలో ప్రవేశించింది. ఆ ఇద్దరు స్త్రీల ముఖానా కొత్తభక్తి, కళ తాండవమాడుతోంది. ఒక్కఘాజ చెయ్యడంతప్ప, తక్కిన విషయాల్లో ఈశ్వరుణ్ణి ఆరాధిస్తున్నట్టేవుంది, ఆవాగ్గీ సేవ గోపాలరావుకి. ఆవాగ్గీలో మహాత్యమేమీ కనపట్టలేదు. ఆ పైచూపులు పెట్టడం, తక్కిన వాళ్ళతో మాట్లాడకపోవడంతప్ప, యింక తక్కినదంతా సామాన్య మానవులమాదిరిదే! భోజనాల సమయాన తప్ప తక్కినప్పుడు వాగ్గీదర్శనం! ఆ ఇద్దరు స్త్రీలకు తప్ప యెవరికీ కాదు. రవణకూడా అతని గదిలో దూరడం మొదలుపెట్టింది. హాలులో రవణ తనని తప్పించుకో లేదనే ఆశలు పోయినాయి వొంటింటిలోనూ వాగ్గీ గదిలోనూ గడుపుతోంది కాలం. రాత్రులు అరవిందకూడా హాల్లో పడుకోవడంవల్ల రవణతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడ్డానికి వీల్లేదు. మాట్లాడినా వినిపించు కుంటుందా? తననట్లా వొదిలి, ఆ వాగ్గీసేవ చెయ్యటమేమిటి? అరవిందకన్నా తెలేనూ! అరవిందతో మాట్లాడాడు ఒకరాత్రి.

మీరేమనుకుంటున్నారో, కాని ప్రస్తావించక వీల్లేదు. మీకూ వాగ్గీగారికీ, స్నేహమూ, భక్తి, అది బాగానే వుంది. కాని దీన్నికూడా ఆ పరాయి మొగాడి సేవకి వినియోగించడం మీకు క్రమమైన పనికాదు.”

“వాగ్గీని అట్లా చూడకండి. ఆయన అసమాన్యుడు, పైగా నేనేమీ రవణని ఆయన సేవలో పెట్టలేదు. రవణకే క్రమంగా భక్తి కుదురుతోంది.”

పెంకట్రావుగారికి యీ వాగ్గి మహిమను గురించి
సందేహంగా వున్నట్టుంది. అరవిందలో అంత నమ్మకం లేక
పోతే యింకా అనుమానించేవారే. భోజనందగ్గర అన్నీ
ప్రశ్నలు అడుగుతారు.

“మీరు యోగశాస్త్రంలో పరిచయమున్నదా?”

“కొంతవరకు.”

“యోగం నేర్చుకోవడంవల్ల యేం వుపయోగ
మంటారు? నేనూ శాస్త్రం చదివాను ”

“ఆనందం కోసం.”

“ఏ ఆనందం.”

“అనుభవించాలి.”

“మరి మీరనుభవిస్తారు సరే! ఈ యోగులు లోకా
నికి యెందుకూ పనికిరాని వారౌతున్నారు, ఏకొద్దిమంది
శిష్యులతో తప్ప. తిండిలేక తీరిక లేక, రోగాలతో విచారా
లతో, మృత్యువు లోకం యిట్లా తల్ల డిల్లుతో వుంటే,
శ్రమపడక, బాధలు పంచుకోక, ఆత్మానందమని ముక్కు
మూసుకుని మూల కూచుంటే, న్యాయమా?”

“లోకమంతా తల్లడిల్లుతోంది. తల్లడిల్లుకుండా ఎవరు
చెయ్యగలరు! ఈశ్వరుడు కూడా చెయ్యలేడు.”

“చెయ్యలేకేం? క్రిష్టియను మిషనరీలు చూడండి
ఎంత దూరం వచ్చి కాలేజీలు ఆస్పత్రులు పెట్టి, ఎంత
బాధనివారణ చేస్తున్నారో!”

“మతంకోసం చేస్తున్నారు. చక్కెరపూతమాత్రం.”

“ఏ వృద్ధేశ్వంతో నై తేనేం. వాళ్లు చేసే పనిచూడండి. ఈ యోగులందరూ ఆ పని చెయ్యకూడదుమా? యోగులేకాదు. వాళ్ళద్గిరించి యీ ప్రజలందరూ నేర్చుకున్నారు ఎవరి ఆనందం వాళ్లు చూసుకోడం.”

“కాని యీ మిషనరీలు-ఎంత మాత్రం బాధని తొలగించారు? కాలేజీలు పెట్టారు, పాఠాలు చెప్పారు, రోగాలు నయం చేశారు. కాని ఆనందంకాని, శాంతికాని యివ్వగలిగారా? మళ్ళీ రోగాలు రాకుండా చేశారా? కర్మ పరిపాకాన్ని తగ్గించారా?”

“కాని తాత్కాలిక సహాయం చేశారా, లేదా?”

“ఆ మాత్రం చేసేమి చెయ్యకేమి? కర్మానుభవం యెవరూ తప్పించలేరు ఎవరికీ వారేగాని ఒకరి కింకోరు యెవరూ సహాయం చెయ్యలేరు. అసలు ఆకలి కాకుండా మార్గం నేర్పాలిగాని, ఒక అరటిపండు, అప్పుడప్పుడు పెట్టి లాభమేమిటి?”

“యోగం కర్మని ఛేదిస్తుందా?”

“కర్మలో బాధలు అంటనంత ఆనందముంది.”

“మరి అందరికీ చెప్పరామా?”

“అందరికీ సమర్థత వుండదు. పాత్రతవుండదు.”

“ఇట్లా బాధపడవలసిందే?”

“అ”

“ఏమో! నా మనసుకి, సుఖంగా తిని కూచునేవాళ్ళ వేదాంతంలాగు తోస్తుంది, యీ కర్మ వ్యవహారం, మరి అంతా కర్మవతే ధనానికి, కీర్తికి, ప్రజలెందుకీ ప్రయత్నాలు!”

“మూర్ఖం.”

“బి ఏ. వ్యాసు అయ్యే గీతవుంటే, చదవకుండా నే అవుతాడా?”

“చదవనివాడైతే ఆ గీతే వుండదు.”

“అకలి వేస్తే, అన్నానికి ప్రయత్నం చెయ్యరా?”

మూర్ఖం. ప్రయత్నంవల్ల వస్తుందా! నీళ్ళు, గాలి, భూమి, విత్తనం, భోజనం, జీర్ణం—యీ శక్తులన్నిటికీ పరస్పర సంబంధం సృష్టిలో లేనిది, గూఢెంత ప్రయత్నం చేసి ఏంలాభం? అది మాయ, మూఢత్వం.”

ఈ వేదాంతం చూస్తే వెంకట్రావుగారికి చాలా మంట.

“మరి యీ సంఘ సంస్కరణం, యీ రాజకీయ యుద్ధం, యీ ‘ఎకనామిక్’ బాధలు, యివన్నీ దేమిటి?”

“చంటిపిల్లల ఆటలు! ఎప్పుడు పెళ్ళిలై తేనేం, ఎవరు పాలిస్తేనేం!”

“దేశం దరిద్రావస్థలోకి పోతోవుంటే—”

“ఆత్మసాభాగ్యం వుంటే—”

“తిండి!”

“ప్రాప్తం వుంటే వొస్తుంది.”

అతన్ని భోజనానికి పిలవక ప్రాప్తం వుంటే వొస్తుంది
దని అనాలని పించింది, గోపాలరావుకి.

అరవిందకీ వాగ్లికి స్నేహం యెక్కువగా వుంది. అర్ధ
రాత్రిదాకా తిరుగుతారు. రహస్యాలు మాట్లాడుతారు.
వాళ్ళచూపుతే అసహ్యంగా వున్నాయి గోపాలరావుకి. అర
వింద రవణని చాలాసార్లు పిలుస్తుందిగాని రవణకి వెళ్ళాలని
యెక్కువ కుశూహల మున్నట్లులేదు. వాగ్లితో స్నేహం
చెయ్యవద్దని అరవిందతో చెపితే! నవ్వుతుందో! నోరు
ముయ్యమంటుందో! వెంకట్రావుగారితో చెపితే! ఆయనా
అంతే! ఇంద్రజాల లోకింటో వున్నట్లుంది అతనికి. ఈ యింటో
ప్రపంచంలో ఎక్కడా లేని సంగతులున్నాయి. వీడెవడు?
విడితొ అడపిల్లల్ని తిరగఁయ్యడమేమిటి? అందులో ఇంకోడి
భార్యని! ఏదిపుణ్యమో, ఏదిపాపమో తెలీకుండాఉంది.

ఒకసారి మధ్యాహ్నం అరవింద. ఎర్రని కళ్ళను
తుడుచుకుంటో వాగ్లిగదిలోంచి వచ్చింది. వ్యవహారం
అంతమయిందేమోనని ఆశపడ్డాడు గోపాలరావు. కాని రాత్రి
మూడింటిదాకా యింటోకి రాలేదువాళ్ళు, రవణ వొక్కతా
హాలులో పడుకునివుంది. లేపాలనివుంది. కాని అరవింద యే
నిమిషాన వొస్తుందోనని భయం. మంగమ్మ ప్రక్కగది
లోనించి రావొచ్చు. కాని వాళ్ళేమంటారు? రవణ సరదాగా
మాట్లాడుతోవుంటే పరవాలేదు. కాని పెంకెతినం చేస్తే

నవ్వుబాటు తన దగ్గరికి రావాలని రవణకి వుండదా? తన వలె నిద్రమేలుకుని వుండదుకద! కానీ!

దగ్గరికి వెళ్లి చూస్తూ నుంచున్నాడు వొక్కనిమిషము. బుగ్గల్లో రక్తంచిమ్మి, నుదిటిమీద వెన్నెల మెరుస్తూ, అందంగా, శాంతంగా, చిరువ్వుతో పడుకునివుంది. లేపాలి. ఎవరన్నా వొస్తున్నారేమో! దీపంమల్లే యీ వెన్నెలని కూడా చర్చడానికి వీలుంటే బావుండును! కిటికీ ముయ్యాలంటే అన్నీ అద్దాల తలుపులు!

ధైర్యంచేసి బుజం పట్టుకుని వూయించాడు. రవణలేచి యిటూ అటూ చూసింది.

“ఎవరూ లేరు. నేనే?”

‘వాళ్ళు చూస్తారేమో! అరవింద యేదీ!’

“ఆయనతో ఎక్కడో తిరుగుతోంది... రా యిట్లా కూర్చో.”

“వాళ్ళు చూస్తారు. ఎవరన్నా వస్తారు.”

“ఎన్నాళ్ళిట్లా? రానిద్దూ? ఎవరన్నా రానీ మనకేం భయం? అబ్బెట వాళ్ళకే లేనప్పుడు?”

“వాళ్ళ కెందుకుండాలి? ఏం తప్ప?”

“మనదే నన్నమాట తప్ప?”

“తప్పేమిటి లెండి? కాని వాగ్లి గారిని చూస్తే మీ కెందు కంత కోపం? ఆయన మహాత్ముడు.”

“ఏమిటా మహాత్వం?”

“చెప్పడానికి వీలులేదు.”

“నువ్వట్లా ఆ గదిలో వుండవొద్దు. బావుండదు.”

“అదుగో, మళ్ళీ అనుమానం. ఆయన చాలా సత్పు
రుషుడండీ, మీకు తెలీదు!”

“నాకిష్టంలేదు.”

“కారణం లేకుండా యిష్టంలేదంటే, ఎట్లా?”

“నాకిష్టంలేని పనులు నువ్వు చెయ్యకూడదు.”

“మరి నేను అన్నం తినడం, మాట్లాడడం, అసలు బత
కడమే మీ కొక వేళ యిష్టంలేకపోతే—”

“ఇదీ అదీ యెట్లా వొకటవుతుందే?”

“అట్లానే వుంది.”

“కాని నువ్వు వెళ్ళవొద్దు. సరేనా?... ఇంకా దగ్గిరిగా
కూచో,—ఎప్పుడూ యిట్లా కూచోరాదూ, నా దగ్గిరికి
రావాలని ఉండదూ? వుంటే మరి రావేం?

“మీకూ యోగం తెలుసా?”

“తెలీదు.”

“యోగం తెలిసిన వాళ్ళకి అసాధ్యం యేదీ వుండ
దటగా!”

“అన్నీ కబుర్లు”

“నిజమేనండీ. నేనూ మొదలుపెట్టాను.”

“వాడిదగ్గిర యోగమా? వెంటనే మానేయి.”

“ఎట్లా మానను? నేర్చుకుంటానని చెప్పి!”

“నా కిష్టంలేదను.”

“వాళ్ళు నవ్వుతాను.”

“ఏమన్నా కానీ వీళ్లేదు.”

“మరి నేర్చుకుంటానని వాగ్దత్తం చేశాను.”

“చెయ్యడానికి వీళ్లేను.”

“చేసేశాను.”

“నన్నడగండి వీళ్లేదు.”

“ఏమోచేశాను. ఎందు కడగాలి!”

“అహ, మంచి బుద్ధులు నేర్చుకుంటున్నావే! చాలు గాని వెడదాం పద, వెంకన్నపంతులుగారి దగ్గిరికి.”

“నేను రాను. వాళ్ళింటో అడుగు పెట్టను.”

“నేను వెడుతున్నాను. నవ్వారావాలి. నేను చెప్పి నట్లు వినాలి. వినాలా లేదా?”

“వినాలి లెండి. కాని నేను చేసిన వాగ్దత్తాలు మోడు లుకో మనడానికి వీళ్లేదు. నిష్కారణంగా మళ్ళీ ఆ వెంకన్న పంతులింటో నన్ను పడేసి మీలోవన మీరు పెళ్ళడానికి వీళ్లేదు. కావలిస్తే మీతో తీసికెళ్ళండి. యిక్కడ వుంచి, పోతారా? అదీ మీయిష్టమే! నాకెక్కడ సౌఖ్యంగా వుంటే అక్కడ వుంటాను.”

“వీళ్లేను. మితిమీరిపోతున్నావు. నే పోతా.”

“నేనూ వస్తాను.”

“నేను మీ పెదనాన్నగారి యింటికెళ్తాను.”

“నేను రాను.”

ఇంకేమంటాడు. ఏమయ్యేదో; అరవింద వాచ్చింది.

“అదీ, చక్కగా మాట్లాడుకోవాలిఅట్టా. లేవకు, నేను అమ్మగదిలో పడుకుంటాను.”

“వాద్దు. ఇక్కడే పడుకో.”

రవణ వాలకం చూసింది అరవింద.

“ఏడిపిస్తున్నాడా నిన్ను! సరేలే, స్త్రీలజన్మ యింతే” అని పడుకుంది.

౧౧

మర్నాడు వెంకట్రావుగారితో మాట్లాడాడు గోపాల రావు తెగించి.

“మీ అభిప్రాయాలు ఎట్లున్నా అరవింద నాకు చెల్లెలతో సమానం. ఆమె అపాయంలో వుంటే నేను సహించలేను. అతను మంచి మనిషి మల్లే నాకు తోచటంలేదు. మీరు కొంచెం జోక్యం చేసుకోకపోతే, వ్యవహారాలు ముదురుతాయి.”

“ముదిరే దేముంది! ఇష్టమైతే పెళ్ళి చేసుకుంటారు.”

“మరి ఆయన యోగిగా?”

“ప్రేమ కుదిరేవరకే!”

“కాని సంబంధం మంచిదేనా!”

“దాని యిష్టం. దానికి నచ్చితే సరి!”

“మరి మీ సలహా!”

“కావలి నే ఆడుగుతుంది.”

“పెళ్ళి ఆయన వృద్దేశ్వరం కాదేమో!”

“అది అరవింద కనుక్కుంటుంది.”

“అంతా అట్లా అడవిల్లమీద వొదిలెయ్యడం మంచిది కాదు”

“సరేలే.”

“రవణకూడా ఆయనదగ్గర యోగాభ్యాసం మొదలు పెట్టించట! మరి ఆయన నాతోనన్నా, మీతోనన్నా చెప్పకుండా—”

“భార్యమీద భర్తకి హక్కువుందని వొప్పుకోదేమో ఆయన! ఎందుకడగాలి? అంటాడు.”

“మరి నేను హక్కువుండాలంటున్నానుగా—”

“ఆయన వొప్పుకోడు. రవణని వెళ్ళనీకు.”

“ఎట్లా? మీ అమ్మాయితో స్నేహం-పోని నేను వెళ్ళిపోతాను! దాన్ని తీసుకొని.”

“ఎక్కడికి?”

“వెంకన్న పంతులుగారి దగ్గిరికి.”

“రవణ వొస్తానంటుందా!”

“రవణ యివ్వమేమిటి! ఇల్లాంటి వ్రాసాలతోనే యీ పిల్లల్ని చెరుపుతున్నారు. లేకపోతే యెవరో కొత్తవాడికి యీ సాతంత్ర మేమిటి! ఆ మాటలు, ఆ పికార్లు—”

“సరేలే. నేను చూస్తాలే.”

“పెళ్ళిట్రావుగారికి కూడా యీ వాగ్గీ వ్యవహారం నచ్చడం లేదు,” కూతురిని పిలిచాడు.

“నా కెందుకో యీ వాగ్గీని చూస్తే నమ్మకం కలగటం లేదు.”

“ఆయన అభిప్రాయాలు వేరు, మీవి వేరు.”

“అంతమాత్రాన నాకు అయివ్వం కలుగదు. నీకూ అలాంటి వున్న స్నేహం సంగతి. అలాంటి సంగతి నీ కెంతవరకు తెలుసో, నాకు తెలీదు. కాని జాగ్రత్తగా వుంటే మంచిది. అందులో ముఖ్యం. ఆ అమాయకురాలు రవణానికూడా దించుతున్నావు—”

“ఏమిటి నాన్నా. అట్లా మాట్లాడతారు! వాగ్గీ సంగతి మీకేమీ తెలీదు. అలాంటి సామాన్యం కాదు. ఎన్ని మహిమలున్నాయో మీకు తెలీదు.”

“అంత ఎక్కువ గౌరవ మున్నప్పుడే విచక్షణాజ్ఞానం పోతుంది అలాంటివోలే బావుండు ననిపిస్తుంది.”

“పంపించెయ్యమంటారా?”

“వీలై నంతవరకు కళ్లు తెరుచుకుని వడు.”

“ఏమీ పరవాలేదు నాన్నా.”

“రెండు రోజులు తరువాత ఓనాటి రాత్రి అరవింద మోటారు తెప్పించి, సముద్రం దగ్గికి పికారు వెళుతున్నా మంది. రవణని పిలుస్తోంది. గోపాలరావు చీకట్లోంచి వింటు న్నాడు రవణ రానంటోంది; అరవింద తప్పక రావాలం టుంది. చివరికి పెంకట్రావుగారుగాని గోపాలరావుగాని వాస్తే వొస్తానంది.

“గోపాలరావుని చూస్తే పడదు వాగ్గికి. ఏనా అడిగి చూస్తాను.”

వాగ్గి దగ్గిరికి వెళ్ళింది. మళ్ళీ గోపాలరావు దగ్గిరికి వచ్చి అడిగింది.

“నే నెందుకూ? రాను.”

“రావాలి. సరదాగా పెడదాం, రాండి.”

“నాకేం సరదా లేదు.”

తన మొండితనం చూసి అతనికే ఆశ్చర్యంగా వుంది.

“అయినా రావాలి నాకోసం!”

“మీకోస మేమిటి?”

“మీరు రాంది రవణ రాదు”

“మంచిది, పోనీండి.”

“నే నొక్క దానినా? బావుండదు ”

“నే నేంచేయ్యను? ఇదొక్కటేనా బావుండంది?”

అరవింద కళ్ళల్లోకి నీళ్ళొచ్చాయి.

“నన్ను గురించి మీరు అన్యాయంగా తప్పు భావిస్తున్నారు. మీకే తెలుస్తుంది. రారూ.”

మెత్తపడ్డాడు. నలుగురూ కోటదగ్గిరికి వెళ్ళారు. అరవిందా, వాగ్లీ కాలవ లాగుల దగ్గిరికి వెళ్ళారు. రవణా గోపాలరావు కోట చివర నుంచుని సముద్రంకేసి చూస్తున్నాడు. వెన్నెల వొచ్చి, పోయోవుంది. రవణ తన మొహాన్ని గోపాలరావు 'ట్రీడ్' కోటు బుజాల వెనక దాచుకుని నుంచుంది. సముద్రపుగాలి రవణ జట్టుని ముహూర్తం చుట్టూ వూపుతోంది. చంపని బుజాని కానించి రెండుచేతులతో అతని జబ్బల్ని పట్టుకుని. మొహంకేసి చూస్తూ నుంచుంది. ఆమె బుజంమీద చెయ్యేసి ఆమె కళ్ళల్లోకి చూశాడు ఇంక యెప్పుడూ తనమాల వింటుందా? ఈ పిల్లతో సంసారం చెయ్యబోతున్నానా అనుకుంటున్నాడు గోపాలరావు. ఇతనికి తనమీది కోపం పోయిందా, అనుకుంటోంది రవణ.

రాత్రి కొంగలు అరుస్తున్నాయి సముద్రం నీళ్ళదగ్గి ర్నించి.

ఆ కోటమీద నుంచుంటే, గోపాలరావుకి, తాను యీ ప్రపంచానికీ రవణ హృదయానికీ అధిపతి అయినట్టు

తోచింది — బొచ్చుకోటూ, చప్పిదవడలూ, పీచుజుట్టూ
వున్న గోపాలరావుకీ, రవణ తనంతటతాను అతని వీపుమీద
చేయ్యి వెయ్యగానే, లోకంలోని అభిమానబలం, శక్తి,
కొత్త వుత్సాహం, గర్వం కలిగాయి. లోకానికంతా తాను
నీచమైనా. యీ హృదయరాజ్యానికి తాను అధిపతి. ఇంకేం
కావాలి ? ఆ ఆధిపత్యంకూడా నశిస్తున్నట్లు కనుపడ్డది ఒక్క
నిమిషం. అందుకేనే, ఏమైనా వాడుకులోగలరుగాని, భార్య
హృదయాన్ని వాడుకులోలేరు పురుషులు.

వాగ్గి, అరవిందా, ఒకరిగూడ ఒకరు చేతులు చేసు
కుని లాకుల దగ్గిర కనబడ్డారు.

“వాళ్లుచూడు ! పెళ్ళికాకముందే యెంత స్వేచ్ఛగా
ఆనందంగా తిరుగుతున్నారో !”

“కాని నువ్వు ఒప్పుకోవుగా !”

“మీరు ముందు ఆయనమల్లై స్వతంత్రంగా వుండండి.
ఎవరికీ భయపడక !”

“ఏంభయం—డబ్బుంటేసరి!”

“డబ్బెందుకు !”

“ఎన్నిసార్లు నిన్ను బైటికిరమ్మని పిలిచాను!”

వాళ్ళ సంగతి మాట్లాడడం రవణకి యిష్టంలేనట్టుంది.
ఎందుకో! వాళ్లు దగ్గిరికి వచ్చారు.

“పడవలో పికారు వెడదాం రండి.”

గోపాలరావుకి రవణతో మాటాడాలని వుంది.”

“మేమురాము, మీరు వెళ్ళండి.”

“పోనీ, రవణా నువ్వన్నా రా?”

“అయినో?”

“మరి అయిన రాదుట. రా” అని,

అరవింద రవణని తీసికెడుతోంది.

ధైర్యముంటే అక్కడే రవణని నరికివేసును అతను.
చేతులు తిమ్మురైతాయి ఇంక వోర్చుకోడం కష్టం.

“నేను చెపుతున్నాను విను. వెళ్ళవద్దు.”

అతని కంఠంలోని కొత్తబాధని కనిపెట్టింది

“సరే, వాళ్ళతో చెప్పి వస్తాను.”

వెన్నెట్లో దూరంగా నడిచిపోతోంది. ఆమె అందాన్ని చూసి, కారులో కూచోపెప్పుకోవాలనిపించింది. అంత అందాన్ని చూసివాగ్లి వూరు కుంటాడా?

రవణ వాళ్ళదగ్గర నుంచుని రానంటోంది. వాగ్లి యేదో అంటున్నాడు. అరవింద యేదో అంది. రవణ తల వూపింది వల్లకాదని. బలవంతాన అరవింద రవణచేతిని పట్టుకు లాక్కుపోయింది ఆమె వెనక్కి తిరిగి

నేనే బలవంతంగా లాక్కెడుతున్నాను. రవణ తప్పేమీలేదు” అని కేకేసింది.

“గోపాలరావు జన్మలో అంత బాధ నెప్పుడూ అనుభవించలేదు. ఎందుకు కావలసివీళ్ళు తన రవణని లాక్కెడు తున్నాను? వాళ్ళకేం అధికారం? చెయ్యిపట్టుకు లాగితే మాత్రం, రవణ ఎందుకు వెళ్ళాలి? అని తర్కించుకొని, బాధపడ్డాడు. వాళ్లు వొచ్చిందాకా ఎట్లా కాలం గడవడం? ఇంతబాధ ఎట్లా వోర్చుకోడం? ఉన్నవీ లేనివీ, జరుగుతున్నట్టే తనకి తోస్తాయే?”

పరుగెత్తాడు రవణని తీసుకురావాలని వరుమధ్యకు వెళ్ళింది పడవ. పడవలో రవణ అతడు, పడవని వెనక్కి తీసుకెళ్ళమని వాళ్ళని అడగడం, అవన్నీ అతను చూడలేదు. అట్లానే చూస్తున్నాడు. అరవింద పడవబల్లమీద వెల్లకిల పడుకుంది. వాగ్గీ శెప్పేస్తున్నాడు. అతని పాదాలదగ్గర కిందగా కూచునివుంది రవణ.

వెనక్కి నడిచాడు. ఆ మోటారు తాకాలని బుద్ధి వెయ్యలేదు. తానింటికిపోతే? దైవర్షి లేవి తీసుకుపోమ్మోతు? వాళ్లుంటేనేకాని రాదు. నడవాలనుకుని వెనక్కి బయలుదేరాడు—

వాగ్గీ శెడ్లువేస్తూ వూగుతోవుంటే, రవణ బుజాలు అతని కాళ్ళని అనుకున్నట్టే కనపడుతోంది అతనికి దోవ పొడుగునా!

అందరు బార్యలూ సుఖంగా భర్తలతో కాపలాలు చేస్తోవుంటే తనకీ ఖర్మం పట్టేదేం మొదటినించీ! ఈ సంఘ సంస్కరణం పెళ్ళివల్ల వచ్చింది. స్త్రీని బానిసగావుంచే పాత చట్టాలలోంచి కొత్త స్వేచ్ఛలోకి కళ్ళు తెరవడానికి ప్రయత్నించే తన హృదయం పడుతున్న మెళుకువు “బాధ” అని అతనికి తెలీదుకదా!

రవణని ఏంచేస్తున్నారో! బాధ పడుతోందేమో, యిష్టంలేక, అంతేకావాలి. కాని రవణకేం! బాధంతా తనకే! ఏమీ యెరగని తనకి, ఈ రవణని వాదిలి వేరే పెళ్ళిచేసుకుంటే తీరేపోతుంది.

౧౨

అతను యింటిగుమ్మంలోకి వెళ్ళేప్పటికి వాళ్ళ మోటారు వచ్చింది. మబ్బులన్నీ పోయినాయి. వెన్నెల మెట్లమీద తెల్లని పరుపు పరచినట్టుంది. వాళ్ళకి కనపడడం యిష్టంలేక పక్కచెట్లనీడలో నుంచున్నాడు. దిగగానే ముందు రవణ లోపలికి వెళ్ళింది. తనని వెతుక్కుంటోందని తెలీదతనికి. తరువాత మెల్లిగా వాల్లిద్దరూ వెళ్ళారు. అరవిందకూడా హాల్లోకి వెళ్ళింది. వాగ్లీ గదిలోకి పోయినాడు. వాల్చిద్దరూ నిద్రపోతేనేగాని తాను పడుకో తలుచుకోలేదు. పదినిమిషాల్లో

రవణ వరండాలోకి వచ్చి నుంచుంది. తనకోసమే తాను పారిపోయినాననో, చచ్చాననో. అనుకుంటో వుంటుంది. అంతే కావాలి. వేధనముండే అందరిచాతా తన్నులుతిని— పురుగులుపట్టి, తనని తిలుచుకొని యాడవాలి! తనదగ్గిర్నించి బాక్కునిపోయిన వాళ్ళని శరణు చొచ్చమన, యెంతమాత్రం లాలిస్తారో ?

“ఇట్టారా.”

రవణ అదిరిపడి చూసింది. తొరగా వచ్చింది.

“అమ్మా! యిక్కడ వున్నారా ! పడుకోకేం ?”

అతని బుజంమీద చేతులు వేసింది. తనని మరిపించడానికి, మోసపుచ్చడానికి ఎన్ని టక్కులున్నాయి దీనిదగ్గర. పైనించి వెన్నెల ఆమె బుగ్గలమీద ఆటలాడుతోంది. ఆమె చేతులు బుజాన్ని కరిగిస్తున్నాయి. కాని గుండె రాయిపడ్డది.

“ఎవరునువ్వు? నేనెవరు? పో. నామాట వినని దానివి, వెళ్ళు వాళ్లదగ్గిరికే. పో, పో. ఆ గదిలోకి-పో. వాడే నీ మిగుడు.”

రవణ నిర్భాంతపోయినట్లు భయంతో చూసింది.

“అరవకండి. ఆయనకి వినపడతాయి.”

“ఆయనకేనా ? మీ ఆయనకి ? వినపడనీ ఏంచేస్తాడేమిటి ? వెళ్లు వంటరిగా వున్నాడు.”

రవణ అతని నోరు మూసింది.

“అయ్యో, వుండండి.”

విదిలించుకున్నాడు.

“ఒక్కమాట. నా మాట వింటే విను, లేకపోతే నీ దోవ నీది నా దోవ నాది - అడ్డమైన మొగాళ్ళతోటీ—”

రవణ వెళ్ళిపోతోంది.

“అగు, విను.”

“నేను వినను వెళ్లండి”

తను వెళ్ళమంటే, బతిమాలడంతేదు సరికదా; తనను వెళ్ళమంటుందా ! పరిగెత్తి వెళ్ళి జట్టుపట్టుకున్నాడు.

“నేను పోవాలంటే తప్పుదుముండా ! నేను పోతే, వాడితో లేచిపోతావా ?”

తన్నాడు. జట్టుపట్టుకు యీడ్చాడు. ఒక్కమాట మాట్లాడక, కిక్కురుమనక, ఎదురు తిరగక నిలబడ్డది. సిగ్గేసి భయమేసి వొదిలాడు. ఎదురుగా నుంచుంది. వెన్నెలలో ఆమె రొమ్ము పూగుతోంది. జట్టు వూడింది.

తలుపు తెరుచుకొని వాగ్గి వొచ్చాడు. సరిగా యెదురుగా గోపాలరావు దగ్గిరికివొచ్చి, పిల్లి యెలికను యెత్తినట్లు యెత్తి అటూ యిటూ వూసాడు.

“అడదాన్ని పట్టుకుని కొడతావురా! నీ బతుక్కి నీకో పెళ్ళాం వుండికదా అని—”

కిందపారేసి అతన్ని నుంచున్నాడు. ఒక్కతన్ను తన్నడానికి కాలెత్తాడు. రవణ అడ్డమొచ్చింది.

“నీకెందుకు? అన్నాడు గోపాలరావు.

“నాకెందుకా నాకెందుకా! ఎందుకో తోరలోనే చెపుతా - ఆ పిల్ల వొంటిమీద చెయ్యి పడ్డదంటే! యీ లోపున, చూసుకో!”

“ఏమిటి చూసుకో? ఇక్కడ యీ యింట్లో వొక్క కుణముంటానా? పెళ్ళిపోతున్నాను ”

“వెళ్ళు మాకేం? రవణా రా”

“రవణ! నా ప్రాణముండగా రాదు.”

“రాదూ! రా, రవణా!”

ఒక చేత్తో రవణని దగ్గిరిగా లాక్కున్నాడు. వొదిలింతుకోడానికి ప్రయత్నించింది. కాని వొదలలేదు.

“వెనుతున్నావుటే ! వాడితో పోతున్నావుటే...
ముండా, ఏమీ !”

మాట్లాడలేదు. గోపాలరావు భీకరంగా మీదికి వొస్తున్నాడు. వాగ్గీ వెనక్కి వొదిగింది అదిమాసి మఱింత మండిపడి మీద నూకాడు సులభంగా వాగ్గీ ఒకదెబ్బ కొట్టాడు దవడమీద. గోపాలరావు దిమ్మతిరిగి కిందపడ్డాడు. రవణ అరిచి పెనుగులాడ్డం చూడలేను.

“వుండండి”

“రవణా, రవణా, నీకేం భయంలేదు. నేను రక్షిస్తాను. వాణ్ణిపోనీ, నీకు యోగం నేర్పుతాను. నిన్ను దేవత్వాని కెత్తుతాను. ఈ నీచుడితో నీకేమిటి ? రా, నూవ్వా నేకూ వొకరి కొకరం సృజింప పడ్డాము”

“పోవే-పోవే. వాడితోనే పోవే.”

“అనుగో-చంపుతా మాట్లాడావంటే”

“ఓసే-నన్ను చంపి నిన్ను వెళ్ళాడతాట్టే ! పెళ్ళెందు కాడతాడు ! వుంచుకుంటామ—ఈ యోగే నిన్ను—”

“నోరు ముయ్యరా,”

తన్నడానికి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు.

రవణ చప్పున అతన్ని వొదిలి గోపాలరావుని కాచి లించుకుంది. ‘నన్ను తన్నండి’

“రవణా లే.”

“నేను లేవను. మీరు వెళ్ళండి.”

“ఇదేమిటి ! మన ఆలోచనలన్నీ యామైనాయి !”

“ఏంటేదు. అదంతా చెడ్డకల. వెళ్ళండి.”

“పడవలో ఏమన్నావు ?”

“ఏమంటేనేం!”

“వాణ్ణి వదిలేసిరా, మాట్లాడుదాము.”

“ఈయనతో ముందు మాట్లాడాలి.”

“మళ్ళీకొట్టావా ” అంటో వాణ్ణి వెళ్ళాడు.

గోపాలరావు తలని రొమ్ముకి గట్టిగా అదుముకుంది.
చాలసేపు గోపాలరావు మాట్లాడలేదు.

“వాడితో వెడతావా ?”

“ఛీ. యెందుకు వెడతాను !”

“నామాట వింటావా ?”

“ఏం చెప్పినా వింటానండీ!”

“ఏం చెయ్యమన్నా !”

“ఏం చెయ్యమన్నా సరే ! మీ పాదసేవ చేసుకు
బతుకుతాను మీరే నా తండ్రి, నా దైవం.”

చంద్రుడస్తమించాడు.

*

*

*

మర్నాడు వెంకటాచార్యుగారు గోపాలరావు దగ్గరికి
వచ్చి రూపాయలిచ్చి, “నువ్వు రవణా పట్నంలో కాపురం
పెట్టండి నేను డబ్బు పంపుతాను. ఇంకా శలవలు పదిహేను
రోజులున్నాయి. ఇల్లూ అదీ చూసుకోండి. ఇదివరకే పంప
వలసింది నేను” అన్నారు.

పంచాయత్రీ
వేమన గ్రంథాలయం,
తలవ్రాసు :: కృష్ణా జిల్లా.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA116B119
పుస్తకం పేరు	వివాహం
తారీఖు	26/10/24
ముందు లెక్క	no
వెనుక లెక్క	no
మొత్తం పేజీలు	125
పెద్ద సైజు పేజీలు	no
ఖాళీ పేజీలు	no
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినది	Prathyusha
పేజీలు నిరూపించినది	Prathyusha
హ్యాండ్ చేసినది	Prathyusha
పరీక్ష చేసినది	prathyusha
పేజీలు పరిశీలించినది	
క్లెయిరింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిష్కరి	6000